

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**4-6 YAŞ KUR'AN KURSU EĞİTİMİ HAKKINDA VELİ
GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (ÇORUM ÖRNEĞİ)**

Yüksek Lisans Tezi

Eda ÖZÇULHA

Çorum - 2024

**4-6 YAŞ KUR'AN KURSU EĞİTİMİ HAKKINDA VELİ
GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (ÇORUM ÖRNEĞİ)**

Eda ÖZÇULHA

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU**

Çorum 2024

Eda ÖZÇULHA tarafından hazırlanan “4-6 Yaş Kur’an Kursu Eğitimi Hakkında Veli Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Çorum Örneği)” adlı tez çalışması 28/06/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Sefer YAVUZ (Başkan)

.....

Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU (Danışman)

.....

Prof. Dr. Macid YILMAZ

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Eda ÖZÇULHA’ nın Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Osman ÇUBUK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Eda ÖZÇULHA

**4-6 YAŞ KUR’AN KURSU EĞİTİMİ HAKKINDA VELİ GÖRÜŞLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ (ÇORUM ÖRNEĞİ)**

Eda ÖZÇULHA

ORCID: 0009-0006-6277-6324

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Haziran 2024

ÖZET

Yaygın din eğitimi çalışmaları içerisinde yer alan, DİB tarafından açılarak faaliyet gösteren 4-6 yaş Kur’an Kursları, eğitim veren resmî kurumlardır. 17.09.2011 tarihinde 28057 sayılı Resmî Gazete de yayınlanmış 633 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile toplumun din eğitimi ihtiyacının karşılanması konusunda ilköğretimi bitirme zorunluluğu kaldırıldığı için; DİB, 2012 yılında 4-6 yaş Kur’an Kurslarını açarak, çocuklara gelişim özelliklerine uygun ahlak ve din eğitimi vermek suretiyle, onları geleceğe dair iyi bir Müslüman olarak yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bu amacına ulaşmak için programlar hazırlamış, kazandırılmak istenen hedef davranışlara ulaştıracak planlı, programlı, sistemli eğitimler düzenlemiştir. Hedeflere ulaşılp ulaşılmadığına dair de değerlendirmeler yapmıştır.

Çocuklar bir takım gelişim alanlarından geçmektedir. 4-6 yaş, dinî tutum ve becerilerin kazanılması, bireyin kişiliğinin şekillenmesi açısından önemli bir dönem olduğu için, din eğitimi verilirken bireyin gelişim özellikleri dikkate alınmalıdır. Fıtraten din duygusunun temelini oluşturan inanma duygusuyla dünyaya gözlerini açan çocukların, bu duygularının eğitilerek, kalıcı davranış değişikliğine dönüştürülmesi sağlanmalıdır. 4-6 yaş Kur’an Kursunda alınan ahlak ve din eğitimi, çocuğun yetişkin dindarlığında etkili olacaktır. Aileler din eğitiminde yeterli olmadıklarını düşünerek, çocuklarına kaliteli ve doğru bilgiyi ulaştıracak bir kurum arayışına girerler. Çocukların ahlaki ve dinî gelişimlerini destekleyen eğitim ve öğretimin verildiği bir kurum olarak 4-6 yaş Kur’an Kursları, veliler tarafından tercih edilmektedir.

Bu kurslarda Kur'an eğitimi ve değerler eğitimi verilmektedir. Erken çocukluk döneminde alınan bilimsel temelli din eğitimi sayesinde, bireyde sağlıklı bir inanç gelişimi gerçekleşirken, gelişim düzeyine uygun olmayan bir din eğitimi sebebiyle de bireyin dinden soğuması ve uzaklaşması kaçınılmaz olur. 4-6 yaş çocuğunun gelişim özelliklerine uygun, ahlak ve din eğitiminde kullanılacak materyaller de önem arz eder. Bu sebeple, çocukların ahlaki ve dinî gelişimine katkı sağlayacak, içinde değer yargıların ve dinî temaların olduğu videolar, oyunlar ve oyuncakların kurslarda bulunması gereklidir. Araştırma ile, 4-6 Yaş Kur'an Kursu eğitimi hakkında veli görüşlerinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin bütün kapsamı hakkındaki veli görüşleri dikkate alınarak, daha verimli ve kaliteli ahlak ve din eğitimi imkânı amaçlanmaktadır.

Araştırma konusunun, muhatap kişiler tarafından farklı değerlendirmelerinin görülmesi açısından nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Öncelikle literatür çalışması ile konu hakkında geniş bilgi edinilmiş, daha sonra mülakatta kullanılacak konuyla ilgili sorular oluşturulmuştur. Hazırlanmış olduğumuz mülakat sorularımız iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım; velilerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ekonomik durumu, din ve inanç bakımından sosyokültürel durumlarından oluşan kişisel bilgileridir. İkinci kısım ise, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi (öğretim programı, müfredat, fiziki yapı vs.) ve bu eğitimin değerlendirilmesiyle ilgili soruları içermektedir. Katılımcı belirlemesi yaparken ise, özel bir kriter aranmamış, sadece çocuklarını 4-6 yaş Kur'an kursuna gönderen veliler tercih edilmiştir.

Araştırma evreni, Çorum il merkezindeki 2022-2023 eğitim- öğretim yılı 18 adet 4-6 yaş Kur'an Kursu; örneklem ise, çocukları bu kurslarda eğitim gören 70 adet öğrenci velisidir. Mülakat, velilerin 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi hakkındaki görüşlerini içerdiği için, 2022-2023 eğitim- öğretim yılının 2. dönem sonunda yapılmıştır. Mülakat neticesinde ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir. Buna göre, 4-6 yaş Kur'an Kursu, çocukların gelişim özelliklerine uygun din eğitimi almaları için öğretim programı, müfredat, materyal, fiziki yapı, öğretici yeterliliği itibarıyla veliler tarafından yeterli bulunmuştur. Öğretim programı ve müfredat, çocukların manevi gelişimlerini destekleyici ve gelişim özelliklerine göre hazırlanmış; materyaller ve sınıf yapısı bu kazanımı sağlayacak şekilde oluşturulmuş, ailelerin de çocuklarına din eğitimi vermedeki eksikliklerini tamamlayıcı yer olarak gördükleri 4-6 yaş Kur'an Kursu'nun, işlevini yerine getiren güvenilir bir kurum olduğu görülmüştür.

Anahtar Kavramlar: Yaygın Din Eğitimi, 4-6 Yaş Kur'an Kursu, 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programı, Çorum.

Bilim Kodu: 60801

**EVALUATION OF PARENTAL OPINIONS ON 4-6 YEAR-OLD QUR'AN COURSE EDUCATION
OPINIONS (ÇORUM CASE)**

Eda ÖZÇULHA

ORCID: 0009-0006-6277-6324

HİTİT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

June 2024

ABSTRACT

The 4-6 year old Qur'an Courses, which are part of widespread religious education activities and opened by the Presidency of Religious Affairs (DİB), are official institutions providing education. As the requirement to complete primary education was removed by the Decree Law No. 633, published in the Official Gazette No. 28057 on 17.09.2011, DİB opened 4-6 year old Qur'an Courses in 2012 to provide children with moral and religious education suitable to their developmental characteristics, aiming to raise them as good Muslims for the future. To achieve this goal, programs were prepared, and planned, systematic education was organized to instill the desired target behaviors. Evaluations were also conducted to determine whether the objectives were met.

Children go through various developmental stages. The age of 4-6 is a crucial period for acquiring religious attitudes and skills, as well as shaping an individual's personality. Therefore, when providing religious education, the developmental characteristics of the individual should be taken into account. Children are born with an innate sense of faith that forms the basis of religious feeling, and this sense should be nurtured and transformed into lasting behavioral changes. The moral and religious education received in the 4-6 year old Qur'an Courses will significantly influence the child's adult religiosity. Parents often feel inadequate in providing religious education themselves and seek institutions that can deliver quality and accurate information to their children. As an institution that supports the moral and religious development of children, the 4-6 year old Qur'an Courses are preferred by parents.

In these courses, Qur'an education and values education are provided. Thanks to scientifically-based religious education received in early childhood, a healthy development of faith occurs in the individual. However, religious education that is not appropriate for the developmental level can lead to the individual's alienation from and distancing from religion. The materials used in moral and religious education for children aged 4-6, which are appropriate for their developmental characteristics, are also important. Therefore, videos, games, and toys containing value judgments and religious themes that contribute to the moral and religious development of children should be available in the courses. This research aims to evaluate parents' opinions about the 4-6 year old Qur'an Course education. By considering parents' opinions about all aspects of the 4-6 year old Qur'an Course education, this study aims to provide a more efficient and high-quality moral and religious education opportunity.

The qualitative research method was preferred to observe the different evaluations of the research topic by the targeted individuals. Initially, extensive information was gathered through a literature review, followed by the creation of relevant questions for use in interviews. Our prepared interview questions consist of two parts. The first part includes personal information such as the parents' age, gender, educational status, economic status, and sociocultural status in terms of religion and belief. The second part contains questions about the evaluation of the 4-6 year old Qur'an Course education (curriculum, program, physical structure, etc.) and this education. No special criteria were sought in selecting participants; only parents who sent their children to the 4-6 year old Qur'an Course were preferred.

The research population consists of 18 Qur'an Courses for 4-6 year olds in the city center of Çorum during the 2022-2023 academic year, while the sample comprises 70 parents of students attending these courses. Since the interview reflects the parents' views on the 4-6 year old Qur'an Course education, it was conducted at the end of the second semester of the 2022-2023 academic year. The findings obtained from the interviews have been evaluated. According to these findings, the 4-6 year old Qur'an Course has been deemed sufficient by parents for providing religious education suitable for the developmental characteristics of children, in terms of the curriculum, materials, physical structure, and teacher competence. The curriculum and program were prepared to support the children's spiritual development and according to their developmental characteristics; the materials and classroom structure were designed to achieve this goal. The 4-6 year old Qur'an Course is seen as a reliable institution that fulfills its function and is considered by families as a place that complements their deficiencies in providing religious education to their children.

Key Terms: Common Religious Education, 4-6 Year Quran Course, 4-6 Year Quran Course Curriculum, Çorum.

Science Code: 60801

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her aşamasında bilgisine başvurduğum, değerli görüşlerini aldığım, çalışmam boyunca bana inandığı ve güvendiği, sabırlı ve yapıcı davrandığı için kıymetli danışmanım Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU' ya öncelikle çok teşekkür ederim. Ayrıca tez savunmama katılan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Sefer YAVUZ ve Prof. Dr. Macid YILMAZ 'a da teşekkür ederim. Her daim yanımda olup desteğini benden esirgemeyen can yoldaşım, hayat arkadaşım, canım kızım Begüm Zeynep İLHAN 'a; Çorum İl Müftülüğüne ve mülakat yapmama izin verip tez çalışmama yardımcı olan veli çalışma grubumu oluşturduğum 4-6 yaş öğrenci velilerine de çok teşekkür ederim.

Eda ÖZÇULHA

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

GELİŞİM KAPSAMINDA ERKEN ÇOCUKLUK (4-6 YAŞ) DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

1.1. Kavramsal Çerçeve de Erken Çocukluk Dönemi.....	8
1.2. Erken Çocuklukta Gelişme ve Büyüme.....	9
1.3. Erken Çocuklukta Olgunlaşma ve Öğrenme.....	11
1.4. Erken Çocuklukta Kritik Dönem.....	12
1.5. Gelişimin Temel İlkeleri.....	15
1.6. Erken Çocukluk Kapsamında Gelişim Alanları.....	16
1.6.1. Fiziksel gelişim	17
1.6.2. Dil gelişimi.....	19
1.6.3. Bilişsel(zihinsel) gelişim.....	21
1.6.4. Sosyal ve duygusal gelişim.....	25
1.6.5. Ahlak gelişimi.....	28
1.6.6. Dinî gelişim.....	30
1.7. Erken Çocuklukta Gelişimi Etkileyen Faktörler.....	33

2. BÖLÜM

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 4-6 YAŞ KUR'AN KURSLARI

2.1. Yaygın Din Eğitimi Kapsamında 4-6 Yaş Kur'an Kursu.....	42
--	----

2.2. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının Açılmasının Amaçları.....	44
2.3. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitim İlkeleri.....	45
2.4. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Uygulanan Öğretim Programı.....	48

3. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Velilerin Yaygın Din Eğitimi Kurumu Olarak 4-6 Yaş Kur'an Kursları Hakkındaki Görüşleri.....	54
3.1.1. 4-6 yaş Kur'an Kurslarının açılmasının önemi hakkındaki görüşler.....	54
3.1.2. 4-6 yaş Kur'an Kurslarının işlevleri hakkındaki görüşler.....	56
3.1.3. 4-6 yaş Kur'an Kurslarının tercih edilme sebepleri hakkındaki görüşler.....	57
3.2. Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programı Hakkındaki Görüşleri.....	59
3.2.1. 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretim programında bulunan müfredat hakkındaki görüşler.....	59
3.2.2. Görevlilerin meslekî yeterlilikleri hakkındaki görüşler.....	61
3.2.3. 4-6 yaş Kur'an Kursu fiziki yapısı hakkındaki görüşler.....	63
3.3. Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitimi Hakkındaki Görüşleri.....	65
3.3.1. 4-6 yaş Kur'an Kursu müfredatı ve işlenen konuların çocuklar için uygunluğu hakkındaki görüşler.....	65
3.3.2. 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin beklentilere cevap verip verememesi hakkındaki görüşleri.....	66
3.4. Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitiminde Çocukların Eğitim Güçlüğü Yaşayıp Yaşamadıkları Hakkındaki Görüşleri.....	68
3.4.1. Çocukların öğrendikleri bilgileri aile ve başkalarıyla paylaşma durumu hakkındaki görüşler.....	69
3.4.2. Çocukların dinî ve ahlaki gelişimleri açısından 4-6 yaş Kur'an Kursuna başlamadan önceki ve sonraki değişimleri hakkındaki görüşler.....	71
3.5. Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kursu Hakkındaki Beklenti ve Önerileri.....	73
3.5.1. 4-6 yaş Kur'an Kurslarının yapısı hakkındaki görüşler.....	73
3.5.2. 4-6 yaş Kur'an Kurslarını iyileştirmeye yönelik öneriler.....	74

SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA.....	79
EKLER.....	85
EK-1 Görüşme Formu.....	85
EK-2 Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	86
EK-3 Tez Araştırması Valilik Onayı.....	88
EK-4 Tez Araştırması Çorum İl Müftülüğü İzin Belgesi.....	89

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo Ek 2.1 Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	86

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	Editör
K.K	Katılımcı Kişi
K.K.E	Katılımcı Kişi Erkek
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	Ve diğeri/diğerleri

GİRİŞ

Okul öncesi eğitim, çocukların doğumdan ilköğretim çağına kadar ki bireysel farklılıkları, yetenekleri, gelişim özellikleri dikkate alınarak, sağlıklı kişilik temellerinin atıldığı, üst düzey güven duygusunun verildiği, eğitimcilerin ve ebeveynlerin de katılımlarının etkili olduğu bir sistemdir. Henüz ilköğretim seviyesine gelmemiş çocukların, fiziksel, sosyal, bedensel gelişimlerine uygun olarak planlanmış bir ortamda eğitim görmeleri, ilköğretime hazırlayan bu sistemi önemli kılar. Hazırlanan öğretim programı ise 0-6 yaş arası çocukları kapsamaktadır. Çocukların 18 yaşına kadar eğitim alanında göstermiş oldukları başarılarının %33'ü, 0-6 yaş dönemi aldıkları eğitim sebebiyledir. Ülkemizdeki okul öncesi eğitim kurumları bağlı oldukları eğitim kurumlarına göre hizmet sunmaktadırlar. Yaş gruplarına göre çocuklar, anaokulu, anasınıfı, kreş, çocuk yuvası gibi kısımlara ayrılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı, 4-6 yaş grubu anaokulları, 5-6 yaş grubu anasınıfı çocuklarına hizmet verirken, Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ise, 0-2 yaş aralığındaki kreş, 2-4 yaş aralığındaki çocuk yuvası isimli gruplara hizmet sunmaktadır. Erken çocukluk döneminde kazanılan davranışların; bireyin kişilik yapısının oluşmasında, inancı, alışkanlıkları, tavırları ve değer yargıları hakkında bilinçli olmasında etkilidir.¹

Millî Eğitim Bakanlığının genel amaçları içerisinde insanî, kültürel, millî ve manevî değerlerin çocuklara aktarımı hedeflenmesine rağmen, okul öncesi eğitim kurumlarında sosyal gelişimi destekleyici faaliyetler ön planda olup, ahlak ve din eğitime yönelik faaliyetler yetersiz kalmıştır.² Ülkemizde çocukların din ve ahlak gelişimini destekleyecek olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ancak 4. sınıftan itibaren verilmeye başlanmaktadır. Bu durumun pedagoji ve psikoloji açısından açıklanma gereksesi bilinmemektedir. Dünya ülkelerinde ise, 4-6 yaş itibarıyla çocuklar, pedagojinin ilkelerine uygun din eğitimi almaktadırlar.³ Çünkü toplumlar tarih boyunca, inançlarının gereğini yapacakları ibadethanelere ve dinlerini öğretecekleri eğitim kurumlarına önem vermişlerdir. Özellikle bu kritik dönemde din eğitiminin verilmemesi, çocukta ahlak ve din eğitimi gelişiminin ihmal edildiği anlamını taşımaktadır. Din eğitiminin bir sistem dâhilinde ve iyi bir eğitim ortamında yapılması başarı açısından önemlidir.⁴

Kadınların çalışma hayatına katılmaları, teknolojinin olumsuz yansımaları, dışarda güven ortamının ve oyun alanlarının az olması, ailede verilemeyen dinî eğitim; velileri, çocukların güvende olabileceği, sosyalleşebileceği, dinî eğitim alabileceği, dinî sorularına sağlıklı cevap bulabilecekleri 4-6 yaş okul öncesi eğitim kurumu arayışına sevk etmiştir. En temel ihtiyaç

¹ Zeynep Nezahat Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi* (İstanbul, Dem Yayınları, 2004), 85-87.

² Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 16.

³ DİB, *Kur'an Kursları Öğretici Kitabı*, (Ankara, DİB Yayınları, 2015), 19.

⁴ DİB, *Kur'an Kursları Öğretici Kitabı*, (Ankara, DİB Yayınları, 2015), 19.

inanma ihtiyacıdır. Din eğitiminin İslam’a göre en önemli amacı, toplumun ve dinin tercih ettiği insanı yetiştirmek, çocukların mutlu olacağı bir geleceğe ve hayata göre onları eğitmektir.⁵

DİB, 4-6 Yaş Kur’an Kurslarında eğitimin temel yapısını ve uygulama esaslarını da içine alan öğretim programları geliştirmiştir. Bu öğretim programları 2022 yılında hazırlanıp yürürlüğe konmuştur. Hazırlanan 4-6 Yaş Kur’an Kursu öğretim programındaki hedef, bu yaşlardaki çocukların İslâm dininin temel değerlerini öğrenerek gündelik hayatlarına tatbik etmelerini sağlamak, Kur’an-ı Kerîm’i şekil ve ses itibarıyla tanımalarına yardımcı olmak, bu yaş aralığının seviyesine uygun olarak Rabbini ve peygamberini bilmelerini amaçlayan, sağlıklı bir ahlak ve din gelişimi oluşturmaktır.

DİB’ in hazırlamış olduğu öğretim programında yer alan öğrenme alanları içerisinde Kur’an-ı Kerim, dinî bilgiler, değerler eğitimi, tamamlayıcı kazanımlar, beslenme ve temizlik yer almaktadır. Dinî bilgiler alanında Allah’ımı, kitabımı, peygamberimi, dinî mekanlarımı tanıyorum, namaz, oruç ve dua konuları bulunmaktadır. Değerler eğitimi alanında ise; iş birliği, saygı, dürüstlük, doğruluk, sorumluluk, empati, yardımlaşma/paylaşma, adalet, adabı muâşeret, sevgi/merhamet, sabır ve milli/manevî değerlere dair konular bulunmaktadır. Kur’an-ı Kerîm alanında yine Kur’an harflerini tanıma ve ezberleme, cezm işaretini tanıma ve ezberleme, şedde işaretini tanıma ve ezberleme, tenvin işaretini tanıma ve ezberleme, med harfleri, zamir, lafzatullah ve Kur’an-ı Kerîm’i okuma ve ezberleme konuları yer almaktadır. Tamamlayıcı kazanımlar daha çok MEB okul öncesi konularını kapsamakta olup; sayılar, renkler, geometrik şekiller, miktar, boyut, yön/mekân/konum, duyarlar, duygular, zıt kavramlar, zaman ve sembollerini kapsayan kategorilerden oluşmaktadır. Beslenme ve temizlik alanında da yaşama dair temizliğin önemi, eve giriş duası, uyku duası, yemek duası, su içme adabı vs. davranışsal beceriler kazandırılmaktadır. Bu alanlar kazanımlarıyla birlikte müfredatta yer almaktadır.⁶ Aynı zamanda DİB, 4-6 yaş Kur’an Kurslarını fiziki yapı, öğretim programı, müfredat, materyaller, öğretici seçimi vs. iyileştirmeye yönelik çalışmalara başlamıştır. Daha önce cami altlarında yer alan kursların büyük bir kısmı, günümüzde oyun bahçelerinin olduğu müstakil binalara dönüştürülerek hizmet vermektedir.

Psikoloji ve pedagoji kurallarının bilinmesi, din eğitimi ve öğretiminde önemli olup, çocuğun ruh ve beden gelişimine katkı sağlar.⁷ Bu sebeple DİB, öğretici seçiminde materyal geliştiren, drama tekniklerinde başarılı, teoriyi uygulamaya geçirebilen, çocukların gelişim özelliklerini bilerek seviyelerine göre eğitim verebilen, çocuklarla ve velilerle iletişimi başarılı, Okul Öncesi Çocuk Gelişimi mezunu olan veya DİB- Halk Eğitim iş birliğiyle gerçekleştirilen sertifika programına katılmış bireyleri tercih etmektedir.

⁵ Tolstoy, *Din Nedir*, çev. Murat Çiftkaya (İstanbul, Kaknüs Yay, 2007), 4.

⁶ “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programı”, DİB (2022).

⁷ Mehmet Emin Ay, *Çocuklarımıza Allah’ı Nasıl Anlatalım* (İstanbul, Timaş Yay, 2008), 25.

Bu çalışma ile 4-6 yaş Kur'an Kursları müfredatının, öğretim programının, fiziki durumunun, materyallerin, öğretici yeterliliğinin, çocukların zihinsel, fiziksel, duygusal, sosyal gelişimlerine uygun kalıcı ahlak ve dinî gelişimlerini gerçekleştirme noktasında veli görüşlerinin alınması amaçlanmaktadır. Çorum il müftülüğüne bağlı 18 adet Kur'an Kursuna devam eden öğrencilerin 70 velisinden oluşan çalışma grubundan elde edilen veriler çerçevesinde 4-6 yaş Kur'an Kursları eğitiminin, erken çocukluk döneminde ahlak ve dinî gelişimi nasıl gerçekleştirdiği, bu alana nasıl bir katkı sağladığı belirlenmeye çalışılmıştır. 4-6 yaş Kur'an Kurslarının fiziki yapısı ve eğitim içeriği itibarıyla yeterliliği konusunda da veli görüşleri önem arz etmektedir.

4-6 yaş Kur'an Kursları, insana anlamlı bir hayat kazandırmak için, erken çocukluk döneminde dinî değerlerin öğretildiği, yaygın eğitim kurumlarıdır. Erken çocukluk dönemi, bireyin karakterini şekillendireceği, geleceğe dair hayatının temellerini oluşturacağı önemli bir dönemdir. Bireyi, yetişkin hayatına hazırlayıcı davranışlar bu yaşlarda kazanılır ve bireyde derin izler bırakır.⁸ Ahlaki özelliklerle bezenmiş, dinî değerlerini bilen bireylerin yetişmesi için, sağlıklı din ve inanç eğitimi almak önemlidir. Bu eğitimler sayesinde toplumsal yozlaşma ve sorunların azalması gözlenebilir.

Küresel değişim ve gelişim toplumları etkilemekte, dinin temel öğretileri hariç, toplum ihtiyacına göre değişim ve gelişim, dinî konularda da görülmektedir. DİB, dinî anlamda toplumsal ihtiyaçları ve beklentileri tespit ederek düzenlemeler yapmayı amaçlamaktadır. Her yaşta din eğitimi önemli olmakla beraber, inanç temelini sağlam atılması erken çocukluk döneminde daha da önem arz eder. Bu eğitim verilirken çocukların zihinsel, fiziksel, sosyal, ahlaki vs. gelişim özelliklerinin dikkate alınması gerekir.

4-6 yaş çocuklara din eğitimi verecek öğreticilerde, çocukların gelişim özelliklerini bilen, ruh dünyasını anlayabilen, onların seviyesine inebilen özellikler olmalıdır. Din eğitiminin kalıcılığını sağlayacak olan kursun fiziki yapısı da önemlidir. Öğretim programı ve müfredatın çocukların seviyesine uygun olması, okul öncesi eğitim konularının da işlenmesi, arkadaşlarıyla sosyalleşebildiği ortamın oluşturulması din eğitiminde gereklidir. Erken çocukluk döneminde ahlak ve din eğitiminin ne kadar önemli olduğu ebeveynler tarafından anlaşıldıktan sonra, çocuklar için eğitim kurumu arayışı başlamıştır. Veliler, MEB'in okul öncesi eğitim-öğretim programı içerisinde ahlak ve din eğitimine yeteri kadar yer verilmediği düşüncesiyle,⁹ bu anlamda isteklerine cevap verecek tek resmi kurum olarak gördükleri DİB'in 4-6 yaş Kur'an Kurslarını tercih etmişlerdir.

Bu bilgilendirmeler neticesinde, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin katılımcılar tarafından değerlendirilmesi gerçekleştirilerek, DİB'e 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin kalitesini arttırmak noktasında yardımcı olacaktır.

⁸ Mustafa Köylü, "Çocukluk Dönemi Dinî İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", *AÜİFD*, 45/2 (2004), 37-54.

⁹ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 16.

Araştırmanın problem cümlesi “4-6 yaş Kur’a Kursu eğitimi hakkında veli görüşleri nelerdir?” olmuştur.

Temel problemler çerçevesindeki alt problemlerimiz ise şunlardır:

1. Katılımcıların, 4-6 yaş Kur’an Kurslarının açılması hakkındaki görüşleri nelerdir?
2. Katılımcıların, 4-6 yaş Kur’an Kurslarının işlevlerini yerine getirip getirmediği konusundaki görüşleri nelerdir?
3. Katılımcıların, 4-6 yaş Kur’an Kurslarını tercih etme sebepleri nelerdir?
4. Katılımcıların, 4-6 Yaş Kur’an Kursu öğretim programını yeterli bulup bulmadıkları hakkındaki görüşleri nelerdir? (Müfredat, görevlilerin mesleki yeterlikleri, kursun fiziki durumu, öğretim materyalleri)
5. Katılımcıların, 4-6 Yaş Kur’an Kursunda verilen eğitim hakkındaki görüşleri nelerdir? (Müfredat ve işlenen konuların çocuğun seviyesine uygunluğu, katılımcının memnuniyeti ve beklentilerini karşılayıp karşılamama durumu)
6. Katılımcıların, 4-6 Yaş Kur’an Kursunda eğitim alan çocukların öğrenme zorluğu yaşayıp yaşamadığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
7. Katılımcıların, 4-6 Yaş Kur’an Kursu eğitimi alındıktan sonra, dinî ve ahlaki gelişim açısından çocukta (kurs öncesi-devam ederken-kurs sonrası) değişimlerin olup olmadığı, öğrendiği bilgileri yakınlarıyla paylaşıp paylaşmadığı hakkındaki görüşleri nelerdir?
8. Katılımcıların, 4-6 Yaş Kur’an Kurslarının yapısına dair (müfredat, öğretici, mekân vs.) iyileştirmeye yönelik görüşleri nelerdir?

Bu çalışmaya katılımcıları dahil ederek sorulara cevap bulmak, cevapları değerlendirmek ve bu alanda yapılan çalışmaların verimliliğini artırmak hedeflenmektedir.

Erken çocukluk dönemi zihinsel gelişim, kişilik gelişimi, beceri, bilgi ve alışkanlıkların kazanıldığı dönemdir. Bu kazanımları gerçekleştirecek olan ise okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Okul öncesi dönem, çocuklarda ahlak ve din eğitiminin de ilk temellerinin atıldığı dönem olarak önem arz eder. Geleceğimizin mimarı olacak çocuklarımızın gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanacak olan, 4-6 yaş Kur’an Kursu öğretim programı, müfredatı, fiziki yapısı vs. çocuklarda sağlıklı ahlak ve din gelişiminin gerçekleşmesinde, sağlıklı bir nesil olarak yetişmelerinde etkili olacaktır.

Bu araştırmayı gerçekleştirmedeki amaç, velilerin 4-6 yaş Kur’an Kursu eğitimi hakkındaki görüşlerine göre memnuniyet seviyelerini ve beklentilerini tespit edip değerlendirerek, 4-6 yaş Kur’an Kursu eğitim ve öğretim faaliyetlerinin daha etkili, başarılı ve verimli olmasına katkı sağlamaktır. DİB, 4-6 Yaş Kur’an Kursu eğitiminin (açılış amacına uygunluğu, işlevi, tercih edilmesinin sebebi, eğitim programının yeterliliği, müfredatın yeterliliği, çocukların öğrenme

güçlüğü yaşıyıp yaşamadıkları, öğrenilen bilgilerin dönütü hakkında, materyallerin yeterliliği ve kursun fiziki durumu) katılımcıların bakış açısından memnuniyet ve beklentilerinin değerlendirilmesi hedeflendiği için, eksik veya yeterlilik konusunda DİB tarafından yeni çalışmalarda dikkate alınması ön görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında bu çalışma, aşağıdaki alanlarda katkı sağlayabilir:

1. DİB' e, 4-6 yaş Kur'an Kursları eğitim içeriğini ve fiziki yapısını geliştirme noktasında katkı sağlayabilir.
2. 4-6 yaş Kur'an Kursları hakkında yapılacak araştırmalarda kaynak olabilir.
3. Katılımcıların, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi hakkındaki değerlendirmeleri ve önerileri, ileride yapılacak çalışmalara ışık tutabilir.

Katılımcılara kişisel bilgileri (yaş, cinsiyet, eğitim ve ekonomik durumları, dindarlık seviyesi) de sorularak farklılıkların araştırmanın güvenilirliğinde etkili olması amaçlanmış, katılımcılara yöneltilen sorular ise, araştırmanın yapısına uygun ve neticeye ulaştıracak nitelikte hazırlanmıştır. Katılımcıların sorularımıza doğru bir şekilde cevap vereceği ve evreni temsil eden bir değerlendirmenin yapılacağı varsayılmaktadır.

2022-2023 Eğitim- öğretim döneminde Çorum il müftülüğü, il merkezinde, 18 adet 4-6 Yaş Kur'an Kursu, 844 öğrenci, 64 öğreticiyle hizmet vermektedir. Evreni teşkil eden Çorum il merkezindeki 18 adet 4-6 yaş Kur'an Kursu'nda eğitim gören öğrencilerin 70 tanesinin velisiyle görüşme yapılmıştır. Evreni temsil eden kurslar şunlardır:

Buharaevler Selma-Hasan Karakuş Kur'an Kursu, Hicret K.K, Mimar Sinan Camii Kız K.K., Namazgah K.K., Şehit Ali Karşlı K.K., Ceritoğlu K.K., Şehit Habib Gökçe K.K., Hz. Ali Camii Kız K.K., Şehit Mustafa Avcu K.K., Gülabid Camii Kız K.K., Şehit Ömer Faruk Darbaş K. K., Şehit Baki Afşar K.K., Şehit Muhammet Çoban K.K., Hz. Aişe K.K., Hz. İbrahim Camii Kız K.K., Şehit Nurullah Yeşildağ K.K., Şehit Bekir Eren Deniz K.K. ve Şehit Emre Beker K.K.

Araştırmada teorik bilgilerden ve saha çalışmasından yararlanılmıştır. Araştırmanın temelini oluşturan erken çocuklukta ahlak ve din gelişimini içeren konularla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Saha çalışmasında ise, Türkiye geneline kıyaslama yapmak adına mikro düzeydeki DİB Çorum il müftülüğü 4-6 yaş Kur'an Kursları öğrenci velileriyle görüşme sağlanarak veriler elde edilmiştir.

Bilimsel araştırmalarda bazı sınırlılıklar olduğu gibi, bu araştırmada da belli sınırlılıklar vardır. Bu alanda yapılan çalışmaların asıl ögesinin insan olması ve onun sürekli değişime ve gelişime açık görüşleri olan bir varlık olması hasebiyle, mülakatla elde edilen verilerin geçerliği görüşmelerin yapıldığı zaman aralığı ile sınırlıdır. Aynı zamanda yarı yapılandırılmış görüşme neticesinde, seçtiğimiz örneklem grubu ve bu grubun belirli zaman dilimindeki sorularımıza verdikleri samimi ve doğru cevaplar ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma için bilimsel veri toplanırken, nitel araştırma yöntemi durum çalışması deseni kullanılmış, literatür taramasından yararlanılmış, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak da problemin çözümüne katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu yöntemlerin kullanılmasının en önemli sebebi, sorulara cevap verecek katılımcıların ilgileri ve bilgileri doğrultusunda konunun bazı önemli kısımlarını ortaya çıkartmak ve incelemektir.¹⁰ Nitel araştırma tekniği; gözlem, görüşme, literatür taraması da içine alan araştırmanın bir bütün içerisinde ele alınmasını sağlayan süreç araştırmasıdır.¹¹

Araştırma konusunun, muhatap kişiler tarafından farklı değerlendirmelerinin görülmesi açısından, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Öncelikle literatür çalışması ile konu hakkında geniş bilgi edinilmiş, daha sonra mülakatta kullanılacak konuyla ilgili sorular oluşturulmuştur. Hazırlamış olduğumuz mülakat sorularımız iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım; velilerin yaş, cinsiyet, eğitim durumu, ekonomik durum, din ve inanç bakımından sosyokültürel durumlarından oluşan kişisel (Demografik) bilgileridir. İkinci kısım ise, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi (öğretim programı, müfredat, fiziki yapı vs.) ve bu eğitimin değerlendirilmesiyle ilgili soruları içermektedir. Katılımcının zihninde oluşacak ilk cevabı alabilmek, şahsına ait görüşü yakalamak ve yansıtabilmek adına açık uçlu sorular sorulmuştur. Öncelikle 18 adet 4-6 yaş Kur'an kursunun öğreticisiyle irtibata geçilmiştir. Öğreticilerden araştırma için sosyokültürel, eğitim, ekonomik durumları yönünden farklı ama rasgele veli seçimi yapmaları ve iletişim numaralarının tarafıma iletilmesi talep edilmiştir. Daha sonra velilerle iletişime geçilerek, 4-6 yaş Kur'an kursları bina içerisinde, birebir görüşme yapılarak, yöneltilen soruların cevaplarını yazmak suretiyle veri oluşturulmuştur. Birkaç veli ile de mazeretleri sebebiyle whatsapp üzerinden görüşme sağlanmıştır. Çalışmada bayan katılımcılardan elde edilen alıntılar ve atıflar KK.1(Katılımcı Kişi. 1), KK.2, KK.3 vs. kodlarla yapılmış, katılımcı cevapları tırnak içinde yazılmıştır. Sayı itibariyle az olan erkek katılımcı alıntı ve atıfları KKE.1, KKE.2 vs. kodlarla yapılmıştır. 70 öğrenci velisinden oluşan çalışma grubunda erkek veli katılımı, bayan veli katılımına göre azınlıktadır. 70 velinin 10 tanesi erkektir. Katılımcılar, yaş itibariyle 27-54 yaş aralığındadırlar. Eğitim durumları ise lisans, ön lisans, ortaöğretim ve ilkokul seviyesinde olup, genel itibariyle ekonomik durumlarının orta düzeyde olduğunu, dinî anlamda sosyokültürel durumlarının ise yeterli seviyede olduğunu ifade etmişlerdir.

Mülakat, katılımcıların 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi hakkındaki görüşlerini içerdiği için, 2022-2023 eğitim- öğretim yılının 2. dönemi sonunda yapılmıştır. Bu kursların araştırma için seçilmesinin en önemli sebebi, ulaşımın mümkün olduğu il merkezinde yer almaları ve farklı sosyokültürel yapıda bulunan katılımcıların 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi hakkındaki

¹⁰ Remzi Altınışık vd. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamaları* (Adapazarı: Sakarya Kitabevi, 2002), 84

¹¹ Ali Yıldırım vd. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008), 39.

görüşlerini tespit etmektir. Mülakat yapmak için Çorum il müftülüğünden de gerekli izin alınmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sebebiyle 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi hakkında katılımcıların görüşlerini bilme, elde edilen bilgileri inceleme ve değerlendirme imkânı elde edilmiştir. Katılımcılarla görüşme yapılırken, verilecek cevapların güvenilirliğini ve geçerliğini artırmak amacıyla isim istenmemiş, sorular birebir sorularak hiçbir yönlendirme yapılmadan cevaplar alınmıştır. Ses kaydı yapılmamıştır.

1. BÖLÜM

GELİŞİM KAPSAMINDA ERKEN ÇOCUKLUK (4-6 YAŞ) DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

1.1. Kavramsal Çerçeve de Erken Çocukluk Dönemi

Çocuğun gelişim sürecinde erken çocukluk dönemi, çok önemli bir evredir. Bu dönem; aile ve çocuğun duygusal olarak bağlılığının en kuvvetli olduğu, büyüme ve gelişmesinin en hızlı yaşandığı bir süreç olmakla beraber, çevresinden de en çok etkilendiği dönemdir.¹² Dünyaya geldiği andan itibaren ailesine bağlı olarak yaşayan çocuğun hem ruhi hem de biyolojik gelişmesi büyük önem taşımaktadır.¹³ Aileden ve çevreden gelen uyarıları kendi algılarıyla birleştiren çocuğun duygu, düşünce ve alışkanlıkları davranışlarına yansıyor gelişimini etkilediği gibi toplumun inandığı dinden de haberdar olur, dinini tanır. Böylece gelecekte seçimini yaparak yaşayacağı dinî hayatın temelleri bu dönemde atılmış olur.

Toplumun değerlerini, ahlâkî kurallarını, dinî inanışlarını sağlıklı yöntemlerle gelecek nesillere aktarmak, ancak erken çocukluk döneminde verilecek eğitimle mümkündür. Bu dönemde alışkanlık haline getirilmiş olan davranışlar, bireyin kişiliğini şekillendireceği gibi hayatı boyunca da ona yön verecektir.¹⁴ Pek çok yetenekle donanmış halde doğan çocuk, henüz yeteneklerini kullanabilecek durumda değildir. Fakat fiziksel ve duygusal gelişime bağlı olarak bunları açığa çıkarmaya meyillidir. Karşılaştığı olayları değerlendirir, kabul veya reddederek uyum sağlamaya çalışır.¹⁵ Erken çocukluk döneminde din eğitimi vermekteki asıl mesele, İslâmî yaşamın her noktasına Kur'an'ın kaynaklık etmesidir. Kur'an, Müslümanların davranışlarına, hareket biçimlerine, ibadetlerine, aile ve ticarî hayatlarına, yöneticilerin atanmasına, adalet ve vergi gibi siyasi konularda da rehberdir.¹⁶ Bu nedenle Müslüman çocuklarına dinî kimlik kazandırılacağı düşünülen, din eğitimi verecek kurumlardan bir tanesi de 4-6 yaş Kur'an Kurslarıdır.

Erken çocukluk döneminde gelişim hızlı olmasına rağmen, ahlâkî değerler gibi çocuklar açısından karmaşık olan konular, algılanması zor konulardır. Bu çocuklar ben merkezci bir algıya sahip oldukları için, başkasına ait olan eşyaları almanın doğru olmadığını anlamakta zorlanırlar. Ancak dinin esasları iman, ibadet, ahlâktan oluştuğu için, ahlâk eğitimi gereklidir. Bu sebeple okul öncesinde alınan din eğitimi, çocuğun özgüvenli, rabbiyle barışık, çevresine uyumlu, her yönden gelişimini tamamlamış bir birey olmasını sağlar.¹⁷

¹² "Erken Çocukluk Dönemi" (Ekim 2005).

¹³ Feriha Baymur, *Genel psikoloji* (İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1973), 57.

¹⁴ Cemil Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011), 19.

¹⁵ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 16.

¹⁶ Mehmet Dağ, *İslam Eğitim Tarihi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1974), 65.

¹⁷ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 15.

20. Yüzyılda, erken çocukluk döneminin farklı bir dönem olduğu ve bu dönem çocuklarının gelişim özelliklerine uygun eğitim ihtiyaçlarının karşılanması gerekliliği kabul edilmiştir.¹⁸ Bu dönemde çocuğın yeteneklerini geliştirmek noktasında rehber olmak, çevresindeki uyarılara karşı onu uyarmak, davranışlarını ve düşüncelerini izleyerek, doğru olanları pekiştirmek, anne baba görevi olduğu gibi iyi bir okul öncesi eğitim kurumunun da görevlerinden sayılmaktadır.¹⁹

1.2. Erken Çocuklukta Gelişme ve Büyüme

Gelişim; canlı varlıkların yaşamları boyunca geçirdikleri değişikliklerdir. Sadece büyümede olduğu gibi niceliksel bir değişiklik değil niteliksel değişiklikleri de kapsar.²⁰ Döllenmeden başlayıp ölünceye kadar devam eden tedrici bir süreçtir gelişim. Bireyin kalıtım ve çevre etkisiyle gerçekleştirdiği etkileşimler; onun, zihinsel, bedensel, ahlaki, dilsel, dinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimini ve değişimini sağlar. Kalıtım, yaratılışla alakalı aileden gelen genetik kodların bireyde ortaya çıkmasıdır. Çevre ise bireyin, dış dünya ile etkileşime geçerek model alma veya taklit yoluyla bazı özellikler kazanmasıdır. Birey hayatı boyunca öğrendiklerini istemli veya istemsiz bir şekilde davranışa dönüştürmektedir. Bireyin, etkileşimde olduğu her iletişim, kişiliğinin oluşmasına etki eder, duyu organları sayesinde de çevresinde olup biteni tanımaya, anlamaya ve hayata uyarlamaya çalışır. Olgunlaşma ve öğrenme ile gelişim sürecini devam ettirmektedir.²¹

“Büyüme ve Gelişim” birbirlerinden farklı olmasına rağmen, büyümeyi içine alan kapsamlı bir kavramdır gelişim. Büyüme ise fiziki bir artış anlamında kullanılmaktadır.²² Her dönemde büyüme hızı aynı değildir. Bazen yavaş, bazen de hızlı bir yol takip eder. Doğum öncesi dönem, gelişimin en hızlı olduğu dönemdir. Büyümenin yavaşlama gösterdiği ilk ve son çocukluk dönemi sonrası, ergenlikle beraber büyümede artış gözlenirken, ergenlik sonrası dönemde yaş ilerledikçe zıt bir şekilde büyüme de gerileme olur.²³

Gelişim, birçok yapı ve işlevi içinde barındıran, sosyal ölçümlerle de ifade edilemeyen bir kavramdır. Her gelişim evresi, bu sebepten dolayı bir sonraki evreyi etkilemektedir. Gelişimin temel özellikleri arasında, yapısal ve işlevsel iletişim, bütünleşme ve hiyerarşi yer alır.²⁴ Gelişim konusunda çalışma yapan bilim insanları, detaylı inceleyebilmek için gelişimi sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gibi alanlara ayırmışlardır. Her bir gelişim alanı, insanın farklı bir

¹⁸ Ayla Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem* (İstanbul: Epsilon Yayınları, 2000)

¹⁹ Nurettin Fidan- Münire Erden, *Eğitime Giriş* (İstanbul: Alkım Yayınları, 1998), 203.

²⁰ Cavit Binbaşoğlu, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1992), 28.

²¹ Kerim Yavuz, *Çocuk ve Din* (İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1994), 59.

²² John Pearce, *Çocuklarda Büyüme ve Gelişme*, çev. Ayşegöl Yeşildağlar (Ankara: Doruk Yayınları, 1997), 31.

²³ Neda Armaner, *Din Psikolojisine Giriş 1*, (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980), 80.

²⁴ Haluk Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2018), 24.

yönüne etki etmektedir. Bu farklılık, gelişim alanlarını birbirinden bağımsız kılmaz. Birbirlerini olumlu veya olumsuz yönde etkilemekle birlikte, birbirinden ayrı düşünmekte mümkün değildir.²⁵

Erken çocukluk dönemi, gelişim içerisinde dinî yönden, zihinsel ve duygusal yönden de işlenmemiş en saf dönem olarak kabul edilen, bireyin gelişimini etkileyen özelliklerin temellerinin atıldığı evredir.²⁶ Çocukta kişilik oluşumunun %90'ı, bu dönemin ilk 6 yılında gerçekleşmektedir.²⁷ Aynı zamanda bu dönem, bilgi ve davranış açısından da diğer dönemlere kıyasla önemlidir. İnsan hayatında “kritik dönem” olarak ifade edilen bu dönemdeki yaşantılar, çocuğun ilerleyen yıllarına etki eder. Çocuğun yaşantısında etkili olan bu faktörlerin başında aile tutumları, akran grupları, okul hayatı, sosyal ve ekonomik yapı, kültür ve yaşanan çağın özellikleri gelmektedir.²⁸

Bu dönemde çocuklar, duyguları değer görmüş, anlaşılmış, temel ihtiyaçları düzenli ve sevgi ile karşılanmışsa, ilerleyen yıllarda özgüvenli, sahip olduğu ve içine doğduğu değerlere sevgi ve saygı ile bağlı bir bireye dönüşmektedir. Bu dönemde alınan dinî ve ahlâkî eğitim, değişime ve gelişime büyük oranda kapalı olan çocuğun, yetişkin kimlik özelliklerine sahip olmasında etkilidir.²⁹ Aynı zamanda okula başlamadan önceki dönem olan ilk/erken çocukluk dönemi, 4, 5, 6 yaş aralığını kapsadığı için, bu yaş aralığı çocuğun, okul öncesi döneminin en kıymetli çağıdır. Çocuk; ebeveynlerini, hayatı, arkadaşlarını çok sever, kendisiyle ve çevresiyle mutlu bir vaziyette hayatına devam eder.³⁰ Biz kavramı ön plana çıkararak, sosyalleşmeye doğru ilk adımı atar. Yardımlaşma duygusunun gelişmesiyle çevreye karşı da duyarlı olur. Arkadaşlarıyla geçinemese bile, arkadaşlık onun için önemli bir unsurdur.³¹ Dört yaş çocuğu, bebeklik döneminden çıkmış, özerklik ve kendine güven duygularının olduğu bir döneme girmiştir. Çevresini keşfetmeye, kendisinin dışında bir dünya olduğunu ve bu dünya içerisinde bir birey olduğunun farkındadır. Kendine göre benlik ve cinsiyet duygusu geliştirir.³² Girişimcidir, araştırma, soru sorma, merak etmeye yönelik öğrenme isteği fazladır.³³ Dört yaş çocuğu aynı zamanda, dış dünyayı tanımak ve öğrenmek ister. Ailesi dışındaki bireylerle iletişime geçerek gelişimi ivme kazanır.³⁴ Bu yaşın en önemli özelliği, davranışlardaki

²⁵ Mehmet Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*, (İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 20.

²⁶ Sefa Saygılı, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2007), 34.

²⁷ Armaner, *Din Psikolojisine Giriş* 1, 80.

²⁸ Neriman Aral- Gülen Baran, *Çocuk Gelişimi* (İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2011), 37.

²⁹ Hasan Bacanlı, *Sosyal İlişkilerde Benlik: Kendini Ayarlayanın Psikolojisi* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2004), 43.

³⁰ Mehmet Zeki Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 66.

³¹ Ay, *Çocuklarımıza Allah-ı Nasıl Anlatalım*, 32.

³² Yavuzer, *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı* (İstanbul: Remzi Kitapevi, 1998), 185.

³³ Erdal Atabek, *Çocuklar, Büyükler ve Tavşanlar* (İstanbul: Altın Kitap Yayınları, 1994), 88-89.

³⁴ Nuran Çelik, *4-6 Yaş Grubu Çocukların İnanç Esaslarını Algılayış Biçimleri*, (Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 45.

uyumsuzluk, dengesizlik ve eksikliklerdir.³⁵ Beş ve dört yaş çocuğu arasında önemli farklar olup, dört yaş çocuğu kararsızlık, aşırılık gibi özellikler taşıırken; beş yaş çocuğu uyumlu, dengeli, kendine yetebilme özelliğine sahiptir,³⁶ yetişkin desteğine fazla ihtiyaç duymaz, oyunlarında yetişkin rollerine bürünebilir. Sorumluluk bilinci bu dönemde kazandırılacak bir haslettir. Bu kazanım için, çocuğun başarılı olacağı sorumluluklar verilmelidir. Bu dönemde kendi kendine yeten, sosyal, kendinden emin, şekilci ve uyumlu, rahat, ciddi, dikkatli, kararlı ve naziktir.³⁷

Bu yaş grubu çocuklarda din bilinci oluşturmak ise, uzun bir gelişim sürecini gerektirir. Çocuk, doğduğu anda bu duyguya sahip olamamaktadır. Bireyde din duygusu gelişirken, her birinin önem arz ettiği korunma isteği, şefkat, kıskançlık, sevgi vs. duygular da gelişir. Birisinin koruması altında olmak, merhametine ihtiyaç duymak duygusu insanların dinî yaşayışında önemli olmakla beraber, böylece çocuklara Allah'ın himayesine sığınmanın önemi öğretilmektedir.³⁸ Çocuğun değerleri ve dinî duyguyu öğreneceği en güzel kaynak ailesidir, erken çocukluk dönemi ise en önemli zamandır. Dinî değerleri çocuklarına kazandırmak isteyen ailenin; bizzat değerlerini sahiplenen, değerlerini uygulayan, bu değerleri çocuklarına da aktararak uygulatacak inanç düzeyinde olması önemlidir.³⁹ Ailede dinî değerlerin yaşanması ve uygulanmasının, çocuğun dinî duygusunun gelişimine etkisi büyüktür. Ailede edinilen bu tecrübe sayesinde çocuk, sosyal ortamlarda yorumlama, muhakeme etme, kendini ifade etme konusunda zorlanmaz.⁴⁰ Din duygusu aynı zamanda evrensel bir özelliğe sahiptir; yaratılışın yapısı, gayesi ve işleyişi de herkeste aynıdır. Fakat herkesin yetiştirme, eğitim-öğretim şartları aynı değildir. Bu durum, farklı din duygusu gelişiminin oluşmasında etkindir.⁴¹ Çocuğun dine hazır olması için, vaktinden önce bu duyguların eğitilmesi önem arz eder.⁴²

1.3. Erken Çocuklukta Olgunlaşma ve Öğrenme

Olgunlaşma veya hazır bulunuşluk, canlı varlığın kalıtımla getirdikleri ile çevreden kazandıklarının etkileşiminin ürünüdür. Belli bir süre geçmesi neticesinde bireyin; yaşama uyum sürecinde, fiziksel olarak güç ve kuvvet kazanmasıdır. Öğrenmek için olgunlaşmak şarttır ve öğrenmenin ilk koşuludur. Ayaklarımız, bacaklarımız yürümek için belli bir olgunlukta olmamışsa, yürümemiz imkansızlaşır. Öğrenmeye hazır olmak için olgunlaşma, alıştırma, etki ya da telkinler gerekmektedir. Öğrenme ise bireyin, çevresiyle etkileşimi sonucunda

³⁵ Zeynep Nezahat Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2014), 30.

³⁶ Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 37.

³⁷ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 113.

³⁸ Abdurrahman Kasapoğlu, "Allah İnsan İlişkisi Açısından Muhabbet / Sevgi Olgusu", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Hikmet Yurdu, 5, (2010), 99-149.

³⁹ Ertuğrul Yaman, *Değerler Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 128.

⁴⁰ Mualla Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler* (Ankara: TDV Yayınları, 2015), 82.

⁴¹ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 139.

⁴² Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 66.

davranışların da meydana gelen değişikliklerdir. Birey, duyu organlarıyla çevresinden aldığı izlenimlere tepki vererek bir yaşantı sağlar, yaşantı olmadan öğrenme olmaz.⁴³

Olgunlaşma, eğitimin ön koşuludur; fakat olgunlaşma düzeyine göre eğitim şekil, yön ve yöntem olarak değişiklik gösterebilir. Dinî olgunlaşma, sağlıklı bir dinî yaşantı ile mümkündür. Bu yüzden 4-6 yaş aralığı, çocuğun dinî hazırlık ve dine olan ilgisinin en yoğun olduğu dönemdir. Nereden geldiklerini, ne olduklarını, kim olduklarını bilmek istemeleri, çevreye karşı duygularını güçlü kılar.⁴⁴ Dinî duygu, düşünce ve davranışı yaşamak için gerekli olan beceri ve bilgiyi elde etmek, dinî hazır bulunuşluk ile mümkündür. Bu yüzden her gelişim döneminin kendine özgü durumları vardır. Olgunluğa ulaşmamış çocuğa kazandırılmak istenen davranışlar, dinin anlaşılamayacağı dönemde verildiği zaman çocuğu olumsuz etkilemektedir.⁴⁵

Hazır bulunuşlukta çeşitli gelişme alanları vardır:

1. Fizyolojik Hazır oluş: Her yönden gelişme, normal fiziksel büyüme, yaş, cinsiyet, duyu organlarının faaliyetleri.
2. Sosyal Yönden Hazır oluş: Çevreyle başarılı ilişki kurma.
3. Duygusal Yönden Hazır oluş: Bağımsız bir kişilik geliştirme.
4. Zihinsel Yönden Hazır oluş: Bilgi ve anlayış kazanabilme.
5. Dil Yönünden Hazır oluş: İletişim kurmadaki rahatlık.⁴⁶

1.4. Erken Çocuklukta Kritik Dönem

Erken çocukluk dönemi, çocuğun aile bağımlılığından ilk defa çıktığı dönemdir. Bunu aşamalı olarak gerçekleştirir. Ailesiyle mesafe oluşturup, kendi ayakları üzerinde durarak, kendine yeterli olmayı öğrendiği bu süreçte birey olmanın farkına varır. Bireylerde gelişim; biyolojik, psikolojik, fizyolojik ve sosyal yönden meydana gelen değişikliğin adıdır. Gelişim her bireyde farklı olabileceği gibi aynı olan özelliklerde görülebilir. Belirli dönemler vardır ki, bu dönemlerde bireylerin duyarlılıkları daha aktiftir. Bu bağlamda okul öncesi dönem ilk başta gelir. Bu dönem, kritik gelişim dönemi içerisinde yer alır. Duyarlılığın aktif ve öğrenmenin hızlı olduğu bu dönem güzel planlanmalıdır. Hangi şartta olursa olsun, tüm insanlar yaş değişkenine göre belirli bir gelişim evresinin içine girmektedirler. Ancak insanların bilişsel, dil, sosyal gelişiminin kalıtsal ve çevresel değişkenlere göre, bazı farklılıklar göstermesi doğal sürecin içinde olduğunu gösterir. Okul öncesi dönem, bireylerin psikolojik, sosyal, zihinsel ve dilsel

⁴³ Binbaşoğlu, *Eğitim Psikolojisi*, 28-29-30.

⁴⁴ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, 40.

⁴⁵ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 142-143.

⁴⁶ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, 39-40.

gelişimlerini sağlamada hassas oldukları dönem olarak bilinir. Kısacası, bunun adı, kritik gelişim dönemidir. Bu nedenle bireyler okul öncesi dönemde, kendileri için ihtiyaç olan bazı öğrenmeleri gerçekleştiremezlerse, kendi yaşlılarıyla aralarında fark edilebilen uçurumların ortaya çıkması aşikardır.⁴⁷ Kritik dönem, 4-6 yaş çocuğunun ilgiye ve sevgiye en çok ihtiyacının olduğu dönem olması ve bu ihtiyaçların anında ve dengeli olarak karşılanması ile çocuğun gelişimine katkı sağlayacaktır.⁴⁸

Erken çocukluk dönemi "Oyun Çağı" olarak da adlandırılan bu evrede,⁴⁹ çocuk çevresinde duyduğu ve gördüğü her şeyi bilinç olmadan, taklit eder ve tekrarlar. Bu evreye "taklit evresi" denir.⁵⁰ Bu dönemde çok soru sorar, etrafında olup bitenleri anlamaya çalışır, öğrenme isteği en üst düzeydedir ve tek meşgul oldukları şey oyundur. Oyun sebebiyle de gerçek dünya ile hayal arasında mantıklı bir bağ kurar.⁵¹

Çocuk psikolojisi konusunda araştırma yapan araştırmacılar, çocuğun bir modele ihtiyaç duyduğunu, bu modelin, çocuğun duygularını işleyerek yönlendirmede etkili olduğunda birleşmişlerdir. Çocuk istemsizce taklide kayar, içtenlikle kabul ettiği, etkisi altında kaldığı modele uymaya, güvenmeye yatkındır ve taklit ettiği modeli kopya etmeye başlar. Taklit etmeye devam ederken modelini içselleştirir, duygu, düşünce, davranışlarıyla özdeşleşir. Model aldığı kişide var olan inanç, dil, ahlak, hukuk, hayat, sanat anlayışını da kopya ederek kabul eder. Bu nedenle taklit, çocukluk döneminde önemli bir öğrenme aracıdır. Yetişkinlerle özdeşleşirken de kendini çevrelemiş olan tüm değerleri öğrenerek alışkanlık kazanır, kişiliğini oluşturur, nasıl düşüneceğini, davranacağını, inanacağını belirler.⁵²

Birey, bu dönemde dünyayı çok iyi algılar. Zihnini en çok çalıştırdığı ve bilgileri zihninde depoladığı dönemdir ki, ebeveynlerinin verdiği güven ve sevgi ortamında büyürken bir taraftan da çevresini değerlendirmektedir. Mükemmel bir zekâ yapısına sahip olan bu çocukların, çevresindeki kişilerin hatalarını görmezden gelme gibi özellikleri vardır. Bu hataların aile ve çevre tarafından sıkça yapılması, çocukta kişilik kusurlarının oluşmasına sebep olur. Özellikle anne-baba ve eğitimcilerin bu dönemde, çocuğa karşı tavırları çocuğun gelişmişlik düzeyine uygun olmalıdır.⁵³ Dinî duygunun gelişimi sürecinde çocuklar, ebeveynlerin yaptıkları ibadetlerden, inançlarına dair kullandıkları terimlerden etkilenirler. Okulda ve evde aldıkları eğitimle dinî yaşantısı desteklenen çocuklarda din duygusu gelişir. Bu

⁴⁷ İdris Şahin, *Eğitim Bilimine Giriş* (İzmir: Dinozor Kitapevi, 2016), 217.

⁴⁸ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 67-69.

⁴⁹ Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 63.

⁵⁰ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayıncılık, 1993), 103.

⁵¹ Halis Ayhan, *Eğitim Bilimine Giriş* (İstanbul: Şule Yayınları, 1995), 85-86.

⁵² Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi* (Ankara: DİB Yayınları, 1983), 149-150.

⁵³ Ali Baz Bilici, *0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dinî Gelişim Süreci ve Din Eğitimi*, (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 46.

da dinî bilincin gelişmesi anlamını taşır.⁵⁴ Bu dönemde dinî konulara olan ilgi fazla olduğu için, doğru yöntem ve tekniklerle yönlendirme yapılmadığı takdirde çocuğun öğrenme isteğinin azalacağını, sonunda inkâr etme davranışı sergileyebileceği de kaçınılmazdır.⁵⁵

Bu dönemin bir diğer özelliği ise animizmdir. Animizm, cansız varlıkları canlı varlıklar gibi telakki etmektir. Cansız varlıkları iradeli ve şuurlu olarak kabul etmek, çocuğun hayal dünyasının zengin olduğunun göstergesidir. Hayvanların ve bitkilerin şuurlu olduklarını kabul etmeleri gibi.⁵⁶ Bu dönemde çocuklar, somut düşündükleri için soyut kavramları anlayamazlar ancak görünen şeyleri kavrayabilirler. Aynı zamanda bu yaştaki çocuklarda antropomorfizm Allah'ı insana benzetme özelliği de görülmektedir.⁵⁷ Erken çocukluk dönemi, Allah inancı belirtilerinin ilk defa ortaya çıktığı, çocukların soyut kavramları somut olarak algıladıkları dönemdir. Çocuklar, soyut olan Allah kavramını yaşlı, büyük, uzun sakallı, güçlü, vs. insani özellikler taşıyan varlık şeklinde ifade ederler. Bunun için soyut olan kavram ve olaylar gibi her ne var ise somutlaştırma gayreti içerisindeyler.⁵⁸ Nitekim 3 yaşından itibaren çocukta, saygı ve korku kapsamında baba modelinin arkasında dinî nitelikte kutsal saydığı bir varlık olan Allah'a ilgi duyması ve onu güçlü kılması vardır. Allah'ı tasavvur etmek, çocukların anlam kapasitelerinin çok ötesinde, gerçek anlamda tarif edemeyecek durumda olmalarından kaynaklanmaktadır.⁵⁹

Harms, erken çocukluk dönemini “peri masalı” dönemi olarak isimlendirmiştir. Çünkü bu dönemin en etkili din eğitimi aracı hikayelerdir. Hikayeler, semboller tarafından uyarılır ama mantıklı düşünmeyi kontrol edemez. Çocuğun hayal gücü, algı ve duygularla birleşerek, düşüncelerinde kalıcı inanç şekilleri oluşturur. Böylece bu simgeler bireyin yaşamında koruyucu ya da korkutucu güçler şeklinde temsil edilir. Allah'ı süper men gibi güçlü bir varlık olarak hayal etmeleri buna örnekler.⁶⁰ 4-6 yaş arası çocuklarda Allah algısının antropomorfik özellik içermesi son derece normal karşılanmalıdır.⁶¹ Çocuğun somuttan soyuta geçişinin sağlıklı olması için, onun gelişim özellikleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmak, ruh dünyasını da çok iyi analiz etmek, anlamak gerekir.

Din eğitimcileri, en önemli ve en temel şey olan Allah inancının çocuklara öğretilmesinin gerekliliğini ifade ederler, bu durum ise Allah inancının diğer bütün inanç ve uygulamaların temelini oluşturduğunun göstergesidir.⁶² 3-4 yaşından itibaren çocuklara dinî bilgiler

⁵⁴ Mehmet Tütüncü, “Çocukta Duygu ve Heyecan Eğitimi”, *İzmir 9 Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/4(1987), 280-281.

⁵⁵ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, 40.

⁵⁶ Atalay Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı* (İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım, 16. Baskı, 1991), 20.

⁵⁷ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 67.

⁵⁸ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 67-68.

⁵⁹ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011), 85-86.

⁶⁰ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 105.

⁶¹ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, 98.

⁶² Köylü, “*Çocukluk Dönemi Dinî İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi*”, 147.

verilebilir. Her şeyi yoktan var eden ve her şeyi yöneten Allah algısının çocukların anlayışına zor gelmeyeceği söylenebilir. Ancak çocuklara Allah inancı hakkında herhangi bir bilgi öğretilirken anlaşılır ve doğru bir şekilde, dozu tam ayarlanmış kıvamında bilgiler vermek önemlidir. Öncelikle çocuğun sevdiği her şeyi, iyilik ve güzellikleri verenin Allah olduğu bilincini kazandırmakla eğitime başlanmalıdır.⁶³

“Allah korkusu” ifadelerinin çocuğun ruh dünyasında olumsuz çağrışımlara sebep olduğu tespit edildiği için, sevgi temelli Allah’a iman öğretimi oluşturulması, günah, korku, ceza vb. kavramların ise bu temel üzerine uyarlanması gerekmektedir. Çünkü soyut kavramlardan olan ceza, suç, günah vs. çocukların tanımını bilmedikleri, anlamadıkları kavramlardır. Çocuğu disipline ederken, korku duygusunu Allah korkusu şekline dönüştürmek çok yanlıştır. Çocuğun ruh sağlığı ve daha sonraki dinî hayatı açısından oldukça olumsuz sonuçlara sebep olur.⁶⁴

Erken çocukluk döneminin bir diğer özelliği benmerkezci olmaktır. Çocuklar, başkasının gözünden dünyayı algılayamazlar. Olayların merkezinde kendileri vardır ve mantık gelişmemiştir, olayları kendi açılarından değerlendirirler. Başkasının bakış açısıyla kendi bakış açılarını ayıramazlar. Mary G. Gander ve Harry W. Gardiner çalışmalarında bu bencilliğin istemli olmadığını, bu durumun bir olaya başkasının bakış açısından bakma konusundaki yetersizliklerinden kaynaklandığını ifade etmektedirler. Çocukların birbirleriyle alay etmeleri, hayvanları incitmeleri neticesinde, karşısındakinin çektiği acıyı fark etmemeleri bu hususa örnektir.⁶⁵ Kısacası, olgunlaşmanın yanı sıra, eğitim-öğretimde konu olan ve çevrede yaşanan dinin, çocuk üzerinde tesiri büyüktür. İnanışların dinî törenlerle pekiştirilmesi çok erken yaşlarda din duygusunun uyanmasına sebep olacaktır.⁶⁶

1.5. Gelişimin Temel İlkeleri

Gelişimin seyri her bireyde farklılık göstermektedir. Fakat gelişimin gözlemlenen ortak ilkeleri şunlardır:

1. Kalıtım ve çevrenin etkileşimi neticesinde, gelişim oluşur.
2. Büyüme ve gelişme, içten dışa, baştan ayağa doğrudur. Doğum öncesi öncelikle bebeğin başı oluşup gelişirken, daha sonra baştan başlayarak ayaklara doğru bir gelişim görülür. Doğum sonrası ise öncelikle baş, gövde, bacak ve ayak kaslarının kontrolü ortaya çıkar.⁶⁷

⁶³ Ayhan, “Çocuklarda İman Öğretimi ve İbadet Eğitimi”, ed. Nuray Türkyılmaz, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2010), 135-136.

⁶⁴ Ay, *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi* (Bursa, Düşünce Kitabevi, 2020), 55.

⁶⁵ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 49.

⁶⁶ Selçuk, “Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler (Okul Öncesi Çağı)”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, 4/2 (1990), 108.

⁶⁷ Ziya Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2004), 18-20.

3. Gelişim genelden özele doğru gerçekleşir.
4. Gelişim süreklidir ve belirli bir sıra izler. Çocuğun ilk 4 yılındaki bedensel gelişimi çok hızlı iken daha sonra yavaşladığı görülür, sonra ise ergenlik döneminde tekrar hız kazanır.⁶⁸
5. Gelişimde bütünlük vardır.
6. Gelişim tüm alanlarda aynı anda gerçekleşmez.
7. Gelişim dönemlerinin birbirleriyle ilişkisi vardır. Bir gelişim alanındaki eksiklik aynı gelişim alanlarını veya diğer gelişim alanlarını olumsuz yönde etkiler. Gelişim alanlarında kritik dönemler vardır. Bu dönemlerde bireyin kazanması gereken birtakım davranışlar bulunmaktadır. Kazanılması gereken bu davranışların bu dönemde kazanılmaması durumunda, çocuğun gelişiminin istenilen düzeyde olması beklenemez.⁶⁹
8. Gelişimde bireysel farklar vardır.⁷⁰ Kişiden kişiye nitel ve nicel birtakım farklılıklar görülebilir, bunun en büyük sebebi bireylerin çevreden etkilenmelerinin ve kalıtsal etkenlerinin birbirinden farklı olmasıdır.⁷¹ Tek yumurta ikizi olan çocukların dahi duyguları, bedensel ve zihinsel özellikleri birbirinden farklıdır.⁷²

1.6. Erken Çocukluk Kapsamında Gelişim Alanları

Gelişim uzmanları, bireylerin; bilişsel, fiziksel, psikomotor, sosyal, ahlaki ve dinî gelişim gibi alanları olduğunu ifade etmişlerdir. Bunlar birbirinden bağımsız alanlar değildir. Bireyin gelişim özelliklerine göre birbirlerini olumlu veya olumsuz etkilemektedirler. Bu alanların özellikleri dikkate alınarak bireye sağlıklı bir değerlendirmeye nasıl din eğitimi verilebilir tespiti yapılmalıdır.⁷³ İpek böceğinin, kurtçuk dönemi, koza dönemi ve kelebek dönemi olduğu gibi çocuğun gelişiminde de böyle evreler ve dönemler vardır. Bir önceki dönem, bir sonraki dönemi sürdürür. Şöyle ki bir dönemde kazanılan gelişimsel özellikler, bir sonraki dönemin özelliklerine eklenir, kazanılan davranışlar yeni özelliklerle yoğrulur, kişilik oluşumunu sağlar. Aynı şekilde bir dönemdeki olumsuzluklarda, bir sonraki dönemlerdeki gelişmeleri olumsuz etkiler. Bu gelişme dönemleri üst üste konan yapı taşlarına benzer, çarpık yerleştirildiği takdirde biri göze batır, temeldeki taşların sağlam ve düzgün olması ise tüm binanın dengeli yükselmesinde etkindir.⁷⁴ İnsan gelişiminin hiçbir safhasında gereksiz bir süreç yoktur. İnsanlar, doğum öncesinden başlayarak, bebeklik, çocukluk, ergenlik, yetişkinlik gibi

⁶⁸ İbrahim Ethem Başaran, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Yargıçoğlu Yayınları, 1974), 31.

⁶⁹ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Ankara: Pegem Yayınları, 2002), 143.

⁷⁰ DİB, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerine Yönelik Rehber Kitapçık, (Ankara: TDV Yayınevi, 2022), 26.

⁷¹ Mustafa Bak, *Çocuk Gelişimi* (İstanbul: Cinius Yayınları, 2011), 18.

⁷² Betül Aydın vd. *Eğitim Psikolojisi (Gelişim ve Öğrenme)* (Ankara: Nobel, 2014), 34.

⁷³ Yavuzer, *Bedensel, Zihinsel Sosyal Gelişimiyle Çocuğunun İlk 6 Yılı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001), 9.

⁷⁴ Yörükoğlu, *Çocuk Ruh Sağlığı- Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları* (İstanbul: Özgür Yay, 2004), 30.

dönemleri yaşayarak olgunlaşırlar. Bu olgunlaşma bir süreçtir, öncelik-sonralık-devamlılık göstermektedir. Her gelişim aşamasının insana kazandırdığı kendine has davranış nitelikleri vardır. Bu kazanımlar her ırk ve kültürde evrenseldir.⁷⁵

1.6.1. Fiziksel (psikomotor) gelişim

Fiziksel gelişim; bireyin fizyolojik yapısında gözlenen ve ölçülebilen değişimlerdir. Bireyin boyu, kilosu, organların ve uzuvların büyümesi fiziksel gelişimle ilgilidir. Fiziksel gelişim kalıtım ve çevresel faktörlerle de değişiklik gösterebilir. Kız çocuklarının ergenliğe kadar boyları kısa olurken, ergenliğe erken girmeleri⁷⁶ sebebiyle boyları uzama hızını artırır.⁷⁷ Erkek çocukları ise kız çocuklarına göre daha ağırdır.⁷⁸

Üç yaşındaki bir çocuk, hızlı hareket eder, koşar, büyüklerin yardımıyla elbisesini giyip çıkarabilir. Dört yaşında ise kimseden yardım almadan elbiselerini giyip çıkarabilir. Kısa süre tek ayak üzerinde durabilir, elini yüzünü yıkayabildiği gibi yemeğini de kendisi yiyebilir. Kafasının üzerinden top atıp, kabataslak insan resmi çizebilir. Tuvalet kendi gidebilir, topu kucığında tutabilir. Beş yaşına geldiğinde küçük kasları geliştiği için kalem kullanıp; kare, üçgen gibi şekilleri kopyalayabilir. Küp ve blokları rahatça kullanıp, koşma atlama davranışları sergileyebilir. Kesme, yapıştırma etkinliklerine ilgilidir. Altı yaşında ise artık yerde top zıplatıp, el işlerinde daha beceriklidir, harfleri yazmaktan, yerlere yuvarlanmaktan, güreşmekten zevk alır.⁷⁹ Altı yaşında gelişimin büyük bir kısmını tamamlayan birey, kazanımlarını geliştirmek ileri boyuta taşımak için çevrenin de etkisiyle yeni bir çalışma ve çabanın içerisine girer. Sosyal çevre, anne, baba, kardeşler, okul, medya, aile ve okulda aldığı eğitim, kendini geliştirmek için uygulama alanlarıdır. Ya geliştirir ya da köreltir.⁸⁰ Yeni kavramlara ulaşmak yeni düşünceler oluşturur. Yeni düşünceler ise, gözlem ve inceleme yapma isteği gerektirir. Devimsel yönden gelişen bir birey, insanlar arasına karışarak onlarla iyi ilişkiler kurar. Bu da bireyin toplumsallaşması açısından önemlidir.⁸¹

4-6 Yaş çocuklarda fiziksel (psikomotor) gelişimi destekleyici öneriler şunlardır:

1. Çocuklara fiziksel aktivitede bulunabilecekleri ortamlar oluşturulmalı, yaşına uygun davranışları yapması için cesaretlendirilmelidir.
2. Kursun fiziki yapısı çocukların tırmanma, koşma gibi aktivitelerine uygun olmalıdır.

⁷⁵ Adnan Kulaksızoğlu, *Ergenlik Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000), 13.

⁷⁶ Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı-Psikolojinin Temel Kavramları* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002), 334-345.

⁷⁷ Bacanlı, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2002), 46.

⁷⁸ Başaran, *Eğitim Psikolojisi*, 46-47

⁷⁹ Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yay, 2003), 33.

⁸⁰ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 75.

⁸¹ Binbaşoğlu, *Eğitim Psikolojisi*, 72.

3. Çocuğun başarısızlığı görmezden gelinmeli, üzerine gidilmemelidir.
4. Kaba motor kaslarının aktif kullanıldığı oyunlar oynanmalıdır.
5. İnce motor kaslarının aktif kullanıldığı oyunlar oynanmalıdır.
6. Resim yapma, parmak boyama, kesme-yapıştırma gibi faaliyetlere teşvik edilmelidir.
7. Parçaların birleştirileceği etkinlik yapılmalıdır.
8. Yerdeki düz çizgi üzerinde geri adımlama yapması istenebilir.⁸²

Bu bağlamda 4- 6 yaş grubundaki öğrencilerle fiziksel özelliklerine uygun hareketli oyunlar oynanabilir. Makas kullanımı gerektiren etkinlikler ve boyamalar yaptırılabilir. Müzik eşliğinde öğrenmeler gerçekleştirilebilir. Dualar, dinî bilgiler, tekerlemeler, şarkılar, ilahiler, hareketlerle öğretilir. Merak duygusuyla namaz kılan büyüklerini izleyen çocuğa, namaz kuralları teorik olarak anlatıldığı gibi pratik olarak da hareketlerle uygulanabilir ve namazın tüm kurallarına riayet etmesi ise beklenmez.⁸³ Çocuklarla oyun oynarken, oyun içerisinde dinî kavramlar kullanılmalı, böylece dinî kavramlar çocukların dünyasında yer almalıdır. Ebeveynlerin namaz kılmaları esnasında, çocukların sırtlarına binme, secde mahalline yatma gibi davranışları, çocukta oyunla beraber namaza karşı bir ilgi oluştuğunun göstergesidir. Peygamberimiz (sav), namaz esnasında, omuzlarına çıkan torunlarına hoşgörü ile davranmış, onların oyunlarını bozmamak için secde de uzun kalmış, namaz esnasında kendileriyle oynamalarına izin vermiştir.⁸⁴

Çocuklar genellikle çevrelerindeki yetişkinleri örnek alır ve onların davranışlarını taklit ederler. Okul öncesi çocuklarda din ve ahlak eğitiminin en önemli yöntemlerinden biriside, çocukların deneyimleyerek öğrendikleri şeylerin veya davranışların, ebeveynler veya yakın çevredeki rol model aldıkları kişiler tarafından düzeltilmesi veya mükafatlandırılmasıdır.⁸⁵ Bu yaklaşım, çocukların istenmeyen davranışlarıyla ilgili geri bildirim alarak doğru yönde yönlendirilmesine ve olumlu davranışlarının pekiştirilmesine yardımcı olur. Motor gelişiminin dikkate alınarak anne babaların çocuklarına nasıl davranması gerektiği konusunda Ziya Selçuk'un tavsiyesi şunlardır:

Çocuklar, bizzat kendi isteklerini yapmak konusunda cesaretlendirilmelidir. Y yapmak istedikleri faaliyetler varsa gerçekleştirmeleri sağlanmalı kesinlikle engellenmemelidirler. Çocuğu umutsuzluğa düşürecek 'hayır' kelimesi sıkça kullanılmamalıdır. Çocukların başarılı olmaları için onlara imkanlar sunulmalı, çocuğa önce basit olduğu için rahatça yapabileceği sonra biraz zor olduğu için deneyerek yapabileceği işler verilmelidir. Gayretli oldukları için işlerinde hata

⁸² DİB, *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerine Yönelik Rehber Kitapçık*, 34.

⁸³ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2014), 204.

⁸⁴ İbrahim Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kurslarından Mezuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 26

⁸⁵ Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar* (Ankara: Doğuş Matbaası, 1990), 29.

yapsalar dahi anlayış gösterilmeli, hatalarını kendilerinin görmesi sağlanmalıdır. Doğru yaptıkları işler ise olumlu pekiştireçler verilerek ödüllendirilmelidir.⁸⁶

Bireyin kendisini keşfetmesine, duygularını ve düşüncelerini yönetebilmesine fırsat verilmelidir. Çocuklar, kural şeklinde verilen dinî değerleri, davranışları benimseme konusunda olumsuz tepki gösterebilirler. Öncelikle Anne- babalar, çocuklarında görmek istedikleri davranışları bizzat kendileri yaşayarak örnek olmalıdırlar. Sonra çocuklar, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda ebeveynler tarafından cesaretlendirilmeli ve desteklenmelidirler. Ancak bu şekilde çocuklar, istedik davranışlar ortaya koyabilirler.

1.6.2. Dil gelişimi

Dil, hem çevreye uyum sağlama hem de insanlarla iletişim kurma ve duygularını ifade etme konusunda önemli bir anlatım aracıdır. Dil sebebiyle insanlar birbirlerine bilgi, eğilim ve düşüncelerini aktarma imkânı bulurlar. Aynı zamanda dil, fikirlerin düzenlenmesi ve duyguların ifadesinde de etkindir. Dil gelişiminde olgunlaşma ve öğrenme süreçleri önemlidir. Çocuk derdini anlatabileceği kelimeleri öğrenir, derdini anlatamadığı anlaşılamadığı takdirde de kendini çevresine kapatır, iletişimi zayıflar. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi dil zenginliğiyle mümkündür.⁸⁷

Dil gelişiminin üç kuramla kazanıldığı söylenebilir: Davranışçı, sosyal öğrenme ve psikolinguistik öğrenmedir. Davranışçı öğrenme kuramına göre, pekiştirme neticesinde dilin öğrenilmesi belirli davranışların ortaya çıkmasına sebep olur. Çıkarılan sesler çevre tarafından pekiştirilirse, çocuk bu sesleri tekrar ederek dilini geliştirir. Sosyal öğrenme kuramına göre; çocukların yakın çevresini taklit etmesi, doğru davranışların pekiştirilip, yanlış davranışların geri bildirimle düzeltilmesi, dil gelişiminde etkilidir. Psikolinguistik öğrenmede ise; Allah bütün insanları dil öğrenmeye yatkın yaratmıştır. Davranışçı ve sosyal öğrenme kuramcılarına göre; çevre, çocuğun hangi dili öğreneceğine etki eder.⁸⁸ Bu sebeple ebeveynler çocuklarıyla birebir yetişkin gibi telaffuza dikkat ederek konuşmalıdır.

Piaget'e göre, 4-6 yaş aralığındaki konuşmalar ben merkezlidir. Dört yaş çocuğu yaklaşık üç yüz kelime bilir. Konuşmadan ziyade dinlemeyi sever. Hikayeler dinler, şarkıları tekrar eder, büyük resimli kitaplara ilgisi fazladır.⁸⁹ Aynı zamanda dört yaş çocuğunun konuşmasında dil bilgisi kuralı vardır, çocuksu konuşması olsa da konuştuğu anlaşılır. Neden, nasıl, niçin sorularında ısrarcıdır. Ebeveyn, soruları hassasiyetle yanıtlamalıdır. Çocuk, şiir ve şarkıları da ezbere okuyup söyleyebilir.⁹⁰ Aynı zamanda gerçeğe hayali birbirine karıştırıp, hayal ürünü

⁸⁶ Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme*, 78.

⁸⁷ Füsün Altıok, "Çocuklarda Dilin Oluşumu ve Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/19 (1971), 117-132.

⁸⁸ Selçuk, *Gelişim ve Öğrenme* (Ankara: Nobel Yayınları, 8. Baskı, 2001), 105.

⁸⁹ Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, 117.

⁹⁰ Yavuzer, *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 12. Baskı, 2000), 208-209.

hikayeler anlatabilir. Aileler çocuğun yalan söylediğini düşünse de yalan olmayan, bilişsel gelişim kaynaklı geçici bir durumdur bu.⁹¹ Dört yaş çocuğu adını, soyadını, adresini, yaşını söyleyebilir. Yirmiye kadar sayabilir. 1550'ye kadar kelime haznesi vardır.⁹² Beş yaşındaki çocuk, yetişkinler gibi uzun cümleler kurup konuşmayı sever. Bilgisini artıracak sorular sorar, her şeyin nedeni- niçiniyle ilgilenir. Masalları ve olayları sırasını bozmadan anlatır. Düşünerek konuşur.⁹³

4-6 Yaş çocuklarda dil gelişimini destekleyici öneriler şunlardır:

1. Çocuğun konuşmasındaki yanlışlığı düzeltmek yerine, doğru kelimeleri duyması sağlanmalıdır.
2. Çocuklar bilmedikleri, anlamadıkları sözcükleri sormaları için cesaretlendirilmelidir.
3. Çocuklarla konuşmak için zaman ayırmalı, karşılıklı yaptıkları eylemler anlatılmalıdır.
4. Hikayeler okunmalı, hikâye tamamlatma oyunu oynanmalıdır.
5. Çocuğa yeni kelimeler öğrenebileceği ya da duyabileceği ortamlar oluşturulmalıdır.
6. Problem çözerken, ihtiyaçlarını karşılarken dili kullanması için fırsat verilmelidir.
7. Çocuğa verilen direktifler kısa ve net olmalıdır.
8. Soruları asla cevapsız kalmamalıdır.
9. Kütüphane, müze gibi yeni ortamların keşfedilmesine imkân verilmelidir.
10. Çocuğun yaptığı kelime hatalarını düzeltmekten kaçınılmalıdır.⁹⁴

Okul öncesi çocuklarla evde ve okulda sözel iletişim etkinlikleri yapmak, dil ve kavram gelişimine katkı sağlar. Çocuklarla göz teması kurarak onları dikkatlice dinlemek, sağlıklı iletişimi öğrenmelerinde etkilidir. Çocuklara iletişim yeteneği kazandırmada, onların kelime haznelerinin artırılmasını sağlamada ebeveyn ve öğretmenler şu yöntemleri kullanabilirler:

a) Çocukların kelimelere karşı ilgi ve alakalarını artırmak için hikâye anlatmak veya yarıda kesip tamamlamalarını sağlamak, bu isteği artıracaktır.

b) Kelimeleri vurgulu ve çocukların dikkatini çekecek bir ses tonuyla kullanmak: 4-6 yaş grubu çocuklar için kavramların vurgulandığı kısa cümleler kullanılmalıdır. Öğreticilerin konuşma esnasında jest ve mimiklerini kullanması ve bazen konuşmayı kesip, çocuğun devam etmesini istemesi çocuktaki dil gelişimi için faydalı olacaktır.

⁹¹ Oktay, *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*, 117.

⁹² Yavuzer, *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 206.

⁹³ Yavuzer, *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*, 221.

⁹⁴ DİB, *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerine Yönelik Rehber Kitapçık*, 31-32.

c) Çocuğa yeni öğrendiğı kelimeleri yaşantısında kullanması gerektiğini telkin etmek: Çocuklar öğrendiğı kavramları cümle içerisinde kullanmalı, olayları bu kavramlarla nasıl yorumlayacağını bilmeli ve bunun için imkanlar oluşturulmalıdır. Okul öncesi din eğitiminde çocuklara birtakım resimler göstermek, kavramlarla ilişkilendirerek anlatmak, çocukları konuşmaya teşvik etmek oldukça önemlidir. Bu dönemde çocuklar, kendi kendine konuşmayı sıklıkla yaptıkları için uzmanlar, kendi kendine konuşan çocukların problemleri çözme konusunda, diğer çocuklara göre daha başarılı olduklarını ifade ederler.⁹⁵

1.6.3. Bilişsel (zihinsel) gelişim

Eğitim için zihin gelişimi önemlidir. Alınan eğitimin davranışlardaki olumlu etkisi ancak zihinsel olgunluğa erişmekle mümkündür. Bireyin zihni, beyin ve ilgili sinirlerin fonksiyonundan oluşur. Bebek, dış dünyayı duyu ve hareket süreciyle algılar, tecrübe kazanır. Bu tecrübelerle çevresini anlama yeteneğı ve bilme yöntemi geliştirir. Buna bilişsel gelişim denir.⁹⁶

Zihinsel gelişim, çevremizdeki insanlarla ve dünya ile etkileşimimizi sağlayan, bunları anlamak için “bilgi” sahibi olan, bu bilginin kullanılmasına da yardım eden, tüm süreçleri içine alır. Algılama, kavram oluşturma, dili kazanma, hafızaya yerleştirme, hatırlama, düşünme ve problem çözme gibi süreçler zihinsel gelişimin zaman içindeki gelişen ve değişen alanlarıdır.⁹⁷ Zihinsel gelişim süreçlerindeki farklılık sebebiyle, farklı bakış açıları ve bireysel farklılıklar ortaya çıkabilir, bunlar da farklı değer yargılarına sebep olur. Bireyde değişebilen kişilik özellikleri, duygular, motivasyonlar zihinsel gelişimi etkiler.⁹⁸ Çocuk içine doğduğu dünyayı anlamak için de basitten başlayıp karmaşıklığa giden zihinsel bir düzen geliştirerek çevreye uygun davranır.⁹⁹

Piaget, gelişim dönemlerine göre, uyum sürecinin dört aşamada geliştiğini ifade eder:

1) Duyumsal- Devimsel Dönem (0-2 Yaş):

2) Çocuklarda duyu- hareket eylemlerinin geliştiğı dönemdir.

Duyu-hareket öğrenmedeki düzenli gelişim süreci, başlangıçta duyuları harekete geçirmekle olur. Altıncı aydan sonra motor yetenekleri, ikinci yılda ise motor yetenekleri arasında uyum başlar. Bu dönemin sonunda duyu-hareket yoluyla karışık olmayan zihinsel faaliyetlerde bulunabilir. Sembollerini kullanma yeteneğıyle beraber yeni şema türleri de gelişir. Bu şema

⁹⁵ Mustafa Köylü-Cemil Oruç, *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017), 23-24.

⁹⁶ Gülten Ülgen- Emel Fidan, *Çocuk Gelişimi* (İstanbul: MEB Yay, 1989), 150.

⁹⁷ Güler Fişek- Serap Yıldırım, *Çocuk Gelişimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993), 13.

⁹⁸ Fişek- Yıldırım, *Çocuk Gelişimi*, 15.

⁹⁹ Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı-Psikolojinin Temel Kavramları*, 346.

temsilidir. Var olan duyu-hareket şemalarından hareket ederek bir şeyi bir başkasıyla temsil etme gücüdür.¹⁰⁰

1) İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş):

Piaget'e göre, bilişsel gelişim denge- dengesizlik- yeni bir denge süreci içerisinde dünyayı öğrenme yoludur. Çocuk dünyayı öğrendikçe farklılaşan ve genişleyen bu bilgi kalıplarıyla vücudunu, insanları, nesneleri, durumları anlamaya, tanımaya ve canlandırmaya çalışmaktadır. Artık sınırlı zihinsel yeteneğe sahip olduğu bebeklikten çıkarak, dünyayı anlama ve uyum sağlama da semboller kullanan çocuğa doğru ilerlemektedir.¹⁰¹ Piaget, işlem öncesi dönemi kavram öncesi (2-4 yaş) ve sezgisel evre (5-7 yaş) olmak üzere iki kısımda inceler. İki yaştan sonlarında çocukta gelişen simgesel işlemler, kavram ve dil yeteneğinin temelini oluşturur. Çocuk işlem öncesi döneme girdiğinde duyguları, somut, algısal ipuçları ve doğrudan davranış yoluyla kavrayabildiği nesneleri zihninde görüntüler ve nesneleri soyut simgelerle kavramaya çalışır.¹⁰²

a) (6-11 Yaş) Somut İşlemler Dönemi:

b) (11-18 Yaş) Soyut İşlemler Dönemi:

Piaget, işlem öncesi dönemdeki gelişimlerin daha sonraki gelişim aşamalarını etkilediğinden dolayı bu döneme önem vermiştir.¹⁰³ Mantıklı düşünmenin gelişmediği, nesnelerin görüntüsüne önem verilen dönemdir.¹⁰⁴ Gruplandırmayı yapamayan bu dönemdeki çocuklar, nesneleri sınıflandırmışlardır.¹⁰⁵

Bilişsel gelişimin özellikleri şöyledir:

1- (Egocentrism) Benmerkezcilik:

Benmerkezcilik, işlem öncesi dönemi çocuklarının genel özellikleridir. Eylemlerinde, düşüncelerinde ve bakış açılarında bencildirler. Mantık gelişmediği için kendilerini olayların merkezinde görür, olayları kendine göre değerlendirir ve onlara başkasının gözünden bakamazlar. Kendileri ile başkalarının düşüncelerinin farklılıklarına varamadıkları için de benmerkezcilerdir.¹⁰⁶ Ayrıca bu yaşlardaki çocuklarda konuşmalar da benmerkezcidir.

¹⁰⁰ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010), 60.

¹⁰¹ Ümit Arslan, *Okul Öncesi Eğitimde Temel Becerilerin ve Sosyal Davranışların Kazandırılması, Okul Öncesi Eğitime Giriş* ed. Gelengül Haktanır (Ankara: Anı Yay, 2007), 210.

¹⁰² Ayhan Aydın, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (İstanbul: Alfa Yay, 2. Baskı, 2000), 38.

¹⁰³ Aydın, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*, 38.

¹⁰⁴ Münire Erden- Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Arkadaş Yayınları, 6. Baskı, 1998), 50.

¹⁰⁵ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 19. Baskı, 2000), 88.

¹⁰⁶ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Gelişimi*, 49.

Konuşmaya başladıkları dönemlerde monolog yaparlar yani kendi kendilerine konuşurlar. Monolog tarzı konuşma dört yaş itibariyle yerini benmerkezciliğe bırakır.¹⁰⁷

2- Korunum (Corsevation):

Bu dönemde çocuklar nesnelerin görüntüsünün etkisi altındadır. Korunum, maddenin şekli değiştiği halde nicel manada yapısını muhafaza etmesidir. Çocuk, korunum (değişmezlik) için gerekli zihinsel kavrama yetisine sahip değildir. Bu hal altı-yedi yaşına kadar devam eder.¹⁰⁸ Bu dönemdeki çocukların korunum ilkesini kazanmalarını engelleyen sebep, görsel izlenimlerin düşünce süreçlerinin önüne geçmesidir. Yeterli bellek kapasitesinin olmaması da önemli bir etkidir. 6-8 yaşlarında miktar korunumu, 9-10 yaşlarında ağırlık korunumu kazanmaktadırlar.¹⁰⁹ Korunum ilkesinin gelişmemesinin diğer bir nedeni ise odaklanamamaktır. Çocuk dikkatini bir görevin tek yönü veya sınırlı bir bilgi üzerinde yoğunlaştırmakta, birden fazla yönle uğraşmayı ise zor bulmaktadır. Bu durum bütüne dair odaklanmanın henüz gelişmediğini gösterir. Aynı miktardaki suyun farklı kaplara boşaltıldığında, suyun değişmezliğine değil, kapların görünüşlerine odaklanması su miktarını yanlış değerlendirmesine sebebiyet verir.¹¹⁰

3- Tersine Çevrilemezlik (Irraversibility):

İşlem öncesi düşüncedeki bir diğer özellikte tersine çevrilemezliktir. Çocuklar tersine düşünme yeteneğinden mahrumdurlar. Uzun bardaktaki suyun, kısa bardağa döküldüğünde su düzeyinin eski düzeye geleceğini düşünemezler. Korunum ilkesiyle ilişkilidir. Annenin çocuğuna “pastanı parçalara bölerek yiyebilirsin” dediğinde, çocuğun “o zaman pastam çoğalır yiyemem” demesi korunumla ilişkisini gösterir. Sistemik eğitim programları aracılığıyla, çocuklara korunum ve tersine çevrilebilirlik öğretilir.¹¹¹

4- Bütünleştirme ve Bağdaştırma (Syncretism):

Birbiriyle ilişkisi, tutarlılığı olmayan iki şeyi birbirine yakıştırmak suretiyle bir arada düşünmek. İşlem öncesinde çocuklar, ayrıntılara dikkat etmeden ilişkisi olmayan kavramları bütünleştirebilirler. Bu dönemde çocuklar zihinsel anlamda kavramlar arası bir karşılaştırma yapamazlar.¹¹²

5- Bitiştirme (Juxtaposition):

Çocukların aralarında sebep-sonuç ilişkisi olan iki olayı, aralarındaki ilişkiye önem vermeden, sadece olayların bir arada olmasına bakarak, yan yana getirirse bu düşünce “Bitiştirme” dir.

¹⁰⁷ Altıok, *Çocukta Dilin Oluşumu ve Gelişimi*, 128

¹⁰⁸ Refia Şemin, *Gençlik Psikolojisi* (İstanbul: İ.Ü.E.F. Yay, 1984), 63.

¹⁰⁹ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Gelişimi*, 51.

¹¹⁰ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 87.

¹¹¹ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Gelişimi*, 51-52.

¹¹² Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Gelişimi*, 52.

Bağdaştırma ile bitiştirme birbirinden farklıdır. Bağdaştırma da tutarsız olanları bütün içine sokma varken, bitiştirme de tutarlı olanları bütün içine sokmama işlemi vardır. İki zıt düşüncedir. Piaget, bir durumun aynı anda birkaç yönünü düşünme yetersizliğinden kaynaklandığını ifade eder. Büyüklerin bu hatayı sık yaptığından da bahseder.

6- Özelden Özele Akıl Yürütme (Transduction):

Genelleme yapılmadan bir özelden bir başka özele geçilerek yapılan akıl yürütmedir. İşlem öncesi çocuklarda tümdengelim (genelden özele) ve tümevarım (özelden genele) akıl yürütme yoktur. Doğrudan özelden özele yapılan benzetmeyi kullanırlar. Çocuklara güneş canlı mıdır? Yoksa değil midir? Diye sorulduğunda bütün hareket eden şeylerin canlı olduğunu söyleyecekler, bulutların hareket etmesine sebep olarak da rüzgârın onu ittiğini ifade edeceklerdir. Yani her hareket eden şeyi de canlı olarak kabul etmezler.¹¹³

Piaget, insan zihninin gelişimini üç kısma ayırır: Şema, adaptasyon, örgütlemeler.

Şema; bireyin yaşarken edindiği tecrübeler sebebiyle olayları, durumları, nesneleri algılamak kullandıkları sembollerdir.

Adaptasyon (uyum sağlama); asimilasyon ve akadamasyon olmak üzere ikiye ayrılır: Asimilasyon (özümleme); bireyin daha önceleri öğrenmiş olduğu şemaları, yeni karşılaştığı durumlara uygulamasıdır.

Akadamasyon (uyum sağlama); bireyin önceden var olan şemaları gözden geçirip, yeni şemalar oluşturduğu süreçtir.¹¹⁴

Örgütleme; Bireyin kavramları açıklarken bilgiler arasında ilişki kurarak sınıflama yapmasıdır.

4-6 Yaş çocuklarda bilişsel gelişimi destekleyici öneriler şunlardır:

1. Çocuğa zengin ve uyarıcı çevre sunularak, araştırmalarını, düşünmelerini, keşfetmelerini sağlayacak malzemeler verilmelidir.
2. Çocuğa yeni deneyimler kazandıracak fırsatlar verilmelidir.
3. Çocuğun dikkati öğretilmek istenen konulara çekilmelidir.
4. Çocuğun yanlış vurgulanmayıp kesinlikle eleştirilmemelidir.
5. Çocuğa öğretilecek bilgiler somut ve anlaşılır olmalıdır.
6. Öğretilen şeyler aralıklarla tekrarlanarak hatırd tutulmalı ve belleğin gelişmesine yardımcı olunmalıdır.

¹¹³ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 53.

¹¹⁴ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 44.

7. Başarı duygusu çocuğun kendine güvenme duygusunu artırır. Başarı onaylanıp ödüllendirilmelidir.¹¹⁵

1.6.4. Sosyal ve duygusal gelişim

İnsanların çevresindeki kişilerle kurdukları iletişim neticesinde, kendini, yeteneklerini tanıyarak topluma ayak uydurmasına sosyal gelişme denir.¹¹⁶ Aynı zamanda sosyal gelişim, bireyin grup halinde yaşamaya, sosyal uyarıcılara ve toplumsal yaptırımlara karşı duyarlı olabilmesi, içinde yer aldığı ve aynı kültürü paylaştığı toplumun insanlarıyla geçinebilmesi onlardan biri gibi davranabilmesidir.¹¹⁷ Öncelikle çocuk dünyaya geldikten sonra ilk olarak ailesini; dinsel, ahlâkî, dilsel, kültürel vs. manada tanımaya başlar. Zamanla da aileye uyum sağlayarak, sosyal değerlerini ve yaşam şekillerini benimser. Bu durum sosyal gelişimin ilk belirtileridir.¹¹⁸

Sosyal gelişim, tek başına bir gelişim alanı değildir. Diğer gelişim alanlarıyla da irtibat halinde olduğu görülmektedir. Sosyal ilişkileri çözümüleme, yorumlama, neden-sonuç ilişkisi kurabilme açısından zihinsel gelişimle ilişkilidir. Fiziksel becerilerde sosyal gelişimle, sosyal süreçlerde duygusal gelişimle bağlantısı vardır. Sosyal ilişkiler diğer gelişim alanlarını da olumlu yönde desteklemektedirler.¹¹⁹

Albert Bandura, sosyal öğrenme kuramının kurucusu olarak bilinmektedir. Taklit yoluyla öğrenme, gözlem yoluyla öğrenme, model alarak öğrenme, sosyal öğrenme çeşitleridir. Öğrenmenin, ilk çocukluk döneminde yaşayarak değil, bizzat çevrelerinde olup bitenleri gözlemleyerek, duyarak gerçekleştiği bilinmektedir. Pekiştirmekten ziyade modelleyerek öğrenmenin daha etkili olduğu da kanıtlanmıştır.¹²⁰ Bu nedenle çocukların ilk çocukluk dönemindeki en çok etkilendikleri yaklaşım, sosyal öğrenme yaklaşımıdır. Bu dönemde çocuklar, çevrelerindeki kişilerin davranışlarını ve davranış neticelerini gözlemlerler. Pekiştirilmiş ve onay görmüş davranışları çocuklar hızla taklit ederken, onaylanmayan davranışlardan da uzaklaşırlar. Gözlem yoluyla öğrenirken ise dört süreçten geçerler bunlar: Dikkat, Hatırlama, Yeniden Üretme ve Pekiştirme.¹²¹

Sosyal öğrenme konusunda çocuğu etkileyen kimseler, anne, baba ve en yakın çevresidir. Geleneksel geniş ailelerin bir evde yaşadığı dönemlerde çocuklar, dini öğrenmek adına ve

¹¹⁵ DİB, 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerine Yönelik Rehber Kitapçık, 29-30.

¹¹⁶ Nas, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*, 40.

¹¹⁷ Mesleki Eğitim ve Öğretimi Güçlendirme Projesi (MEGEP), *Çocuk gelişimi ve eğitimi*, (Ankara: Milli Eğitim Yay, 2009), 17.

¹¹⁸ Yavuz, *Çocuk ve Din*, (İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1994), 110.

¹¹⁹ Hülya Gülay Ogelman, "Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim", *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*, ed. Eda Kargı (Ankara: Pegem Yayınları, 2016), 48.

¹²⁰ Kemal Sayar- Mehmet Dinç, *Psikolojiye Giriş* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2011), 45-46.

¹²¹ Erden – Akman, *Gelişim ve Öğrenme*, (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 10. Baskı, 2001), 145-146.

dindarlığa dair birçok yetişkin modeli görebiliyordu. Bugün ise, ebeveynler bu sorumluluğu tek başına göğüslemektedirler. Bu sebeple tüm aileler için bir topluluğun içerisinde yer almak önemlidir. Sosyal öğrenme açısından çocuklar, dinî kurumları, mabet gibi yerleri dinî öğrenmede model olarak kullanırlar. Çocuklarla birlikte ibadethaneye gitmek, orada beraber dua etmek duanın önemini göstermek, ortamın havasını teneffüs etmek sosyal öğrenme açısından önemlidir. Bu etkinlik, aileyi çocuğa daha yakın kılarken aynı zamanda kutsallıkta katar. Çocuğun küçük yaştan itibaren sosyal çevresinde, ailesinde gördüğü ve yaşadığı bu tecrübeler, güçlü bir dinî tecrübeye dönüşür. Çünkü çocukları sosyal ilişkilere hazırlayan, en önemli yer onun evidir. Toplumun, dinî mirası olan bu kültürdeki hikâyeler, anlatılar, semboller ve değerler, bir çocuğun yaşam hikayesini oluştururken aynı zamanda dinî gelişimini de oluşturduğu en önemli kaynaklardır.¹²² Çocuk büyümeye başladıkça arkadaş grubu artacak, çevre ailesinden daha fazla sosyalleşmesinde etkili olacaktır. İbn-i Haldun ise, Kur'an ile ilk eğitimin verilmesi gerektiğini ifade ederken, Kur'an'ın çocuğun tüm benliğine işlenmesinin davranışlarının gelişimi itibarıyla önemli olduğunu belirtir. Çocukların olgunlaşıp büyüdüklerinde farklı karakterlere sahip olmalarının, insanın doğasından kaynaklanmadığını öğretimle birtakım davranışların kazandırılmasından kaynaklandığını anlatır.¹²³

Çevre faktörü, bireyin var olan potansiyelini gerçekleştirmesinde, geliştirmesinde ona yardımcı olması ve onu kararlarında özgür bırakması anlamında önemlidir. Aynı zamanda çevre, çocuğun potansiyel ve yeteneklerinin gelişimine katkıda bulunurken, ebeveynler, öğretmenler çocukta var olan doğuştan getirdiği yetenekleri gerçeğe dönüştürmekle onu yüreklendirmekle sorumludurlar.¹²⁴ Birey, yaşadığı toplumda saygınlık kazanmak ister ve bu durum toplumun değerleriyle özdeşleşmesi halinde mümkündür. Ancak çocuğun toplumla uyumlu olabilmesini engelleyen birtakım faktörler de vardır. Ebeveynler tarafından gerçekleştirilen olumsuz etkiler böyledir. Aileler, zayıf ve yetersiz sosyal davranış biçimlerine sahipse çocuklar, toplumsal uyum sağlayamazlar. Bu uyum, çevre tarafından verilse bile, temelde var olan boşluğu kimse dolduramaz ve çocuk tam anlamıyla sosyal uyum gösteremez. Çocukların sosyal uyum sağlayabilmeleri için küçük yaştan itibaren bir desteğe ve rehberliğe ihtiyaçları vardır. Bunu en iyi sağlayacak olanlar ise, çocuğun bizzat kendi baba ve anneleridir.¹²⁵

Erikson'un psikososyal gelişim evresinden üç tanesi okul öncesi dönemi kapsar ki bunlar:

- (0-1,5 Yaş) Temel Güvene Karşı Temel Güvensizlik Duygusu:
- (1,5- 3 Yaş) Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku:

¹²² Yılmaz Mehmedoğlu, "Dualarında Çocuk". *Ekev Akademi Dergisi*. 3/1(2001), 145-152.

¹²³ İbn Haldun, *Mukaddime*. Çev. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, cilt 2, 1991), 1295.

¹²⁴ Abraham Maslow, *İnsan Olmanın Psikolojisi*, çev. Okan Gündüz (İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2011), 171-172.

¹²⁵ Yavuzer, *Çocuk ve Suç* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 9. Basım, 1998), 24-25.

- Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu: Bu dönem, çocuğun girişimciliğinin ön plana çıktığı dönemdir. Ebeveynler çocuğun bu girişimlerine saygı duymalı, desteklemeli ve meraklarının giderilmesi için gayret göstermelidirler. Eğer çocuk, merak duyduğu şeyler ve yapmış olduğu davranışlar sebebiyle yadırganırsa bu girişimlerinden dolayı suçluluk duygusu geliştirebilir.

Sosyal açıdan dört yaş çocuğu çevresindeki insanların davranışlarını taklit eder. Yetişkinlerle güzel ilişki kurar bununla beraber arkadaşlarıyla da daha fazla vakit geçirir.¹²⁶ Arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde istediği gibi davranır, başkalarının duygularına önem vermez. Dikkate alınmadığı takdirde onlarla kavga eder. Fakat arkadaşlık önemsendiği bir kavramdır. Bu yaşlar, paylaşma, yardımlaşma gibi değerleri yaşama geçirme dönemidir. İnsanları gözlemleme bu yaşın en belirgin özelliklerindendir.¹²⁷ Beş yaş, çocuğun sosyal açıdan gelişip bir birey olduğu yaştır ki çocuk evinden dışarı çıkmak ve çevresini genişletmek ister. Kurallı oyunlar oynamak ister. Kendisine ait oyuncakları, eşyaları arkadaşlarıyla paylaşmak ister. Bu yaş grubu çocuklar yarışacağı, deneme yanılma yoluyla sonuca ulaştıran, sabır gerektiren oyunlar oynayabilir. Sırasını bekleyebilir. Arkadaşlarının haklarına saygı göstermeyi öğrenebilir.¹²⁸

Okul öncesi çocukların dinî bilgileri özellikle de Allah tasavvuru, yaşlarına, aile ortamlarına, sosyal çevreye ve tecrübelerine göre değişiklik gösterebilir. Bu dönemde somut düşünme baskındır, bu yüzden soyut kavramlar çok zor algılanır. İleriki yaşlarda somut düşünceden, soyut düşünceye geçerek ancak Allah anlayışına sahip olabilirler.¹²⁹ Çocuklar, Allah hakkında soru soruyorsa doğru ve kalıcı bilgiler verilerek, başlangıçta taklit yolu ile başlayan Allah'ı bilme, tanıma çabaları, eğitim aracılığı ile inanca dönüştürülmelidir.¹³⁰ Yetişkinler, çocukların sorularına verdikleri cevaplarda dürüst ve samimi olmalıdırlar. Aynı zamanda ebeveynler, çocuğun başka sorular sormasına imkân verecek açıklamalarda bulunmalı, çocuğun düşünme yetisini engellememelidirler. Böylece, sorularına cevap bulan çocuklar, bir üst gelişim alanına geçmekte zorlanmazlar. Cevaplar çocuğun tecrübesine, anlayışına göre kısa ve sade olarak verilmeli, soru hakkında bilinen her şey cevap olarak çocuğa aktarılmamalıdır.¹³¹

MEB, okul öncesi çocuklar için hazırladığı eğitim- öğretim programında, erken çocukluk döneminde sosyal-duygusal gelişimi sağlayacak maddeleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Başkalarının duygularını anlayacak kapasitededir.
2. Kuralları olan oyunların kuralına uymaktadır.
3. Sorumluluk sahibidir.

¹²⁶ Oktay, "Okul Öncesi Dönemi (3-6 Yaş)", *Ana Baba Okulu*, ed. Haluk Yavuzer (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011), 46.

¹²⁷ Saygılı, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2018), 42-43.

¹²⁸ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 43.

¹²⁹ Beyza Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, (Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 1995), 122.

¹³⁰ Abdurrahman Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, (İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996), 122.

¹³¹ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, 78-80.

4. Yeni ve alışık olmadığı durumlara uyum sağlar.

5. Arkadaş seçiminde kararlıdır.

6. Kendini ifade ederken özgündür.

7. Haklarını koruyabilir.¹³²

Eğitimcilere göre, okul öncesi dönemi çocuğu, zihinsel faaliyet kullanmadan duygusal olarak öğrenir. Bu sebeple bu döneme “duygu ağırlıklı öğrenme çağı” denir. Zihinsel yeteneklere göre duygusal öğrenme bu yaşlarda daha baskındır.¹³³ Dinî terimler, duygusal anlamda faaliyet yapılırken çocuklar tarafından yaşanır, tasavvurlar netleşir ve anlaşılır. Erken çocukluk döneminde öğrenilen bilgiden ziyade kazanılacak tutumlar ve alışkanlıklar daha önemlidir.¹³⁴

4-6 Yaş çocuklarda sosyal-duygusal gelişimi destekleyici öneriler şunlardır:

1. Çocuğun beceriler geliştirmesi için model alacağı, taklit edebileceği ilişkiler oluşturulmalı, deneyimler kazanacağı sosyal ortamlar hazırlanmalıdır.

2. Çocuğun konuşması sonuna kadar dinlenmelidir.

3. Günlük ilişki ve işlevlerini bozmadığı takdirde hayalî oyunlarına engel olunmamalıdır.

4. Çocuğun ilgisine ve yeteneğine göre etkinlikler yapılmalıdır. Çocuğa duygularını rahatlıkla ifade edebileceği ortam sağlanmalı, duygularını rahatça ifade etmesini kolaylaştırıcı etkinliklerden faydalandırılmalıdır.¹³⁵

1.6.5. Ahlak gelişimi

Ahlak, insanın hedeflediği amacına ulaşmak isterken, kendi arzusuyla bizzat iyi davranışlarda bulunarak, kötü davranışlardan uzak durarak bunu gerçekleştirmesidir. Günümüzde ahlak kavramının en bilinen anlamı ise; bir toplumda insanların uymaları gereken davranış kurallarıdır.¹³⁶ Piaget’in bilişsel gelişim teorisinin etkisi altında kalan Lawrence Kohlberg; ahlak anlayışının, çocuğu kişisel çıkarlardan uzaklaştırıp iyiliği hedef edindiği ahlaklı yetişkinliğe götürecek evreler halinde gerçekleşeceğini ifade eder. Kohlberg, ahlak gelişimini üç sınıfa ayırmıştır. Bunlar: Gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek ötesi ahlak gelişimi düzeyleridir:

¹³² MEB, *Okul Öncesi Eğitim Programı* (36-72 Aylık Çocuklar İçin), (Ankara: MEB, 2013), 23.

¹³³ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, 87.

¹³⁴ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, 80.

¹³⁵ DİB, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerine Yönelik Rehber Kitapçık*, (Ankara: TDV Yay, 2022), 36.

¹³⁶ Aydın, *Ailede Ahlak Eğitimi*, 15.

Gelenek Öncesi Düzey: 1. Evre: Sorgusuz itaat ve ceza korkusu: Ahlaklılık daha üstün güç ve yetkiyle tanımlanır.

2. Evre: Alışveriş ahlakı: İyi ve kötü özellikle kişi için hoş ve hoş olmayan sonuçlarla tanımlanır.

Geleneksel Düzey: 3. Evre: İyi kız, iyi oğlan yönelimi: Ahlaklılık başkalarını memnun etmek ve iyi niyetli olmaktır.

4. Evre: Kanun ve düzen ahlaklılığı: Erdem sosyal düzeni sürdürmek ve kurallara uymaktır.

Gelenek Ötesi Düzey: 5. Evre: Sosyal anlaşma ahlakı: Kanun, çoğunluğun ahlak görüşünün sonucudur ve değişebildiği halde ona itaat edilmelidir.

6. Evre: Vicdan ahlakı: Adaletin, eşitliğin ve altın kuralın geniş ahlaki ilkeleri iyi ve kötünün tanımını belirler; kurallar sürdürülmelidir ancak adaletsizlik durumunda değil. Kohlberg' e göre 4-10 yaşlarındaki çocuklar, değişken ben merkezci düşünce içerisindeyler. Gelenek öncesi ahlak yargılayıcılarıdır. Cezadan kaçınıp ödül almak için itaat ederler. Birinci evrede bunun doğruluğuna inanır, otoriteye itaat ederler. İkinci evrede ise, iyi davranışların insanları mutlu ettiğini, iyi davranmak için nedenlerin temelde bencil olduğunu düşünürler. Çocuklar öncelikle kendi gereksinimlerine önem verirler, başkalarının onlara hoş olması için, onlar başkalarına iyi davranırlar.¹³⁷

Ahlak problemi büyük ölçüde gelişim problemiyle ilgilidir. Ahlak gelişimi, bireyde değişim ve gelişimin gerçekleştiği süreç olan bebeklikten başlayarak yetişkinliğe kadar olan dönemi kapsamaktadır. Erken çocukluk döneminde gelişim özelliklerine dikkat edilerek verilecek bilgiler yaş grubunun özelliklerine, ihtiyaçlarına ve kapasitesine uygun olmalıdır.¹³⁸ Freud'a göre, anne -babanın koyduğu yasaklar ve kurallar, çocukta süperego'nun oluşmasında etkilidir. Kurallara ve yasaklara uygun olan davranışlar doğru, uygun olmayanlar yanlış kabul edilir ve çocuklar bunu içselleştirirler. Aynı zamanda Freud, bireyde psikoseksüel evrelerin yaşandığını, kişilik ve ahlak gelişiminin ilk beş yılda tamamlandığını, altı yaşından sonra ise önemli bir değişimin olmadığını söyler.¹³⁹ Ahlak gelişiminde çocukluk yıllarının öneminden bahseden bir diğer psikolog Erikson'dur. Freud'dan farklı olarak, kişilik gelişiminin ilk altı yılla sınırlı olmayıp, yaşam boyu süren bir süreç olduğunu ifade eder.¹⁴⁰

Davranışçı psikologlar, ahlaki davranışların oluşumunda dışsal etkilerin önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Doğru davranışlar olumlu pekiştiricilerle desteklenirken, yanlış davranışlar ceza uygulanabilecek yanlış davranış olarak kabul edilirler.¹⁴¹ Sosyal öğrenme kuramcıları ise, kazandırılmak istenen ahlaki davranışların model alarak, taklit ederek, ceza ve ödül

¹³⁷ Gelişim Psikolojisi: Kuramlar, Yöntemler ve Yaşamın İlk Yılları, Kısaltarak Çev: Figen Çok, 654.

¹³⁸ Erol Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, (Ankara: Ötüken Neşriyat, 1995), 71.

¹³⁹ Çiğdem Kağıtçıbaşı, *İnsan ve İnsanlar* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988), 249.

¹⁴⁰ Erden-Akman, *Eğitim Psikolojisi*, 79.

¹⁴¹ Erdem- Akman, *Eğitim Psikolojisi*, 102.

pekiştireçleri sayesinde olacağını ifade ederler. Model alınan kişi ve model alınan davranışın ödüllendirilmesi veya cezalandırılmasının ahlaki davranış üzerinde etkisi vardır.¹⁴² Bilişsel gelişimle ilgilenen kuramcılara göre, ahlak gelişimi müdahale yoluyla elde edilecek bir kazanım değildir. Baskı yaparak veya ceza verilerek de kazandırılmaz. Çünkü bu durum ahlak gelişimini yavaşlatır ya da durdurur. Ahlak her şeyden önce bir öğrenme olayıdır. İnsan, başkalarıyla olan ilişkilerini değerlendirirken, başkalarının inançlarından, idrak ve fikirlerinden başlayarak hareket eder. İnsanın, ahlaklı bir davranış sergilemesi, bazı şeylere anlam yüklemesi ve bu anlama göre bir davranış göstermesi, bu anlayışa göre kendini ayarlaması demektir. Aynı zamanda ahlakın bilgi, davranış ve duygu olmak üzere üç aşaması vardır. Birinci aşama; ahlaki değerler ve ahlaki bilgi hakkında tecrübe sahibi olmak demektir ki bu ahlaki bilgi bir davranış yapılmalı mı yoksa yapılmamalı mı kısmını ifade eder. Davranış yani harekete geçme, ahlakın ikinci kısmını oluşturur. Üçüncü kısımda ise bu ahlaki bilgi çocukta bir duygu ortaya koyar; iyi davranışların sonucunda mutluluk vardır, kötü davranışların sonucu ise üzüntüye sebep olur.¹⁴³

1.6.6. Dinî gelişim

İnsan, Allah'a inanma konusunda doğuştan yetenekli ve dinî inancı kabul etmeye elverişli yaratılıştadır,¹⁴⁴ bu durum fitri bir duygunun neticesidir. Çocukların ruhi olarak dine yabancı olmadığı yapılan araştırmalar neticesinde ortaya çıkarken, doğuştan itibaren çocukta potansiyel olarak var olan bu duygunun gelişiminde, çevrenin çok büyük etkisi vardır. Çocuğun içine doğduğu çevrenin dinî duygu özellikleri bireyi etkilemekte, bu duygunun çocukluk veya yetişkinlik döneminde uyanmasına sebep olmaktadır.¹⁴⁵

Bebeklik döneminde dinî eğilimlere pek rastlanmaz. Ancak ilk çocukluk döneminde bu eğilimleri görmek mümkün olur. Çocuk, çevresindeki insanların davranışlarını bilinçsiz veya bilinçli olarak tekrarlar ve taklit eder. İbadetleri, dinî ritüelli davranışları içinden gelen samimi duygularla yapmak ister, onları kendisine örnek bilip, aynı davranışları uygulamak ister. Bu eğilim, çocuğun dinî hayatının oluşmasına büyük katkı sağlar.¹⁴⁶ Kullanılan dinî içerikli sözler, yapılan ibadetler, çocuğun ruh dünyasında kalıcı izler oluşturur. Dinî konulardan bilinçsiz etkilenen bebeğin kulağına ezan okunması, çocuğun ilerde rencide olmayacağı güzel bir ismin konulması, maşallah, Allaha ısmarladık, Allaha emanet ol vs. dinî ifadelerin kullanılması, çocuğun dinî eğitimi açısından önemlidir.¹⁴⁷

¹⁴² Meral Çileli, "Ergenlikte Ahlak Gelişimi", *Ergenlik Psikolojisi*. Der. Bekir Onur. (Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık, 1987), 265-286

¹⁴³ Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, 40.

¹⁴⁴ Ay, "Çocuk ve Din Eğitimi", *Yeni Dünya Dergisi*, 1/2, (Kasım 1993), 71.

¹⁴⁵ Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1987), 44.

¹⁴⁶ Armaner, *Din Psikolojisine Giriş I*, 8.

¹⁴⁷ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, 195

Erken çocukluk döneminde ise çocuk, zihinsel anlamda tenkit özelliğine sahip olmadığı için, gördüklerini aynen alır, anlatılanlara, söylenilenlere aynen inanır. Bu evre, çocuğun çokça sorular sorduğu ve sorularına yanıt bulduğu, sorgulamadan, itiraz etmeden kabul ettiği evredir. Her söylenene inanmak bu yaşlardaki çocukların en belirgin özelliğidir. İnancının nedenini araştırmadan hayatına devam eder, duyguları düşüncelerinin önüne geçtiği için, her şeyi akıl yürütmeden olduğu gibi kabul eder. Dinî konuları da kapsayan her konuda soru sorar, dinî kavramları soyut- somut demeden, Allah, ahiret, şeytan, sevap, günah vs. hakkında sorular sorarak bilgi sahibi olmaya çalışır.¹⁴⁸ Ebeveynlere ve öğreticilere bu süreçte düşen görev, bilgi açıklıklarını gidermek için, onların sorularına zihinsel gelişim seviyelerine uygun, anlayacakları şekilde cevaplar vermektir.¹⁴⁹

Dinî inançlar ve davranışlarla ilgilenmek üç yaş ile başlar. Çocukta inanç ile ilgili kıpırtılar bu yaşta görülür. İnanç hakkında Allah tasavvurunu oluştururken, aklındaki büyük ve güçlü sıfatlar ile özdeşleştirdiği, aynı zamanda çevresinde bu sıfatları taşıyan kişilerle somutlaştırdığı bir Allah kavramı vardır.¹⁵⁰ Bu dönemde Allah'a inanma gibi soyut kavramları idrak etmek ve algılamak oldukça zordur.¹⁵¹ Allah'ın güvenilecek bir varlık olduğu öğreticiler tarafından anlatılmalı, ebeveynler ise sevgiyi temel alarak Allah'ın sevilmesi gerektiğini ve Allah'ın da insanları sevdiğini anlatmalıdır. Yanlış davranışların cezalandırıcısı olarak Allah'ı hedef göstermek, Allah'ı yanlış tanıtmaktır ve çocuğun zihninde yanlış bir Allah düşüncesinin oluşmasına sebep olur.¹⁵² Çocuklara dinî faaliyetlerin tanıtımı oyunla olmalı, dinî sözler öğretilip, hikâye ve masallar anlatılmalıdır.¹⁵³ Çocukların sorularına doğru ve kalıcı cevaplar verilmeli, dua öğretilerek, hatim ve mevlit programlarına katılımı sağlanmalı, kutsal gecelerde namaz ve cemaatle ibadet etme bilinci kazandırılmalıdır.¹⁵⁴

Eğitimciler ve ebeveynler, dinî duygu ve düşüncenin kazandırılmasında çocuğun taklit yeteneğinden de yararlanmalıdır. Çünkü çocukların bilinçsizce yaptıkları davranışların zamanla şuurlu hale gelmesi kaçınılmazdır.¹⁵⁵ Dinî davranışların yapılması hususundaki ısrar ise, çocuğun din duygusunu zayıflatır, bu yüzden taklit yoluyla yaptıkları davranışlar sözlü olarak takdir edilmelidir. Mutlu, sağlıklı bir çocuk yetiştirmenin sırrı; bireyin kendisinin, dinî inancının ve yaşadığı toplumun uyumlu olması ve bu uyum içerisinde bir gelişim göstermesiyle mümkün olmaktadır. Bu uyum iyi bir eğitimle sağlanabilir. Din eğitimi aldığı takdirde çocuğun

¹⁴⁸ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 254-256.

¹⁴⁹ Selçuk, *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*, 76-85.

¹⁵⁰ Armaner, *Din Psikolojisine Giriş 1*, 84.

¹⁵¹ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, 21.

¹⁵² Ay, *Çocuk ve Din Eğitimi*, 110-116-117.

¹⁵³ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, 218.

¹⁵⁴ Ebu Davut, *Salat* 26; Tirmizi, *Salat*, 182-183.

¹⁵⁵ Yavuz, *Çocuk ve Din*, 108.

nitelikli yetiştirilmesinden ve nitelikli bir eğitim aldığından söz etmek mümkün olur.¹⁵⁶ Modernizm, insanların huzurlu, mutlu, olgun ve erdemli olmalarında yetersiz kalmıştır. Bunun en önemli sebebi ise din olgusunun ve din eğitiminin toplumdan şiddetle uzaklaştırılmasıdır. Hâlbuki bir toplumu değerli kılan, çocukların ruhi alanda ve ahlaki alanda alacakları eğitimdir. Din eğitimi, din hakkında bilgilendirme yapmaktan ziyade, çocuğu kimlik ve kişilik düzeyinde iyileştirmeye yönelik dindarlık gelişimini hedef almalıdır.¹⁵⁷

Dinî eğitim almaktan uzak tutulan çocuklar davranışlarını kontrol etmekte zorlanmaktadırlar. Çılgınlıklara, aşırılıklara ve antisosyal davranışlara meyillidirler. Bu durum hem aileyi hem toplumu olumsuz yönde etkilemektedir.¹⁵⁸ Din eğitimi verildiği takdirde ise, çocukların ruhsal sıkıntılarının kaybolacağı, toplumun kültürel yapısına uyum sağlamada onlara yardımcı olacağı, böylece din eğitimi ve öğretiminden beklenen gaye ve amaca çocuğu ulaştıracağı bilinmektedir.¹⁵⁹

Bir yaklaşıma göre ise; bir çocuğun dinî inanç ve davranışlarını etkileyen üç motivasyon merkezi vardır:

- 1) Acziyeti ve istekleri, çocuğun dinî inanç ve davranışlarında etkindir.
- 2) Toplumun ahlak yapısı, çocuğun dinî inanç ve davranışlarında etkindir.
- 3) Dünyada güvence arayan akılda, çocuğun dinî inanç ve davranışlarında etkindir.¹⁶⁰

Okul öncesi dönem, çocukta dinî konulara olan ilginin en yoğun olduğu ve dinî duyguların da en yoğun yaşandığı bir süreci içermektedir. Çocuklar, aldıkları din ve ahlak eğitimi sayesinde dinî değerleri içselleştirerek, dine olan ilgilerini ve tutumlarını belirleyecek dinî gelişimlerini tamamlamış olacaklardır. Çünkü bu dönem, dinî gelişimin altın çağı olarak kabul edilmektedir.¹⁶¹ Bu yüzden çocuklara ibadet eğitimi verilirken çocuklukların gelişim özellikleri dikkate alınmalı, gelişim alanlarının hangi seviyede olduğu bilinmelidir.¹⁶² Çocukların ibadetler konusunda istenilen davranışları kazanmaları için, davranışın psikomotor boyutunun dikkate alınması gerekmektedir. Mesela çocuğun, namaz kılma davranışını gerçekleştirebilecek psikomotor becerileri yanında fiziki olgunluğa da erişmesi gerekir.¹⁶³ Çocuk, ibadetlerle ilgili gerekli olan bilgilere öğrenme ile sahip olurken; öğrendiği bilgileri davranışa dönüştürüp

¹⁵⁶ Hilal Onat, Niçin Din Eğitimi? Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu Sempozyum Bildirileri 15-23. Ed. D.G. Öztasbaşı. (Ankara: Ankara Ün. İlahiyat Fak. ve Tömer.1997).

¹⁵⁷ Halis Ayhan vd. *Din ve Ahlak Eğitim Öğretimine Yeni Yaklaşımlar* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2004), 13-18.

¹⁵⁸ Hasan Mahmud Çamdibi, *Din Eğitimine Giriş* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989), 43.

¹⁵⁹ Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi İman-İbadet* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985), 68-69.

¹⁶⁰ Antonie Vergote, *Din İnanç ve İnançsızlık*. çev. Veyssel Uysal (İstanbul: İFAV Yayınları, 1999), 46.

¹⁶¹ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 16.

¹⁶² İsmail Sağlam, *Çocuk ve İbadet*, (Bursa: Düşünce Yay, 2003), 27.

¹⁶³ Sağlam, *Çocuk ve İbadet*, 33.

özümsemesi, ibadetlerini yapan bir birey haline gelmesi, daha çok davranışı kazanmasıyla ilgilidir.¹⁶⁴ Oruç ibadeti de bedensel gelişimle alakalıdır, bu ibadetin şuuru kazandırılırken de tedrici yöntem kullanılmalıdır. Bu ibadetin eğitimi ve öğretiminde çocuğun gelişim özellikleri dikkate alınmalı, çocuğun bedensel anlamda görebileceği zararlardan kaçınılmalıdır.¹⁶⁵

Çocuklarda aynı zamanda duygusal öğrenmeler vardır ve kalıcıdır. Duygusal öğrenmeleri kalıcı kılacak olan ilahiler, dinî sözler, dualar vs. öğretilmesi bu dönemde önemlidir.¹⁶⁶ 4-6 yaş dönemindeki çocuklar, ailesinin dışında sosyal çevre ile iletişime geçerek sosyal ve duygusal gelişimlerini gerçekleştirmeye başlarlar. Zekâ gelişimlerinin en üst seviyede olduğu bu dönemde çocuğun dinî gelişimini, dinî yaşantılar ve ibadetlerle desteklemek suretiyle güçlü bir dinî hayat kazandırılabilir. İçselleştirilmiş dinî yaşantılar, çocukta dinî gelişimin temelini oluşturacak, dua etme davranışına, diğer ibadetlere nazaran bu dönemde daha fazla anlam yükleyeceklerdir. 4-6 yaş dönemi çocukları beklentilerini, şikayetlerini, duygularını, heyecanlarını Allah'a iletme ister. Tek başına yapabileceği dinî bir faaliyet olan dua, çocuğun severek yaptığı bir ibadettir. Çok güçlü olduğuna inandığı anne-babasının bile yapamayacaklarını yapabilen, onların veremeyeceklerini verebilen bir güç olan Allah ile, dua sayesinde iletişim kurmak çocuğu mutlu eder. Çocuk, duayı bitmek tükenmek bilmeyen enerji kaynağı olarak görür. Başlangıçta maddi isteklerinin karşılanması için dua yaparken, daha sonra içten ve samimi duygularla yaptığı bir ritüel halini alır.¹⁶⁷

Gazzâlî ise Peygamber (sav) fitrat hadisini esas alarak, çocuğun kalbinin bomboş, tertemiz, saf, her şeyi alabilecek ve yapabilecek kabiliyette ve meyilde olduğunu ifade eder. İbn Tufeyl, yazdığı "*Hayy b. Yakzan*" adlı romanında, çocuğun bir dine inanma konusunda çok yetenekli olduğunu, insanın bir din gelmesi dahi akıllı ile gerçekleri bulabileceğini, ilahi sırlara mazhar olacağını anlatmıştır.¹⁶⁸ Din duygusu, insanda fitraten potansiyel olarak vardır. Fakat kendiliğinden dışarıya çıkamayan bir duygudur. Çocukta var olan bu duygunun harekete geçirilmesi ancak ona verilecek din eğitimi ile mümkündür. Dini çok merak eden çocuktaki bu duygu, dinî eğitim alarak gelişir ve zenginleşir.¹⁶⁹

1.7. Erken Çocuklukta Gelişimi Etkileyen Faktörler

Çocuğun gelişimini etkileyen pek çok hususlar olmasına rağmen en önemlileri kalıtım ve çevredir. Bazen kalıtım bazen de çevre faktörünün baskın olduğu gözlenmektedir. Yapılan araştırmalar, erken çocukluk döneminde ebeveynlerin ve çevrenin çocuklara karşı takındıkları

¹⁶⁴ Sağlam, *Çocuk ve İbadet*, 27.

¹⁶⁵ Sağlam, *Çocuk ve İbadet*, 30.

¹⁶⁶ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*, 96-97.

¹⁶⁷ Yurdagül Konuk, *Okul öncesi çocuklarda (5-6 yaş) dinî duygunun gelişimi ve eğitimi*, (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 84.

¹⁶⁸ Ay, *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*, 83-84.

¹⁶⁹ Yavuz, *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, (İstanbul: Boğaziçi Yay, 2012), 40.

tutum ve davranışların, çocuğun yaşantısını etkilediği gibi biyokimyasını da değiştirdiğini ortaya koymuştur.¹⁷⁰ Anne-babanın ilgisini görmüş, beslenmesine dikkat edilmiş, iyi oyuncaklara sahip olmuş ve arkadaşlarıyla güzel iletişim kurabilmiş çocukların daha ilgisiz bir çevrede ve ailede büyütülmüş çocuklardan daha iyi bir zihin gelişimine sahip olduğu kanıtlanmıştır.

Psikoloji alanında yapılan çalışmalar neticesinde, bebeklik döneminin beslenme ve fiziksel gelişim çağı olarak bilinmesine karşın, eğitim anlamında da çok uygun bir dönem olduğu ortaya çıkmıştır. Bu dönem bilinçsiz etkilenme dönemi olarak kabul edilir ki araştırmalar neticesinde ulaşılan diğer bir sonuç da bu dönem çocuklarının, duygusal ihtiyaçları karşılanan ve karşılanmayan çocuklara göre hastalıklara karşı dahi korunma durumlarının farklı olmasıdır.¹⁷¹ Bebeklik dönemi dinî uygulamaların örneği olan, çocuklara dua edilmesi, onların kulağına ezan okunması, gerek tahnîk (yeni doğanın ağzına ıslatılmış hurma vermek) yapılması, din eğitimi açısından önemlidir. Çocuğun dünyaya gözlerini açtığı anda duyduğu ilk sesin Allah'ın büyüklüğü ve yüceliğini ifade eden ezan sesi olması, toplumsal ve dinsel manada böyle bir uygulamanın varlığı, İslam'ın temel esaslarının uygulanmasında başlangıç teşkil eder. Çocuk, bilinçsiz evrede olduğu için, ezan sesini ya da dinî ritüelleri anlamayabilir; ancak ezan sesinin kalbine inip onu derinden etkilemesi mümkündür.¹⁷²

Çocuk fitratında var olan inanma içgüdüleriyle dünyaya geldiği için, anne- babanın yaşam şekli, inançları, yaşadıkları çevre, çocuğun dinî gelişiminin şekillenmesinde etkilidir. Çünkü anne-babaların çocukları üzerinde hak ve sorumlulukları vardır. Çocuklarının bakımı, fiziksel ve duygusal ihtiyaçları bunların başında gelir. Duygusal ihtiyaçlar, bireyin öz benliğini kazanmasında etkilidir. Bu duyguların içerisinde din de vardır. Din eğitiminin ailede başlaması, ailenin dini yaşaması da çocuğun dünyasında dinin anlam kazanmasında etkilidir.¹⁷³

Çocuğun fitratında doğal bir duygu olarak varlığını ortaya koyan din, çocukta taklit ederek, benzemeye çalışarak, örnek alarak ve bilgiyi içselleştirerek psikolojik süreçlerle bir kalıp halini alır ve gelişmeye başlar. Çocuk için teorik bilgiden çok, pratik bilgi daha önemli ve kalıcıdır.¹⁷⁴ Bu nedenle ailenin görevlerinden biride, çocukta doğuştan fitri olarak var olan doğal dindarlığı değerlendirmek, gün yüzüne çıkararak, telkin, taklit ve tecessüs yoluyla çocukta yerleşen ama bir şarta da bağlı olmayan uyumlu davranışlarını bu seviyeden şuurlu davranış seviyesine

¹⁷⁰ Sayar- Dinç, *Psikolojiye Giriş*, 109-110.

¹⁷¹ Dodurgalı, *Ailede Din Eğitimi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2011), 249.

¹⁷² Abdullah Nasih Ulvan, *İslam'da Aile ve Çocuk Eğitimi*, Çev: Celal Yıldırım (İstanbul: Uysal Yayınevi, 2012), 56-57.

¹⁷³ Ahmet Çın, *İlk Çocukluk Döneminde Çocuğun Din Eğitimi ve Ailenin Din Eğitimine Etkisi (Diyarbakır Örneği)*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 51.

¹⁷⁴ Hökelekli, *Din Psikolojisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 259-260.

çıkarmaktır.¹⁷⁵ Çocuklar söylemleri hayata geçiremezler. Bu sebeple yapılan davranışlar sözden daha etkili ve değerlidir.¹⁷⁶

Birey hangi yaşta olursa olsun kendine saygı duyulmasını, fikirlerinin önemsenmesini ve değerli olduğunun hissettirilmesini ister. Çocuğa değer vermek demek, onu olduğu gibi kabul edip, yaratıldığı fitratına önem vermek demektir. Düşüncemizdeki belli bir şekle koymaya çalışmadan, fitratının gereği olan yaratıldığı tohumları filizlendirmeye çalışmak, ancak onu olduğu gibi kabullenmekle mümkündür.¹⁷⁷

Bu dönemde çocuk, gelişime açıktır. Bu dönem, çocuğun kendini gerçekleştirmesine ve var olan potansiyelini açığa çıkartmasına müsait bir dönem olduğu için, bu sürecin bilinçli, anlamlı ve sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Çocuğun yaşantısı, baba, anne veya yakınlarından aldığı eğitim ve hayatında karşılaştığı tepkiler, doğuştan genetik olarak getirdiği birikimler; çocuğun zihinsel, dilsel, bedensel, sosyal ve duyuşsal gelişimi açısından nasıl bir kişiliğe sahip olacağını belirler.¹⁷⁸

Hz. Peygamber, “Hiçbir anne-baba çocuğuna güzel ahlaktan daha hayırlı bir miras bırakamaz.”¹⁷⁹ buyurmuştur. Anne-baba terbiyesi almış bir çocuğun tüm hayatını etkileyecek ahlaka sahip olması, hem dünya hem de ahiret mutluluğu için önemlidir. Ebeveynin, Peygamber (sav) efendimizdeki ahlaki yaşayarak çocuğunu terbiye etmesi çocuğun dinî eğitiminden güzel sonuç almasını sağlar.¹⁸⁰

Aile içinde birliği, dirliği ve düzeni sağlamada ve sorunsuz devam ettirme de anne yanında babanın da sorumluluğu çoktur. Baba evde herhangi bir sorunla karşılaştığında affedici ve hoşgörülü olmalıdır.¹⁸¹ Çocuğun din eğitiminden başlayarak ahlâk eğitimine kadar konu olan Lokman Suresinin 12. ve 19. Ayetlerinde, babanın çocuğa hitap şekli dikkat çekicidir. Lokman (as), çocuğuna öğüt verirken “Ey Oğulcuğum... “diye seslenmektedir. Bu hitap şekli anne-babalara, bir babanın da çocuklarına nasıl şefkatli ve merhametli olması gerektiğini gösterir. Babalar çocuklarının sadece maddi ihtiyaçlarını değil, duygusal ihtiyaçlarını da karşılamakla sorumludurlar.¹⁸² Çocuğun, babası üzerindeki haklarından bir diğeri ise isim hakkıdır. Bir babanın çocuğuna güzel ahlak kazandırması yanında, terbiyesini güzel yaparak hayata

¹⁷⁵ Konuk, *Okul Öncesi Çocuklarda Dinî Duygunun Gelişimi ve Eğitimi*, 24.

¹⁷⁶ Yavuzer, *Çocuğun Eğitimi El Kitabı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 26. Basım, 2010), 101.

¹⁷⁷ Hatice Kübra Tongar, *Peygamberlerin Çocuk Eğitimi Metotları*, (İstanbul: Hayykitap, 2017), 84.

¹⁷⁸ Aydın, “Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Özellikleri”. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayan. Müzeyyen Sevinç (İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003), 133.

¹⁷⁹ Tirmizi, “Birr”, 33. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi VIII, 356.

¹⁸⁰ Nihat Özmen, *Çocuk Eğitimi İzlenecek Metotlar* (İstanbul: Dua Yayıncılık, 2014), 87.

¹⁸¹ Rıdvan Yazgan, *İslam ve Hayata Dair Kur'an'ı Kerimden Bazı Ayetler ve Yorumu* (İstanbul: Reha Yayınları, 2004), 214.

¹⁸² Tuba Karışman, *Din Eğitimi Açısından Çocuğun Yetiştirilmesinde Anne Babanın Hak ve Sorumlulukları* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 37.

hazırlaması en önemli görevidir. Bu nedenle en iyi ve kalıcı eğitimin ailede verildiği hususunda çağdaş eğitimciler mutabıktırlar.¹⁸³

Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisinde çocukluk yılları ihtiyaçlarının karşılanmasının, çocuğun manevi yönünü etkilediğini ifade eder. Çocuğun düşük ihtiyaçları, biyolojik olanlardır. Fizyolojik İhtiyaçlar yüksek ihtiyaçlardır. Fizyolojik ihtiyaçları tatmin edilmiş bir çocuğun gelişiminde, yüksek ihtiyaçlar ortaya çıkar. Fizyolojik ihtiyaçları temin edilmeyen çocukların gelişimlerdeki oluşabilecek ihtiyaçlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Çocukların fizyolojik ihtiyaçları giderilmezse, böyle bir tatminsizlik çocuğun gelecek konusundaki düşüncelerini değiştirir.

2. Çocukların fizyolojik ihtiyaçları kısmen tatmin edilirse, durağanlık, bağımlılık, korunma, korku, kaygı ve karışıklıktan uzak olma, yapı, düzen, kanun gibi yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarır. Bu duygular, çocuğun kendini güvenli hissetmesi için gerekli olan ihtiyaçlardır. İnsanın bütün davranışlarının temelinde bu ihtiyaçları görmek mümkündür. Bu ihtiyaçların büyük çoğunluğu, çocuklarda görülmektedir. Fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları giderildiği takdirde, çocuklarda sevgi ve yakınlık ihtiyaçları ortaya çıkacaktır, bu da çocuğun başka insanlarla beraber olma ve sevgi ilişkisi içinde bulunma isteğini kamçılacaktır.¹⁸⁴

Toplumda model insanların olması, yani model yoluyla öğrenme, eğitim için başarılı bir yöntemdir. Eserler ortaya koyup, dev külliyatlar hazırlamak kolaydır, fakat uygulamaya geçmediği, kavram ve temel prensipleri içselleştirecek bireyde gerekli duygu, düşünce, davranış bulunmadığı sürece bir anlamı yoktur. “Şüphesiz, sizden Allah’a ve ahiret gününe kavuşmayı uman ve Allah’ı çokça ananlar için, Allah’ın peygamberinde örnekler vardır” (Ahzap 33/21), ayeti İslam eğitim anlayışındaki mükemmel örneğe dikkat çekmektedir.¹⁸⁵ Bu örneklik önce yetişkinleri sonra onların sorumluluğundaki çocukları kapsar.

Birinci derecede etkili ve kalıcı olan faaliyetler, çocuğun ebeveynleriyle birlikte yaptıkları faaliyetlerdir. Ebeveynleriyle namaz kılmak, Cuma namazına gitmek, pazartesi-perşembe günleri ölmüslere dua etmek, kandillerde akraba ziyareti yapmak, küslerle barışmak, ihtiyaç sahiplerine yardım etmek gibi faaliyetlerin kutsallığını fark ettirmek çocuk için önemlidir. Bu faaliyetleri görmemiş çocuklar, bu davranışlarla karşılaştıkları zaman şaşırırmaktadırlar. Çocukların nasıl ki sosyalleşmeleri açısından çarşı, tiyatro, pazar, sinema, hayvanat bahçesi gezdirilerek bilgilerinin artırılması isteniyorsa, insancillaştırılmak açısından da insana dair

¹⁸³ Beşir İslamoğlu, *Modern İlmihal (Davranış Bilgisi) İnanç, metodoloji, İbadet ve Sosyal Hayat Fıkhi* (Ankara: Avrasya Yayınları, 1. Basım, 2002), 187.

¹⁸⁴ Recep Yaparel, *Günümüz Psikolojisinde GÜDÜ Kavramı ve GÜDÜLENME Kuramları. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 9, 1995, 221-222.

¹⁸⁵ Muhammed Kutup, *İslam Terbiye Ahlak Sistemi*, Çev: Ali Özek (İstanbul: Hisar Yay, 1977), 253-255.

davranışların aileler ve okul öncesi eğitim kurumları tarafından değişik yönleriyle tanıtılması gerekir.¹⁸⁶

Okul öncesi dönemdeki bireylerin bilgiyi elde etme yolları arasında ailesi, çevresi, kitle iletişim araçları, akranları, okulu ve öğretmenleri vardır. Çevresiyle etkileşimi sonucunda olumlu veya olumsuz birçok şeyi öğrenmiş olur. Genellikle 4-6 yaş grubu çocukların oyun ile öğrenmesi vazgeçilmez bir unsurdur. Hikâye, drama, masal, çizgi film, şarkı, deney, gözlem gibi duyu organlarına hitap eden her şey çocukta öğrenmeyi sağlar. Bireylerin gelişimlerine uygun, duyu organlarına hitap eden görsel, işitsel, dokunsal, yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine izin verilmelidir. İnsan diğer varlıklardan farklı olarak çevresine uyum sağlama içgüdüleriyle yaratılmıştır.¹⁸⁷ Erken çocukluk kapsamında dinî duygunun gelişiminde ailenin uygulayacağı temel ilkeler şunlardır:

1. Ailenin bizzat yaşayarak çocuğuna dinî duyguyu benimsetmesidir. Ebeveynin, çocuklarının öğrenmesini istediği dinî davranışları ilk olarak kendilerinin yapmasını gerekli kılmaktadır. Çocuğun ailede din ve ahlak eğitimi alması, anne babanın çocuğu ahlaki değerler açısından etkilemelerine ve öğretici rol olmalarına dayanır.¹⁸⁸ Çocuğun örnek alma, taklit etme yöneliminden hareketle, onlara doğruyu sürekli söyleyip anlatmaktansa, o doğrunun çocuğun görebileceği şekilde davranış olarak tekrarlanması daha etkileyici olacağı aşikardır. Dinî prensipleri bizzat yaşayan anne babaların çocuklarını davranışlarıyla ibadete teşvik ettikleri, çocukların da olumlu karşılık verdikleri gözlemlenmiştir.¹⁸⁹

Birçok yetişkin, çocukluk hatıralarının kendilerinde silinmez izler bıraktığını ifade etmekte ve geçmişle bugünü karşılaştırdıklarında dinî yaşantılarındaki eksiklik sebebiyle içlerinde manevi bir boşluğun bulunduğu dikkat çekmektedirler.¹⁹⁰ Bu sebeple çocukları dine yaklaştırmak ve dine dair değer yargılarının olumlu manada gelişmesi için okul öncesi dönemde Kur'an, ezan, cami gibi dinî sembollerle çocukların tanıştırılması gerekmektedir.¹⁹¹ Bu sembolleri ve onların ifade ettiği anlamları kullanabilirsek, çocukların dine ve onunla ilgili olan her şeye olumlu, sevecen ve sahiplenerek yaklaşmalarına, bu tür yerlerle ilgili gönül bağı kurmalarına imkân sağlamış olabiliriz. Ebeveynler namazlarını evde kılacaklarsa odada, camide kılacaklarsa çocuklarının da kendileriyle beraber camiye gelmesine izin vererek, orada

¹⁸⁶ Bilgin, *İslam ve Çocuk* (Ankara: DİB Yay, 1991), 163.

¹⁸⁷ Abdullah Durakoğlu, Maria Montessori'ye Göre Okul Öncesi Çocukluk Döneminin Özellikleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1/16, 2011, 136-137

¹⁸⁸ Suat Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2005), 226.

¹⁸⁹ Cebeci, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, 233.

¹⁹⁰ Yahya Kemal Beyatlı, *Aziz İstanbul* (İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları, 2010), 101.

¹⁹¹ Ayhan, "Çocuklarda İman Öğretimi ve İbadet Eğitimi", Ed. Nuray Türkyılmaz, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*, 159.

büyüklerin namaz içerisindeki edepli, sevimli duruşlarına şahit olmalarını sağlayarak çocuklara dinin güzelliğini göstermiş olurlar.¹⁹²

2. Ebeveynler davranışlarında tutarlı olmalıdırlar. Ebeveynlerinin davranışlarını gözlemleyen çocuklar, davranışların doğru ve tutarlı olması halinde, bu davranışları kazanıp, kişiliklerini geliştirme imkânına sahip olurlar. Bunun için anne babalar çocuklarına karşı davranışlarında tutarlı olmalı, birinin evet dediğine diğeri hayır dememelidir.¹⁹³

3. Alternatif davranışlar örnek olarak sunulmalıdır. Çocukları koruma, disiplin sağlama adına konulan yasakların yerine alternatifler göstermek, başka olumlu davranış alanlarını açmakla mümkün olabilir. Böylece istenmeyen davranışın yapılmasının önüne geçilerek, iyi davranışa yönelmesi sağlanır. Yasakların ve alternatiflerin nedenleri çocuklarla paylaşılsa, olumsuz davranışların ortadan kalkacağı aşîkârdır.

4. Aile, çocuklarına sevgi ve şefkatle yaklaşarak dinî duyguyu kazandırabilir. Sevginin eğitimde önemli olduğu, temelinde sevgi olmayan bir eğitimin ise başarıya ulaşmasının mümkün olmayacağı bilinmektedir.¹⁹⁴ Çocukların kendisini seven kimsenin sevgisini kaybetmeme adına istenmeyen davranışlardan uzak durması ve kendilerine karşı gösterilen bu sevginin devam etmesi için istenilen davranışlara rahatlıkla yönelebildikleri ifade edilmektedir.¹⁹⁵

5. Aile, din eğitiminde tatlı dil kullanmalıdır. Anne baba ve çocuk arasında oluşan sorunlara çözüm bulmak ancak tarafların başarılı bir diyalog kurabilmeleriyle mümkün olacaktır.¹⁹⁶ Çocukta ahlaki duyarsızlık, utanmazlık ve isyankârlık davranışlarına yol açabilecek tenkit, azarlama, alay etme, küçük düşürme gibi yöntemlere başvurulmaması eğitim açısından önemlidir.¹⁹⁷

6. Hoşgörölü ve müsamahakâr davranmak da ailelerin görevlerindendir. Çocukta eksiklik duygusu meydana getirecek, ahlaki çöküntüye düşmesine sebep olacak en önemli etkenin onun horlanması, itilip kakılması ve bunların özellikle başkalarının yanında yapılarak küçük düşürölmesi,¹⁹⁸ din eğitiminde hoşgörü ve yumuşak huyluluğun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Bireyin din eğitimini etkileyen başka bir faktör de çevredir. İçinde bulunduğu toplum, onun kişiliğini, dinî duygularını, dinî eğitimini etkilemektedir. Bireyin doğuştan getirmediğı özellikler çevreden aldıklarıdır. Bu sebeple aile ve sosyal yaşam, çevre faktörünün içinde yer

¹⁹² Ayhan, "Çocuklarda İman Öğretimi ve İbadet Eğitimi", Ed. Nuray Türkyılmaz Catic, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*, 174

¹⁹³ Nevzat Tarhan, *Sen Ben ve Çocuklarımız* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2. Basım, 2012), 26.

¹⁹⁴ Fahri Kayadibi, "Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliğı Üzerine Etkisi", *İÜİFD*, Sayı:5, 2002, 33

¹⁹⁵ Aydın, *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2005), 170.

¹⁹⁶ Yavuzer, *Ana-Baba ve Çocuk* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003), 12.

¹⁹⁷ Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992), 95-98.

¹⁹⁸ Abdullah Nasih Ulvan, *İslam'da Aile ve Çocuk Eğitimi*, 268.

alır. Ailede aldığı eğitimler çocukluktan itibaren bireyde olumlu ya da olumsuz derin izler bırakır. Çocuğun sokakta karşılaştığı olaylar, duyduğu sözler, insanların birbirleriyle olan diyalogları onu etkilemektedir. Ezan okunduğunda camilere koşan bir ortamda yetişen çocukla, ezan okunduğunda kulaklarını kapatan, müziğin sesini arttıran bir ortamda yetişen çocuk, aynı dinî değere sahip olamamaktadır. Dinin temel inanç ve tutumlarını basit cümlelerle çocuğa telkin etmek, bir tür “şartlanma” ya da “tepkide bulunma” sonucunu doğurur. Çocuklar büyüklerin dinini kabul etmeye, onlardan aldıklarını kendi ruhi yapılarına işlemeye çalışırlar ve bu da çocuğu pasif değil aktif kılar.¹⁹⁹ Çocuklar taklit ederek öğrenmektedirler. Bu taklit yeteneği çevresinde var olan faktörlerin etkisiyle gelişmektedir. Çocuğun çevresindeki insanların geneli bir davranışı sıklıkla tekrarlıyorsa, bu davranış zamanla karakteristik bir davranış haline gelecektir. Dolayısıyla çocuğun çevresinde dinî semboller, davranışlar, tutumlar ve ilkeler düzenli tekrarlarla ve sıklıkla yapılıyorsa, çocuk dinî bilgileri çevresindeki yetişkinleri taklit ederek gözlemleyebiliyorsa, çocukta dinî davranış gelişecektir.²⁰⁰

Çocuğun gelişim mekânı evi ve yakın çevresi olan anneanne, babaanne, dedeler gibi yakın akrabalar ya da gündelik iletişimin çokça olduğu komşular, akrabalık bağı olmayan insanlar olabilir. Bu kişilerin çocuk üzerindeki etkisi, onlarla geçirilen süreyle doğru orantılı olarak artar. Bu nedenle, kan bağı olan dedenin, çocuğun ahlâkî ve değerler gelişiminde bir komşudan daha az etkisi olduğu durumlar gözlemlenebilir.²⁰¹ Bu sebeple, yakın çevrenin etkisi, çocuğa karşı tutumlarıdır. Anne babası dışında da sevilen, ilgi gösterilen, vakit geçirilen çocuk kendini değerli hisseder ve kendine olan sevgi ve saygısının artmasıyla, başkalarına olan tutumunda da sevgi ve saygı gibi değerlere önem verir.²⁰²

Çocukların büyükleriyle kurduğu duygusal bağ, yetişkinlerin konuşmalarını ciddiye almasını ve yetişkin kurallarına anlayışla uymasını sağlayan bir bağıdır. Nitekim insan sevgi ve saygı bağı ile bağlandığı bireyleri kırmak istemez. Bu sebeple ona karşı uyum sağlama ve onu mutlu etme çabası gösterir. Bütün bunların aksini düşündüğümüzde bireyi değersiz gören, sorgulayan, yargılayan, mahcup eden, ağlatan, bireye sesini yükselten ve aldırış etmeyen kişilerle kurmaya çalıştığımız ilişki, olumsuz duygular üzerine inşa edilen bir ilişkidir. Böyle bir ilişki, bireyde olumsuz davranışların, saldırganlığın ve farklı tepkiler göstermenin artık önüne geçilemeyen sebebidir.²⁰³ Yakın çevre, çocuğun ailesi dışındaki hayat hakkında ipuçları verir ve dış dünyayı güvenli bir şekilde algılamasına yardımcı olur. Bu nedenle, yakın çevredeki insanların çocuğa yaklaşımı, çocuğun sevgi, güven gibi değerleri öğrenmesi için en az ailesi kadar etkilidir.

¹⁹⁹ Hökelekli, *Din Psikolojisi*, 260.

²⁰⁰ Emine Keskiner, “Çevre ve Din Eğitimi: İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Kitapları Üzerine Bir İnceleme”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 12/27, 2014, 190-192.

²⁰¹ Osman Pazarlı, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1968), 57.

²⁰² Fatih Bilgili, *Çocuğun Dinî Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2005), 131.

²⁰³ Tongar, *Korkutarak Değil Sevdirek Din Eğitimi* (İstanbul: Hayy kitap, 2017), 135-136.

Arkadaşlar, çocuğun kendi yaşitlarından oluştuğu için, herhangi bir hiyerarşi gözetmeden iletişim kurabildiği ve çocuğun dinî eğitimini de aldığı genel gelişimini etkilediği önemli bir faktördür. İlk çocukluk döneminde aile ve yakın çevre gibi arkadaşların da çok önemli etkisi vardır.²⁰⁴ Çocuk başkasının üzüntüsünü anlayabilmeli, kendi duygularıyla tartabilmeli ve bu duygularını söz ve davranışları ile dile getirebilmelidir. İşte bunları çocuğa arkadaşlık kazandırır.²⁰⁵ Ailesinde sevgi ve saygıyı öğrenmiş, başkalarına güvenmeyi, kendi içgüdülerini dinlemeyi bilmiş her çocuk, arkadaşlarıyla düzgün bir ilişki kurmayı deneyerek öğrenir.²⁰⁶ Bilgilerini çekinmeden ortaya koyabileceği, insiyatif alabileceği ortam olan arkadaşlık, ailesi ve yakın çevresinin verdiği bilgilerden farklı şeyler öğrenebileceği durumlar oluşturabilir. Bazı çocuklar, ailelerinin dinî duygulara ve pratiklere ilgisiz olması sebebiyle, bu konulara dair yaklaşımlarını arkadaşları ve arkadaşlarının aileleri üzerinden oluşturabilir.²⁰⁷

Çocukların gelişimine etki eden televizyon, vakit geçirme aracı olmayıp aynı zamanda toplumsal değer yargılarına, kolektif bilince ciddi yönlendirici etkileri olan bir araçtır. Bu sebeple okul öncesi dönemdeki çocuğun yaşam biçiminin, davranışlarının kitle iletişim araçlarından etkilenmesi doğaldır. Bu etki, çocuğa kendi çevresi içinde yaşayamayacağı, pek çok toplumsal olaydan kesitler sunması, sosyal yönünü geliştirmesi anlamında katkılar sağlaması, bilgi edinme vasıtası olması sebebiyle olumlu etkisi varken; insan davranışlarının gerçek nedenleri hakkında doğru değerlendirmeler yapamadığı bu dönemde yanlış izlenimler edinmesine imkân sağladığı için de olumsuz yönde etkisi olabilir.²⁰⁸ Taklit ve model alma yeteneğine sahip olan çocukları şiddete meyledebilir. Bu yüzden televizyon ve kitle iletişim araçları ebeveyn kontrolünde kullanılmalıdır. Aynı zamanda televizyonun çocuklar üzerinde olumsuz etkisinin olduğu bilinmekle beraber, çocuklar tarafından ortaya konan olumsuz davranışların sorumluluğunu tamamıyla televizyona yüklemek de yanlış olacaktır. Şöyle ki aile içinde olumsuz örneklerle karşı karşıya kalan, örneğin babasının annesini dövdüğünü gören çocukta bu sahnenin yaratacağı korku ve tedirginliği televizyonda izlediği hiçbir öldürme sahneleri oluşturmaz.²⁰⁹

Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında verilen din eğitiminin amacı, bireyde doğuştan fitri olarak gelen özellikler ile kalıtımla gelen özellikleri harmanlayıp dinî gelişimin oluşmasına ve yaşadığı topluma uyum sağlamasına yardımcı olmaktır.²¹⁰ Din eğitiminde eğitim kurumları, inanç geliştirme dışında düşünce ve hoşgörü geliştirme merkezi olmalı, çocukların din konusunda fikir yürütme ve anlama kabiliyetlerinin geliştirilmesini amaç edinmelidir. Öğreticiler bu noktada çocukların ilerleyişlerine ışık tutarak onlara yardımcı olabilirler.

²⁰⁴ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005), 142.

²⁰⁵ Dodurgalı, *Ailede Çocuğun Din Eğitimi* (İstanbul: MÜİFAV, 1996), 214.

²⁰⁶ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 145.

²⁰⁷ Yavuzer, *Çocuk Psikolojisi*, 148.

²⁰⁸ Oktay, "Okul Öncesi Dönemi (3-6 Yaş)", *Ana Baba Okulu*, ed. Haluk Yavuzer, 48-49-50.

²⁰⁹ Yörükoğlu, *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk* (İstanbul: Özgür Yayınları, 1997), 100.

²¹⁰ Şükrü Keyifli, Eğitim ve Din Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13/2, (2013), 103-126.

Öğreticinin öğrencisine hangi yoldan gideceğini söylemesi çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesine engel olabileceği gibi, çocuğun, kendisine söylenen yolu tercih etme şansından başka bir yol olmadığını düşünerek akıl yürütme ve düşünce geliştirme yollarını kullanmasına da engel olabilir. Bu sebeple öğretmenler, alınan akademik eğitimleri yeterli bulmayıp kendilerini sürekli geliştirerek bilgi sahibi olmalıdırlar.²¹¹

²¹¹ Yusuf Ceylan, “Bir Analitik Eğitim Felsefecisinin Gözüyle Din Eğitimi: Paul H. Hirst Örneği”. *Akev Akademi Dergisi*. 0(78), 2019, 587-598.

2. BÖLÜM

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI 4-6 YAŞ KUR'AN KURSLARI

2.1. Yaygın Din Eğitimi Kapsamında 4-6 Yaş Kur'an Kursu

Yaygın din eğitimi; örgün eğitim sisteminden bağımsız veya örgün eğitim sisteminin desteğiyle bireye, ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda planlı, programlı ve sistemli olarak verilen din eğitimidir.²¹² İnsan, hayatı boyunca sürekli eğitim sürecinin içindedir. Doğduğu andan hayatının sonuna kadar formal veya informal yollarla sürekli bir şeyler öğrenmektedir. İnsanın sistemli olarak, örgün bir şekilde aldığı eğitim formal; sistemsiz, kendiliğinden öğrenme yoluyla gerçekleşen eğitim de informal yani yaygın eğitim olarak adlandırılmaktadır.²¹³ UNESCO, 1960 yılında yaygın eğitimi, formal eğitime dahil etmeden ama bağımsızda olmadan “Nonformal” şekilde yapılması gerektiğini savunmuş, bireye hayat boyu eğitim alma fırsatı veren yaygın eğitimin tanımına daha uygun bir kavram olduğunu belirtmiştir.²¹⁴

Okullarda örgün olarak verilen eğitimin, bilim dünyasındaki gelişim ve değişime paralel olarak güncellenmeye ihtiyacı vardır. Aksi takdirde bireyin, hayatı boyunca ihtiyaç duyacağı donanımları verme konusunda yetersiz kalır. Birey, okul hayatı boyunca öğrendiği bilgileri güncelleme, pratik yapma ve bilgi yönünden yeni kazanımlar elde etme ihtiyacı hissetmektedir. Okullar vasıtasıyla verilen örgün eğitimin eksiklerini kapatmak ve eğitimin sürekliliğini sağlamak amacıyla faaliyet gösteren yaygın eğitim kavramı böylece öne çıkmaktadır.²¹⁵

Yaygın eğitim sistemi, genel eğitim ve öğretim sistemiyle birlikte yapılmakta olup, her zaman resmî bir belge kazandırmaz, bu eğitimi yapan kurumlar tarafından kendilerine özel sertifikalar verilmektedir.²¹⁶ Yaygın din eğitimi, bireye yaş, yer ve zaman konusunda hiçbir sınırlama yapmadan, hayatının her döneminde ihtiyacı olan, istediği eğitimi almasına imkân tanıyan bir eğitim çeşididir.²¹⁷ Yaygın din eğitiminin amacı hakkında ise şunları söyleyebiliriz: Din eğitimine ihtiyaç duyan ve bu konuda istekli olan bireylere, İslam dininin ibadet, inanç ve ahlak esasları konusunda bilgi vermek, dinî anlayışlarını geliştirip, dini anlamalarına ve yorumlamalarına yardımcı olmak, ahlaki ve dinî konularda onlara rehberlik ve danışmanlık

²¹² Recai Doğan, Yaygın Din Eğitiminin Niteliği. ed. Recai Doğan, Ramazan Ege, *Din Eğitimi içinde*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 267-286

²¹³ Ahmet Duman, Bazı Eğitim Bilimi Kavramlarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme. (Muğla: *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, (2003) 0-0

²¹⁴ Özcan Demirel vd. *Öğretmenlik mesleğine giriş*. (Ankara: Pegem Akademi yayınları, 2002)

²¹⁵ Taha Yazar-İsmail Keskin, Millî Eğitim Şuralarında Yaşam Boyu Öğrenme, Halk Eğitimi, Yetişkin Eğitimi ve Yaygın Eğitimi ile İlgili Kararların Değerlendirilmesi. *HAYEF Journal of Education*, 15(1), 63-83. DOI: 10.26650/hayef. (2018),15.1.0002

²¹⁶ İsmail Güleç vd. Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 2/3, (2012), 34-48.

²¹⁷ Celile Ökten- Sevilay Acar, Yüksek Öğretim ve Yaygın Eğitim İş birliği: Annemin Masalı. *Sakarya University Journal of Education*, 5/2, (2015), 21-35.

yapmaktır.²¹⁸ Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen şûralarda yaygın eğitim gündeme getirilerek birtakım kararlar alınmıştır. 1996 yılında gerçekleşen 15. şurada alınan kararlar ise oldukça kapsamlıdır. Şu maddeleri içermektedir:

- Yaygın eğitim kurumları, bu alanda eğitim almış, deneyimli müfettişler tarafından denetlenmelidir.
- Yaygın Eğitim Enstitüleri, yaygın eğitim alanında araştırma ve geliştirme çalışmalarını aktif bir biçimde yapabilmeli, illerde araştırma- geliştirme birimleri oluşturmalı, buralarda uzman kişiler görevlendirmeli ve bu birimlerde eğitim ihtiyacının tespiti ile beraber, her türlü çalışmayı yapmalıdır.
- Yaygın eğitim kurumlarının fiziki yapıları yeterli hâle getirilmeli, gerektiğinde o mahalledeki okullar da bu hizmetler için kullanılmalı, diğer kurum ve kuruluşların uygun eğitim ortamları yaygın eğitime tahsis edilmelidir.
- Resmî, özel, kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşların yaygın eğitim faaliyetlerinde iş birliği yapmaları konusunda teşvik edilmeli, bu konuda yapılan çalışmalar geliştirilerek devam ettirilmelidir.
- Üniversitelerin yaygın eğitime çok daha etkili biçimde katılımı sağlanmalıdır.
- Yaygın eğitimde gerektiğinde mobil birimler yardımıyla gezici eğitim ve taşınabilir eğitim yapılabilir.
- Yaygın eğitime daha çok katılımın sağlanabilmesi için, şartları müsait olan halk eğitim merkezlerinde kreş, ana sınıfı açılmak suretiyle çocuğun ve annenin birlikte eğitimi sağlanmalıdır.²¹⁹

Her insan, yeteneklerine, ihtiyaçlarına ve yaşına göre, dinin gereklerini öğrenmek istemektedir. Başvuru yapıldığı takdirde bu gereksinimler yaygın din eğitimi kurumlarınca karşılanmaktadır. Yaygın din eğitimi kurumları ise aile, cami, Kur'an kursları, tarikat, dinî cemaatler ve kitle iletişim araçlarıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı, cami sınırları içerisinde vaazlar, hutbeler, cami dersleri gibi hizmetler verirken, yaz döneminde Kur'an Kursları faaliyetleri yürütmektedir. Cami dışında ise, konferanslar, dinî yayınlar gibi çalışmalarıyla, yaygın din eğitime katkı sağlamaktadır.²²⁰

Din eğitimi; vahiyle başlayıp, daha sonra Erkam'ın evinde ve Suffede temelleri atılan bir eğitimidir. İslam'ın kabul edilmesiyle birlikte medreseler yaygın din eğitiminin merkezinde yer alırken, Osmanlı Devleti'nin yıkılıp yerine yeni bir devletin kurulması ile yaygın din eğitimi 3

²¹⁸ Doğan, Yaygın Din Eğitiminin Niteliği. Ed. R. Doğan – R. Ege. *Din Eğitimi içinde*, 271.

²¹⁹ MEB, Okul Öncesi Eğitimi Programı. Milli eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, 2013, 96

²²⁰ DİB, Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu). (Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018)

Mart 1924 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığının sorumluluğuna verilmiştir.²²¹ 3 Mart 1924'te kurulan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ilk teşkilat kanunu, 1935 yılında Resmî gazetede yayımlanan 2800 sayılı kanun olmuştur. 1950 yılında Diyanet İşleri Reisliği, Diyanet İşleri Başkanlığı olarak adlandırılmıştır. 1961 yılında genel idaredeki yerini alan DİB'in, 1965 yılında yürürlüğe giren 633 sayılı "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" ile görev tanımı yapılmış ve ülke içerisindeki İslam ahlakına yönelik faaliyetlerin yürütülmesi görevleri arasında yer almıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının görevi, "İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" şeklinde tanımlanmıştır²²² (Resmî Gazete, 1965).

Diyanet İşleri Başkanlığı, kanunda tanımlaması yapılmış olan söz konusu görevleri yürütmek için birçok çalışmalar yapmıştır. Ülkemizde yaygın din eğitimi alanında kendisine çizilen yasal sınırlılıklar içerisinde topluma hizmet etmeye devam etmiştir. Yaz ve kış dönemi Kuran kursları bu yaygın eğitiminin en temel unsurlarıdır. Zaman zaman ihtiyaçlar oluştukça birtakım düzenlemeler yapmış ve "İhtiyaç Odaklı Kuran Kursları" uygulamasıyla toplumun her kesimine din eğitimi ve Kuran eğitimi hizmetlerinin ulaştırılmasını sağlamıştır.²²³ 2012 yılında yaygın din eğitimi kapsamında faaliyet gösteren 4-6 yaş Kuran Kursları da DİB'in yürüttüğü faaliyet alanı içerisinde yerini almıştır.

2.2. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının Açılmasının Amaçları

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından; çocuklara dinî kavramlar, değerler, dinî davranışlar konusunda olumlu duygular kazandırmak; Allah, Peygamber, cami, namaz gibi kavramlarla onları haşır neşir etmek, zihinlerinde dinî kavramlar konusunda olumlu şemalar oluşturmak amacıyla 4-6 yaş eğitim- öğretim programı oluşturulmuştur. Öğreticiler ise bu öğretim programlarını uygulayarak, çocukların kavram ve değerleri içselleştirilmesini sağlamaktadırlar. Çocukların gelişim özelliklerini, psikolojik durumlarını bilmeden verilen din eğitimi, dinî anlamda olumsuz tutumların geliştirilmesine sebep olabilir. Okul öncesi dönemde sağlıklı bir ortamda verilen din eğitimi çok önemlidir. Çocukların dinî gelişimlerini sağlıklı bir ortamda gerçekleştirmek, sorularına yaşlarına uygun cevap vermek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığının 4-6 yaş projesi başlatılmıştır. Değerlerin ve kavramların çocuklara öğretilmesi amacıyla DİB, 4-6 yaş Kur'an Kursları öğretim programını hazırlamış, 2013 yılında uygulamaya koymuştur.²²⁴

²²¹ Merve Akgül, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, (Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 20.

²²² Resmî Gazete. (2011). Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. 17/09/2011 Sayılı Tarih ve 28057 Sayılı Resmî Gazete

²²³ Diyanet İşleri Başkanlığı Yaygın Din Hizmetleri Daire Başkanlığı

²²⁴ DİB, *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticilerine Yönelik Rehber Kitapçık*, (Ankara: 1. Baskı, 2022), 9.

DİB, 17.09.2011 tarih ve 633 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamede yaş sınırlandırmasının kaldırılmasından sonra 26 Ocak 2012 tarihinde Kur'an kursları "4-6 Yaş Din Eğitimi Projesini" başlatmıştır. "4-6 Yaş Din Eğitimi Projesi" Türkiye genelinde uygulanmaya başlamadan önce 2013-2014 eğitim-öğretim yılında pilot olarak 10 ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Kayseri, Diyarbakır, Gaziantep, Adana, Samsun, Erzincan ve Rize) uygulanmış ve daha sonra tüm il ve ilçe müftülüklerince, 4-6 yaş Kur'an kursları açılmaya başlanmıştır.

Bu öğretim programının amacı, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak çocukların:

- a) İslam dininin değerlerini, insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark etmeleri,
- b) Kazanacakları değerleri gündelik hayatta kullanmaları,
- c) İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i içerik, ses ve şekil olarak tanımaları,
- d) Allah'ı sevgi temelinde tanımalarını ve yaratılıştaki düzeni fark etmeleri,
- e) Peygamber efendimizin kişiliğini ve karakterini tanımaları, sevmeleri ve model almaları,
- f) Sağlıklı bir din ve ahlâk gelişimi göstermeleri,
- g) Din ve ahlâk gelişiminin yanı sıra diğer gelişim alanlarına da katkı sağlayacak ortamlar oluşturmak hedeflenmektedir.²²⁵

2.3. 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitim İlkeleri

İnsanlık tarihinde eğitim, kültürlerin ve toplumların güncel konuları içerisinde içerik ve kapsamıyla yer almış kavramdır. Her dönemdeki ihtiyaçlar, beklentiler; günlük yaşam şekillerini, kurumların yapılarını, eğitim alanının tüm yönlerini belirlemiştir. Aynı zaman dilimi veya farklı zaman dilimlerinde, çeşitli bölgelerde veya aynı bölgede bireylerin arasında dahi değişik anlayış ve uygulamaları görmek mümkündür. Bu sebeple okul öncesi eğitim şekilleri, klasik dönemde de modern dönemde de farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır.²²⁶

İslam kültüründe, okul öncesi eğitimden başlamak suretiyle yüksek öğrenim eğitimine kadar bütün eğitim kurumlarının öğretim programlarında Kur'an eğitimi en temel konudur ve önemlidir. Din eğitimi ağırlıklı eğitim sisteminde 4-6 yaş dönemi çocukların eğitimi de tabii olarak dinî bir özellik gösterecektir. Bu eğitimin temelinde var olan, dinî bilgilere aşinalık,

²²⁵ "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)", DİB (2014).

²²⁶ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011), 19.

Kur'an okumayı öğrenme, onu ezberleme, ahlaki ve dinî değerleri kazanma gibi konular yer almaktadır.²²⁷ Bu eğitimin alınmasında şu hususlara dikkat edilmelidir:

1. Eğitim, çocuğun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmalıdır.
2. Çocukların bedensel, psikomotor, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal gelişmelerini sağlayacak bir eğitim ortamı hazırlanmalıdır.
3. Çocuklarla iletişim kurulurken ben dili kullanılarak iletişim sağlanmalıdır. Örneğin; "Beni üzüyorsun" yerine "Bu davranış beni üzüyor." denilmelidir.
4. Eğitici, dersin başında çocuğa ne öğreteceğini ve bunu nasıl öğreteceğini (eğitim ortamının düzenlenmesi, materyal seçimi, kullanılacak yöntem ve teknikleri) belirlemelidir.
5. Eğitim uygulamasında görsel ve işitsel eğitim malzemelerinden yararlanılmalıdır.
6. Çocuğun, motivasyonu önemlidir. Çocuk motive olduğunda öğrenmeye başlar. Yapılan etkinlikler çocuğu motive etmelidir.
7. İstenilen davranışı kazandırmak için çeşitli ödüller kullanılmalıdır.
8. Eğitim kazanımları etkinliklerden yola çıkılarak verilmelidir.
9. Eğitim yapılırken çocukların kullanacağı eğitim malzemeleri önceden temin edilmelidir.
10. Uygulanan öğretim programının etkili olabilmesi için ailenin katılımı sağlanmalıdır.
11. Eğitim ortamı 4-6 yaş çocukların gelişimlerine uygun hale getirilmelidir.
12. Eğitim; çocukların sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, yardımlaşma ve paylaşma duygularını geliştirici nitelikte olmalıdır.
13. Fırsat eğitiminden yararlanılmalı; kazandırılacak değerlerin, çocukların kendi tecrübelerine dayandırılmasına önem verilmelidir.
14. Çocuklara eşit davranılmalı fakat ferdi farklılıklar da göz önünde bulundurulmalıdır.
15. Çocuklara toplumun dinî ve kültürel değerleri benimsetilmeli ve geliştirilmelidir.
16. Eğitim faaliyetleri yürütülürken çocukların kişiliklerini zedeleyici baskı ve kısıtlamalara yer verilmemelidir. Eğitim sevgi ve şefkat anlayışı içinde yürütülmelidir.
17. Eğitim faaliyetlerinin değerlendirilmesi yapılarak belirlenen amaçların ne kadarına ulaşıldığı tespit edilmeli, faaliyetler değerlendirmelerin sonuçları dikkate alınarak yürütülmelidir.

²²⁷ Oruç, *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*, 24-25.

18. Allah sevgisi esas alınmalıdır. Çocuğa Allah korkusu yoluyla bazı davranışları uygulatma yoluna gidilmemelidir. Çocuğun zihninde cezalandıran, azap veren bir Allah anlayışı oluşturmamak gerekir. Bunun yerine çocuğun bilincinde insanlara çeşitli nimetler veren, seven, bağışlayan bir Allah anlayışı oluşturmak gerekir. Bu ise, çocuğu eğitirken Allah'ın olumlu sıfatlarından örnekler verilerek sağlanır.

19. Çocuğun zihnine yüklenilmemelidir. Çocuğun her şeyi istekle kabul etmesi, her söylenene inanması, her söyleneni kolay algılaması nedeniyle hayatın ilk yıllarındaki din eğitimi ve öğretimi, dinî bilgileri bütünü ile çocuğa aktarmak demek değil, ruh ve zihin kabiliyetlerini geliştirerek onu vahyi anlamaya hazırlamaktır.

20. Çocukların soruları ciddiye alınmalı ve onların gelişim düzeyine uygun cevaplar verilmelidir. Cevaplar verilirken, çocuğun o anda neyi öğrenmek istediği ve ne ile ilgilendiği göz önünde bulundurulmalıdır.

21. Öğreticiler, çocukların sorularını cevaplarken geciktirme veya cevapsız bırakma yolunu seçmemelidir. Sorularına cevap verilmezse çocukların öğrenme isteği köreltilmiş olur. Çocuğa cevap verirken samimi olunmalıdır. Eğer cevap verilmeyecekse belirtilmelidir.

22. Çocuğun din eğitiminde kolaydan zora doğru giden bir yöntem izlenmelidir.

23. Çocuğu kendi varlığı, tabiat ve kâinat hakkında düşündürerek, Allah'ın varlığına dair deliller gösterilmelidir. Bunlar hakkında soru sormasını, inceleme ve araştırma yapmasını, sonuçları değerlendirmesini sağlamak, Allah anlayışının çocukta güçlenmesine sebep olur.

24. Çocuğa her istediğinde, Allah'a yönelip dua etme bilinci kazandırılmalı, kendi kelimeleriyle dua ettirilmelidir. Allah'a güvenip bağlanması, onun kendisinin yanında olduğunu hissetmesi, kendinin güvende olduğunu bilmesi için, dua eğitimi erken yaşta verilmelidir.

25. Belirli günlerde ve zamanlarda dua edebilecekleri öğretilmelidir.

26. Din eğitiminin temelini oluşturan peygamberimiz ve peygamberler hakkında çocuklara bilgiler verilmelidir.

27. Ahiret konusu anlatılmamalı, soru sormaları halinde gelişim düzeyine göre açıklama yapılmalıdır.

28. Kur'an'ın önemi ve Müslümanlar için ne kadar değerli olduğu konusu anlatılmalı, İslam'ın temel prensiplerinin oluşması için Kur'an-ı Kerim çocuğa tanıtılmalıdır.

29. 4-6 yaş çocuğuna Kur'an-ı Kerim öğretilirken, harflerin tanıtımı yapılarak okuma becerisi kazandırılmalıdır. Çocuklardaki bireysel farklılıklara dikkat edilerek eğitimde düzenleme yapılabilir.

30. Kısa sure ve dualar çocuklara ezberletilebilir.

31. Çocukların bilişsel gelişimine uygun, anlayabilecekleri ayetler seçilmeli, çocuklara ayetler okunmalı ve ne demek istediği anlatılmalıdır.²²⁸

2.4. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Uygulanan Öğretim Programı

Hedef, çocuğun iyi bir şekilde eğitilmesi olduğu için, belirli amaç ve ilkeler doğrultusunda çalışmalar yapılmalıdır. Bu nedenle eğitimin belli bir program dahilinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Yani ne öğreteceğim, nasıl öğreteceğim ve ne zaman öğreteceğim, program tanımının ana öğeleridir. Erken çocukluk dönemindeki çocuğu eğitmeye yönelik hazırlanan öğretim programları şu sorulara cevap vermelidir:

1. Niçin eğitim programı hazırlıyorum? (Hedefler ve hedef davranışlar belirlenir.)
2. Ne öğreteceğim? (Öğretim programında işlenecek konular belirlenir.)
3. Eğitim programını nasıl uygulayacağım? (Eğitim ortamının düzenlenmesi, materyallerin seçimi, uygulanacak yöntem ve teknikler.) Eğitim programına bağlı uygulanacak eğitimin şöyle faydaları vardır: Çocukların ihtiyaçlarının zamanında ve gerektiği kadar sağlanmasına imkân verir. Çocuklara planlı ve sistemli çalışmayı öğretir. Çocukların bir uğraştan diğerine kolayca geçmesini, kendilerine ve çevreye güvenlerinin artmasını sağlar. Zamanlarını yararlı ve verimli geçirmelerine imkân verir. Öğretmen öncelikleri bilip çocuklara gerekli bilgi, davranış ve alışkanlıkları kazandırır.²²⁹

Eğitim- öğretim programları; idareciler, öğretmenler, öğrenciler ve ailelere doğrudan veya dolaylı olarak programla ilişkisi olan herkese rehberlik edecek mahiyette olmalıdır. Okul öncesi eğitim programı ise, hedef davranışları kazandırmaya yönelik, sistemli ve planlı eğitim süreçlerini düzenleyerek, hedeflere ne kadar ulaşıldığının değerlendirilmesini de içine alan faaliyetleri kapsar. Amaca uygun öğretim programı hazırlamak ve çalışmaları bu programa göre yürütmek önemlidir. Eğitim kurumlarından çocuğun beklenen düzeyde yararlanması, öğretmenin verimli olması ancak bu öğretim programlarının çok iyi bilinmesi ve uygulanması ile mümkündür.²³⁰ Eğitim- öğretim programı hazırlarken okul öncesi eğitimin amaçları ve kurumun amaçları birlikte dikkate alınmalıdır. Eğitim- öğretim programı hazırlama ve uygulamada dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

1. Öğretim programı çocukların eğitim ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmalıdır.
2. Çocukların her alanda gelişimlerini destekleyen eğitim ortamı oluşturulmalıdır.

²²⁸ DİB, *Kuran Kursları Öğretici Kitabı -1 (4-6) Yaş Grubu*, (Ankara: DİBY, 1. Baskı, 2014), 13-15

²²⁹ Sema Ulcay, *Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurumlarında Yıllık Program*, (İstanbul: 1983), 96.

²³⁰ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 127.

3. Çocukların yaşları dikkate alınmalı ve gelişimlerine uygun öğretim programı hazırlanmalıdır.
4. Çocukların bireysel farklılıkları, istek, ilgi ve yetenekleri dikkate alınmalıdır.
5. Deneme-yanılma yoluyla öğrenmelerine fırsat tanınmalıdır.
6. Öğretim programı, çocukların kendilerini rahat ifade edebilecekleri, karar verme becerilerini geliştirebilecekleri şekilde hazırlanmalıdır.
7. Öğretim programı çocuğun sorumluluk duygusunu, öz saygısını, öz denetim ve girişimciliğini geliştirecek nitelikte olmalıdır.
8. Kazandırılması hedeflenen davranışlar dışında, çocuğun yapamadıklarını başarmasını da sağlamak.
9. Öğretim programındaki etkinlikler çocukların yeni şeyler ortaya koymalarını sağlayacak şekilde düzenlenmeli, başladıkları işi bitirmeleri sağlanmalıdır.
10. Öğretim programında yer alan; hedefler, yöntem, teknik, araç ve gereçler, değerlendirme anlamında birbirleriyle tutarlı-uyumlu- bütüncül olmalıdır.
11. Cinsel anlamda kimlik gelişimlerine katkı sağlayacak düzenlemeler de yapılmalıdır.
12. Zihinsel yetenekleri geliştirici; problem çözme, neden-sonuç ilişkisi kurma gibi öğretim programı hazırlanmalıdır.
13. Çocuklarda paylaşma, kuralları benimseme, grubun üyesi olma, ihtiyaçlarını karşılama, başkasının duygu ve düşüncesini paylaşma, kendi hakkını arayıp başkasının hakkını savunma davranışlarını geliştirici öğretim programı hazırlanmalıdır.
14. Bilimsel düşünmeyi sağlayacak fen becerilerine öğretim programında yer verilmelidir.
15. Tüm gelişim alanlarının hedeflerine yer verilmelidir.
16. Öğretim programına aile katılımı sağlanmalıdır.
17. Öğretim programında değerlendirme sürecine yer verilerek, bu süreç çocuk, öğretici, aile ve programın tümünü kapsamalıdır.²³¹

2022-2023 eğitim-öğretim yılında 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında eğitim- öğretim programı, iki dönem halinde, I. dönem 18 hafta, II. dönem 16 haftada uygulanacak şekilde hazırlanmıştır. Öğretim programı, yarım gün eğitim-öğretim yapılacak sınıflarda 25 veya 30 saat, tam gün eğitim yapılacak sınıflarda 60 saat olacak şekilde uyarlanmıştır. Öğretim programı, temel ve ek öğretim programları olmak üzere uygulanır. 25 saatlik öğretim programında, temel öğretim programı 15 saat olup, ek öğretim programı 10 saattir. Temel öğretim programında haftalık

²³¹ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 130.

işlenen dersler ise, 5 saat Kur'an-ı Kerim, 5 saat değerler eğitimi, 5 saat beslenme ve temizliktir. Ek öğretim programında ise, 5 saat tamamlayıcı kazanımlar, 5 saat dinî bilgiler yer almaktadır.

30 saatlik öğretim programında haftalık işlenen temel eğitim programında dersler şöyledir: 7 saat dinî bilgiler, 8 saat değerler eğitimi, 5 saat beslenme ve temizlik; ek öğretim programı, 5 saat Kur'an-ı Kerim, 5 saatte tamamlayıcı kazanımlardan oluşmaktadır. 60 saatlik öğretim programında haftalık işlenen programa göre; dinî bilgiler 10 saat, değerler eğitimi 15 saat, Kur'an-ı Kerim 10 saat, tamamlayıcı kazanımlar 10 saat, beslenme ve temizlik 15 saat olarak yer almaktadır. Bu program haftada 5 gün, günde 12 saat olarak uygulanmakta, sabahçı ve öğlenci olmak üzere iki öğretici tarafından eğitim gerçekleştirilmektedir.

DİB tarafından hazırlanmış olan eğitim-öğretim programlarına uygun görsel ve işitsel eğitim materyalleri, eğitim setleri ve kitaplar mevcuttur.²³² 4-6 yaş grubu çocuklar için hazırlanan öğretim programının, öğretmenler tarafından kolaylıkla uygulanması ve çocuklara rehberlik etmesi amacıyla da DİB tarafından ücretsiz olarak ders kitapları il ve ilçe merkezlerine gönderilmektedir." Kur'an Kursları Öğretici Kitabı 1-2", "Elif Ba Öğretimi Etkinlik Örnekleri Kitabı" öğretmenler için olup, "Kur'an Kursu Etkinlik Kitabı 1-2" ile "Etkinliklerle Elif Ba" çocuklar için hazırlanmıştır. Eğitim materyalleri de sürecin eğlenceli, etkili, verimli olmasında etkindir.

Kur'an-ı Kerim eğitiminde harfler, ezber olan dua ve sureler, ders planlaması içinde iki dönem gibi uzun bir süreye yayılarak yer almaktadır. Değerler eğitimi içerisinde yer alan saygı, iş birliği, doğruluk ve dürüstlük, sorumluluk, yardımlaşma/paylaşma, empati, adalet, adabı muâşeret, sabır, sevgi/merhamet, millî/dinî değerler işlenerek çocuğun fitratında var olan duygularını ortaya çıkararak kişiliğinin doğru şekillenmesine katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Böylece 4-6 yaş Kur'an kursları ile topluma ahlaklı bireylerin kazandırılması hedeflenmektedir. Temel dinî bilgiler derslerinde ise, Allah'ı, peygamberi, kutsal kitabımızı tanımak, dua, oruç, namaz, dinî mekanlarımızı tanıtmak gibi konular işlenmektedir.

4-6 Yaş Kur'an Kurslarında MEB müfredatına uygun eğitim de verilmektedir. Böylece çocuğun önceden okul hayatına hazırlanmasına destek olunmaktadır. Kazanımlar kısmında ise renkler, geometrik şekiller, boyut, miktar, yön/mekân/konum, sayılar, duyular, duygular, zıt kavramlar, zaman, semboller işlenmektedir. 4-6 yaş Kur'an Kursları, yaz döneminde de önceden hazırlanmış olan öğretim programıyla hizmet etmeye devam etmektedir. Eğitimde başarının sağlanması, eğitim ve öğretim programının sağlıklı uygulanması, iyi bir personelle mümkün olmaktadır. 4-6 yaş Kur'an Kursunda hizmet veren personeller ve özellikleri şunlardır:

Yönetici:

²³² DİB, *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş)*, (Ankara: DİB Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018).

Yönetici, Kur'an Kursunda tüm çalışanlardan sorumludur. Aynı zamanda yüksek öğrenim görmüş tecrübeli öğretmenler arasından seçilmelidir. Yönetici; bilgili, kültürlü, öğretmenlerin ihtiyaçlarını anlayan değerlendiren, saygılı, sevgili, öğreticilere örnek olan, hoşgörülü, çocukların ihtiyaçlarına cevap verecek ortam hazırlayan, personelin sorunlarına anlayışla yaklaşan, mutlu bir şekilde görevlerini yapabilecekleri ortam hazırlayan, eğitimde uygulanan plan ve programı denetleyen, personele ve çocuklara örnek olan, yetki ve sorumluluklarının bilincinde olan kimsedir.²³³

Öğretici:

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görevli olan öğreticiler çocukların en yakını, okulun eğitim ve öğretim sorumlusu, temel ögesidir. Okulun değeri, öğreticilerin kalitesi oranında değerlidir. Öğretici; çocuklarla oynayan, sevinen, üzülen iyi bir arkadaş olmalı, çocukların olumlu davranışlarını pekiştirip, olumsuz davranışlarını görmezden gelmelidir. Okul öncesi eğitim kurumları, çocukların eğitimi konusunda aileye en çok yardım eden faktördür. Bu kurumların eğitim alanında başarılı olması, öğretmenin güzel kişilik yapısına, eğitim tekniklerini çok iyi bilmesine, bu teknikleri de uygularken esnek bir tutuma sahip olmasına bağlıdır.

Öğretici; mesleğini bilinçli seçmeli, meslek bilgisine sahip olmalı, sabırlı, şefkatli, hareketli, güler yüzlü, ilgili, ruh ve beden sağlığı yerinde, araştırmacı, ailelerle iş birliği içinde olan, alanı ile ilgili bilgileri öğrenmeye açık, kendini sürekli geliştiren, çocuklar arasında ayırım yapmayan, çocuğu araştırmaya yönelten, davranışlarıyla çocuklara örnek olan kimsedir. Öğretici; yüksek öğrenim görmüş olup, aynı zamanda şu özelliklere de sahip olmalıdır:²³⁴ 4-6 yaş Kur'an kursu öğreticilerinin alan bilgisi, genel kültür bilgisi, eğitim-öğretim bilgi ve becerisine sahip olması, eğitim-öğretimdeki etkinlikleri yapabilmesi ve yönetebilmesi için de gerekli bilgiye, donanıma sahip olması gerekmektedir.²³⁵ 4-6 yaş öğreticileri, alanı konusunda bilgi birikimine, bilgisini çocuklara aktarabilecek pedagojik formasyon bilgisine, çocukların bilgiyi içselleştirerek günlük hayatlarına uyarlayabilmelerini sağlayabilmek için de genel kültür bilgisine sahip olmaları gerekir. Öğrenme-öğretme sürecini sağlıklı yönetmeye çalışan öğreticileri, bu bilgiler daha da başarılı kılarken,²³⁶ şu maddeleri bilmekte statülerine ayrıca değer katmaktadır:

1. DİB' in 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları için hazırlamış olduğu öğretim programının amaç ve ilkelerini bilmesi gerekir.
2. Erken çocukluk döneminin gelişim alanlarına dair özelliklerini bilmesi gerekir.
3. Özellikle çocuklarla iletişim kurma konusunda mahir olması gerekir.

²³³ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 123.

²³⁴ Özeri, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, 124-125.

²³⁵ Süleyman Akyürek, Kur'an kursu öğreticisinin mesleki yeterlikleri, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18/1, (2005), 19-36.

²³⁶ Davut Işıkdogan, *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği bölümü mezunu öğretmenlerin yeterlikleri*. (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006).

4. Din ve değerler eğitimi verecek eğitimcinin, hangi yöntem ve tekniği kullanacağını çok iyi bilmesi gerekir.
5. Öğretim programını uygulamaya yönelik günlük ve haftalık plan yapabilecek kadar yetenekli olmalıdır.
6. Eğitim-öğretim yapılacak sınıf ortamını, yaş gruplarının özelliklerini dikkate alarak düzenlemelidir.
7. Öğretim programının temel ilkelerini dikkate alarak faaliyetler oluşturup, tatbik etmelidir.
8. Çocukların hazır bulunuşluk düzeylerini tespit edip, hangi etkinlikleri yapabileceklerini belirleyebilmelidir.
9. Öğretim programını uygulama noktasında kullanılabilecek materyalleri de geliştirebilecek yetenekte olmalıdır.
10. Velilere ihtiyaç duyulması noktasında eğitime katılımları sağlanabilir.
11. Veli, öğretmenler ve kurum, gerektiğinde iş birliği halinde olmalıdır.
12. Öğreticiler kendi aralarında bilgi paylaşımında bulunmalıdırlar.
13. Öğreticiler, çocukların bireysel farklılığını dikkate alarak, her bir öğrencinin eğitimini ve öğrenimini desteklemelidirler.²³⁷

DİB, öğretici seçiminde bir takım eğitim şartı aramaktadır. 2018 yılından itibaren 4-6 yaş grubu Kur'an kurslarında görev yapacak öğretmenlerden lisans mezunu olma şartı istenmiş, pedagojik formasyon şartı aranmamıştır. Öğreticilerin 4-6 yaş çocuklarını daha iyi anlamaları ve tanımaları için, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü iş birliği ile 380 saatlik Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurs Programı sertifikasına sahip olma şartı getirilmiştir. 2019-2020 yıllarından itibaren eğitim merkezlerindeki seminerlere katılıp, hizmet içi eğitim sertifikalarına sahip olanlar, öğretici olarak kabul edilmiştir. Hizmet içi eğitim seminerlerinin öğretici başarısına ve eğitim- öğretim faaliyetlerine etkisi ve katkısı da büyüktür.²³⁸

Yardımcı Personel:

Hem öğreticiye yardımcı olan hem de temizlik işlerinde görevli olan kimsedir. Temiz ve düzenli bir okul; çalışanlar, çocuklar ve veliler için güvenilir bir mekandır. Yardımcı personel çocukları sevmeli hem çocuklarla hem de velilerle iyi ilişkiler kurmalı, yönetim ve öğretmenlerle iş birliği halinde olmalıdır.

²³⁷ DİB, *Kuran Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022), 9.

²³⁸ Emine İsaoglu, *Velilerin 4-6 yaş Grubu Kur'an Kurslarından Beklentileri ve Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Trabzon İli Örneği)* (Trabzon: KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 24-25.

4-6 yaş Kur'an Kursları fiziki yapısının ise nasıl olması gerektiği, eğitim- öğretim programı içerisinde yer almaktadır ve bu kursların fiziki yapısı, çocukların başarısını etkilemektedir. Eğitim programları uygulanırken çocukların rahat hareket edebileceği, ihtiyaçlarını kolaylıkla karşılayabileceği, becerilerini geliştirebileceği mekânın olması gereklidir. Kur'an Kurslarında, 4-6 yaş grubu öğrencilerin eğitim-öğretim yapacağı sınıfların yapısında, ayrıca A, B, C veya D grubu Kur'an Kurslarının bina ve bahçelerinde olması gereken şartlar vardır. Bu şartlar DİB' in yayınlamış olduğu uygulama esaslarında mevcuttur. Kursların fiziki yapısı, dış mekân, hedeflenen kazanıma ulaşmada ve çocukların eğlenceli vakit geçirmelerinde etkilidir. Bu nedenle sınıflarda ve binada kullanılan malzemelerin kimyasal olmaması, kırılmayan malzemeden yapılması, bina giriş-çıkışlarının çocukların rahat edebileceği bir şekilde düzenlenmesi, balkonların olmadığı şayet varsa balkon, pencere ve priz emniyetinin sağlanması gerekmektedir. Prizler 1,5 metre yüksekte olmalı, bina iç ve dış merdivenlerinin güvenliği sağlanmalıdır. Çocukların bireysel veya toplu halde hareket edebilecekleri, güneş ışığından faydalanılan sınıflar oluşturulmalıdır. Çocukların düşüp yaralanma durumlarına karşı ise, sınıf ve bahçe zeminlerinin yumuşak ve kaymayan malzemeden olması, oyun alanlarının her bir çocuk için, 2,5m² büyüklüğünde oluşturulması önemlidir. Aynı zamanda kurs bahçesine park oyuncakları konularak çocukların fiziksel gelişimine katkı sağlanmalı, çocuklara bitki ve hayvan sevgisi kazandırılarak farkındalık sağlayacak etkinlik anlamında köşeler oluşturulmalıdır. Her bir çocuğa tahsis edilen dolaplar 88-92cm yükseklikte, köşeleri korunaklı, duvara sabitlenmiş olmalıdır. Yangın malzemeleri ve havalandırma sisteminin, lavaboların çocukların kolayca ulaşabileceği yerlerde konumlandırılması gerekmektedir. Klozetler, lavabolar, çocukların fiziki ve beden yapılarına uygun, cinsiyetlerine göre ayrı olmalı; birden fazla klozet olması durumunda ayırıcı duvarlar bulunmalıdır. Her sekiz çocuk için bir klozet ve lavabo oluşturularak, tuvaletler sınıfa yakın düzenlenmelidir. Sınıflarda ve beslenme odalarında bulundurulacak olan masa ve sandalyelerin ebatları uygulama esaslarındaki standartlara uygun olmalı, köşeli olmamalarına dikkat edilmelidir. Oyun odalarındaki oyuncakların TSE damgalı olması önemlidir. Çocukların ayakkabılarını koyduğu, kıyafetlerini astığı dolaplar, bina ve sınıftaki dolaplar düşme tehlikesine karşı duvara sabitlenmeli, bina ve sınıf duvarlarında tabi aydınlanmayı engelleyecek tonlarda boyalar kullanılmamalıdır.

3. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4-6 yaş Kur'an Kurslarının yaygın din eğitimi kurumu olarak açılış amacının, okul öncesi eğitim kurumlarının açılış amacından farkı yoktur. 4-6 Yaş Kur'an Kursları, kendi özel amaçlarıyla eğitimin genel amaçlarını birleştirip geliştirmiştir. Bu özel amaçlar ile, çocukların seviyelerine uygun, bilgi, tutum ve yeteneklerine göre din bilgisine sahip olmaları sağlanmaktadır. Çocuklarda sağlıklı din ve ahlak gelişimi oluşturmak elbette özel ve en önemli amaçtır.²³⁹ Hem çocukların eğitim kalitelerini artırmak hem de ailelerin din eğitimi beklentilerine cevap vermek için velilerce, 4-6 yaş Kur'an Kursları tercih edilmiştir. Erken çocukluk döneminde din eğitimine önem veren Diyanet İşleri Başkanlığı, 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında her geçen gün niceliksel olarak artış gösterirken, niteliksel olarak da yapılan araştırmalarla kendisini daha da geliştirmektedir.

3.1. Velilerin, Yaygın Din Eğitimi Kurumu Olarak 4-6 Yaş Kur'an Kursları Hakkındaki Görüşleri

3.1.1. 4-6 yaş Kur'an kurslarının açılmasının önemi hakkındaki görüşler

4-6 yaş Kur'an Kursları, çocukların hayatında en anlamlı unsurun İslam dininin değerleri olduğunu bilip, gündelik hayatlarına uygulamalarını sağlayan, Kur'an-ı Kerim'i ses ve şekil itibarıyla tanımalarını, Allah'ı ve peygamberi sevgi temelinde bilmelerini, Peygamber efendimizin kişilik ve karakterini örnek alarak, sağlıklı, ahlaki ve dinî gelişim göstermelerini sağlayacak en uygun eğitim kurumlarıdır.²⁴⁰ Dünyada büyük ölçüde ahlaki ve kültürel değişim gözlenmekte olup insanlık, dinî ve manevî değerlerinden uzaklaşmıştır. Bu durum tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de değerler eğitiminin önemini gerekli kılmıştır. Çünkü erken çocukluk döneminde bireylerin dinî nitelikli sorularına yalan yanlış cevap verilmesi veya soruların cevapsız bırakılması da ileriki yaşlarda din anlamında olumsuz düşünce ve davranışın oluşmasına sebebiyet verebilir. 4-6 yaş Kur'an Kursları, çocukların ihtiyacı olan din eğitimini sağlıklı bir şekilde gerçekleştiren, dinî ve manevî anlamda sağlıklı bireyler ve nesiller yetiştirme noktasında var olması gereken yapılardır. Katılımcılara, "4-6 yaş Kur'an Kurslarının açılmasının önemi hakkındaki görüşleriniz nedir? sorusu yöneltilmiş, şu cevaplar alınmıştır:

²³⁹ Cemal Tosun- Fatma Çapcıoğlu "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dinî Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi " *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, Ankara 5 (2015), 705-720.

²⁴⁰ Büşra Bacı, *Kur'an kursları öğretim programı (4-6 yaş grubu) ile okul öncesi eğitim programının karşılaştırılması*, (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019)

“Çocuğumuzun gelişim özelliklerine uygun, temel dinî değerleri ve Kur’an-ı Kerimi tanıyıp öğrenmesi için, bu kursların açılmasını yararlı buluyoruz” (KK.16, KKE.8).

“Bizim için bu kursların açılması büyük bir nimet. Küçük yaşta İslam dinini kaynağından, ehil kişilerden öğrenmesinin gerekliliğine inandığımız için bu kursların açılmasını faydalı buluyoruz” (KK.14).

“4-6 yaş Kur’an Kurslarında verilen din eğitiminin, çocuklarımızın hayatında temel teşkil edeceğini düşünüyoruz. Sayılarının artırılmasını umut etmekteyiz” (KK.4).

“Değişen kültürel yapımız sebebiyle, tam zamanında 4-6 yaş Kur’an kursları açıldı. Özel kurslara alternatif olarak da devlete bağlı bir kurum olması memnuniyet vericidir” (KK.3, KKE.1).

“4-6 yaş Kur’an Kursları, çocukların sağlıklı bir ahlaki gelişime sahip olmaları için faydalı bir kurumdur” (KK.7, KKE.1).

“4-6 yaşın, çocuklar için kritik bir dönem olması, bu yaşlarını akranlarıyla geçirmesi gerektiğini, bu kursların çocukları ahlaki, sosyal, zihinsel gelişim yönünden desteklediğini düşündüğümünden dolayı, kursların açılmasının yerinde bir karar olduğunu düşünüyorum” (KK.7).

“Yaygın din eğitimi kurumu olarak 4-6 yaş Kur’an Kurslarının açılması, iyi birer Müslüman yetiştirme noktasında çocuklar için son derece gerekli ve önemli bir kurumdur” (KK.6).

“Dinimizin korkutularak değil, sevgi çerçevesinde çağa uygun şartlarda öğretildiğini düşündüğüm için kursların açılmasını faydalı buluyorum” (KK.4).

Katılımcılar (KK.16, KK.7, KK.6, KK.4, KKE.8), 4-6 yaş Kur’an Kurslarını, çocukların gelişim özelliklerine uygun, sevgi temelli, korkutulmadan, dinî değerlerin öğretilerek ahlak gelişiminin sağlandığı iyi Müslüman yetiştirme noktasında, açılması gerekli kurumlar olarak görmüşlerdir. Aynı zamanda katılımcılar (KK.14, KK.3, KK.3, KKE.1), erken çocukluk döneminde din eğitiminin ehil olan kişilerden, özel kurumlara alternatif olarak açılmış olan devlete bağlı bir kurumdan alınmasının önemini vurgulamışlardır. Değişen kültür yapıları sebebiyle de tam zamanında açıldığını belirtmişlerdir.

Tüfekçi yaptığı çalışmasında; 4-6 yaş Kur’an Kurslarında verilen din eğitiminin, çocuğun ilerideki hayatına etki edeceği için algısının güçlü olduğu bu dönemde alınması gerekliliğine vurgu yapmıştır. Aynı zamanda Tüfekçi, okul öncesi kazanımların alındığı, farklı eğitim fırsatlarının oluşturulduğu bu eğitim kurumlarının açılmasının gerekliliğine dair bir neticeye ulaşmıştır. Bu araştırmayla da benzer bir sonuca ulaşılmıştır.²⁴¹

²⁴¹ Kevser Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur’an Kursları Eğitimin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, (Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 65.

Alınan cevaplar neticesinde katılımcılar, çocukların yaşitlarıyla zaman geçirip paylaşmayı öğrendiklerini, iyi bir Müslüman yetiştirmeyi hedeflemiş bir kurum olan, velilerin de çocukları için büyük bir nimet olarak gördükleri 4-6 yaş Kur'an Kurslarının açılmasının çok önemli ve isabetli bir karar olduğunu belirtmişlerdir.

3.1.2. 4-6 yaş Kur'an kurslarının işlevleri hakkındaki görüşler

DİB, 4-6 yaş Kur'an Kurslarının çocuklara neler kazandıracağını, dinî konuların ne kadarını bilmeleri gerektiğini tespit etmiş, öğretim programını ve müfredatları çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak hazırlamıştır. Gelişim özelliklerine uygun verilen eğitim ile çocukta kalıcı davranışların kazandırılması, millî, manevî, kültürel, insanî değerlere saygılı, sorumluluk sahibi, benlik algısı gelişmiş, kendisini ifade edebilen nesiller yetiştirmek hedeflenmiştir. Katılımcılara 4-6 yaş Kur'an Kurslarının işlevleri hakkındaki görüşleri sorulmuş, şu cevaplar alınmıştır:

"Hem okul öncesi hazırlık eğitiminin verildiği, hem de din eğitiminin verildiği kurum olması hasebiyle sunduğu eğitimi başarılı buluyorum" (KK.6, KKE.2).

"Çocuklarımızın eğlenerek dinini öğrendiği, verimli vakit geçirdiği ortam olarak işlevini başarıyla yerine getiriyor" (KK.8).

"Çocuğumun aldığı din eğitiminde müfredatın başarıyla uygulanması, verilen eğitimin yasal olması memnuniyet vericidir" (KK.4).

"Çocuklar dinimizin güzelliklerini yaparak ve yaşayarak öğreniyorlar; oyunla, korkutulmadan, sevgiyle, bu sebeple işlevsel manada başarılı buluyorum" (KK.5, KKE.3).

"Ailede verilen din eğitimi yetersiz olduğu için, kurslarda verilen eğitimi daha tamamlayıcı, kalıcı etkisiyle işlevsel buluyorum" (KK.4, KKE.4).

"4-6 yaş Kur'an Kursları, çocuklarımızın iyi birer birey olmalarını sağlamakta, dinini tanıyan, ahlaki yönden iyi temellerin atıldığı yerler olarak işlevini başarıyla yerine getirmektedir" (KK.7).

"Eğitim için ayrılan süre ve müfredat çocukların gelişimine oldukça uygun olduğu için, işlevselliğinden memnunuz" (KK.3).

"Çocuğumun güzel ahlak sahibi olmasında, ezber ve mantık yeteneğinin gelişmesinde, el becerilerinin gelişmesindeki etkilerinden dolayı, kursların işlevselliğinden memnunuz" (KK.6).

"4-6 Yaş Kur'an Kursları, dinî, ahlaki, sosyal ve kültürel anlamda diğer anaokullarına göre çocuklarımıza fazla bilgi vermekte olup, işlevini yerine getirmektedir" (KK.4).

“Çocukların dinî değerlerini öğrenmesi, dinin nasıl yaşanması gerektiğini bilmesi için, küçük kalplere iman tohumlarının atıldığını tecrübe ettiğimiz yerler olarak işlevseldir” (KK.5).

“4-6 yaş Kur’an kursları, çocuklarımızın sosyalleşebildiği eğitim kurumu olarak işlevseldir” (KK.3).

“En verimli öğrenme yaşı olan 4-6 yaş ve bu dönemde alınan din eğitiminin ileriye yönelik hayatın temelini oluşturması sebebiyle işlevseldir” (KK.6).

Katılımcılar (KK.6, KK.3, KK.4, KKE.2), çocukların okul öncesi eğitim- öğretim müfredatını da kapsayan öğretim programına göre din eğitimi aldıklarını, sosyalleşebildiklerini ifade ederek 4-6 yaş Kur’an Kurslarının işlevselliğini başarılı bulmuşlardır. Bununla birlikte katılımcılarca (KK.4, KK.5, KK.7, KK.6, KKE4), ailede verilen yetersiz din eğitimi sebebiyle Kur’an Kurslarının tamamlayıcı nitelikte olması, dinin güzelliklerinin yaşanarak öğrenildiği, el becerisi, ezber ve mantık yeteneğinin geliştirildiği, ahlaki yönden de iyi temellerin atıldığı, müfredatın da çocukların gelişimine uygun olarak hazırlandığı 4-6 yaş Kur’an Kursları, işlevselliğiyle kabul görmektedir.

Demir ve Camadan’ın çalışmasında belirtildiği gibi, 4-6 yaş Kur’an Kurslarının, çocukların dinini öğrendiği, dinî ve ahlaki gelişim noktasında her türlü etkilenmenin meydana geldiği eğitim kurumları olduğu ifade edilmiştir.²⁴² Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesinde ise, DİB’ in açmış olduğu 4-6 yaş Kur’an Kursları yaptığı hizmetlerinin neticesinde, proje olarak hedefine ulaştığı, beklentilere de cevap verebildiği görülmüştür.

3.1.3. 4-6 yaş Kur’an kurslarının tercih edilme sebepleri hakkındaki görüşler

Okul öncesi dönem, çocuğun kişilik ve karakterinin ilk tohumlarının atıldığı ve bireyin hayatını şekillendiren bir dönem olmuştur. Bu dönemde ailelere büyük sorumluluk düşmektedir. Ailenin en büyük sorumluluğu çocuğu için iyi bir eğitim kurumu seçmektir. Bu eğitim kurumu hem kaliteli eğitim sunmalı, hem de ailenin beklentisine cevap vermelidir. Katılımcılara, 4-6 yaş Kur’an Kurslarını tercih etmelerinin nedenleri soruldu ve şu cevaplar elde edildi:

“Bu kurslara gönderme seabim çocuğumun ahlak ve din eğitimi anlamında temelinin doğru bilgilerle atılmasını sağlamaktır” (KK.10, KKE.3).

“Bu kurslarda alınan din eğitiminin, çocuğun hayatında alışkanlık olarak kalıcılık sağladığını düşündüğüm için tercih ettim” (KK.8).

²⁴² Ömer Demir-Rabia Camadan, “4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti (Bayburt İli Örneği)”, Bayburt: *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (Bahar 2019), 14-16.

“Değerler eğitimi, Kur’an eğitimi, sure ve dua ezberlerinin yapılması neticesinde, çocuğumuzun donanımlı bir bireye dönüşmesini sağladığı için kursları tercih ettik” (KK.4).

“Çocuğumu din eğitimi verilen bir kursa göndermek hayalimdi, bu hayalimi gerçekleştirmek için tercih ettim” (KK.3).

“Çocuğumun küçük yaşta dinini sevmesi, öğrenmesi, verilen eğitimin verimli ve kalıcı olması, beklentimize de karşılık verdiğini düşündüğümüz için kursları tercih ettim” (KK.6).

“4-6 yaş Kur’an kurslarını, kutsal kitabımız Kur’an-ı Kerim’in öğrenilebileceği yer olarak gördüğüm için tercih sebebim oldu” (KK.5).

“Çocuğumun sosyalleşmesi, el becerilerinin kazandırılması, yardımlaşmayı seven olması, burada aldığı eğitimle tüm eğitim-öğretim hayatında fayda görebileceğini düşündüğüm için tercih ettim” (KK.5, KKE.2).

“Diğer okul öncesi eğitim kurumlarına göre 4-6 yaş Kur’an Kurslarının ahlak ve din eğitimi alanında iyi bir seçenek olduğu düşüncesi ile tercih ettim” (KK.3).

“Din eğitimi alınacak kuruma güven de çok önemlidir. Devletimiz, öğretmenlerimiz ve kuruma olan güvenimiz tamdır. Bu durum tercih sebebidir” (KK.5).

“Dinimizin sevdirilerek, eğlenceli videolar izletilerek, renkli fiziki ortamda, gelişimine uygun, başarılı bir şekilde öğretildiğine inandığım için tercih ettim” (KK.3).

“Temel inanç, ibadet esaslarını, Kur’an-ı Kerim’i ve ezberleri öğrenmesi, önemli gün ve gecelerin anlatılması, peygamber efendimiz (sav)’in rehber olarak sevdirmesi, okul öncesi eğitim bilgileriyle de desteklenmesi amacıyla kursları tercih ettim” (KK.3).

“Çocuğumun değerler eğitimi konusunda temelini sağlam olmasını istediğim için tercih ettim” (KK.6).

Çocuğumuzun ilk eğitiminin din eğitimi olmasını istediğimiz için tercih ettik” (KK.4).

“Bizim küçük yaşta alamadığımız eğitimi, çocuklarımız ufak yaşta alıp, bilinçli bir din eğitimine sahip olmalarını istediğimiz için tercih ettik” (KK.6).

Katılımcıların kursları tercih etmelerinin en önemli sebebi, çocuklarının iyi bir dinî eğitim almalarıdır. Dinî bilgiler, değerler eğitimi, Kur’an-ı Kerîm ve tamamlayıcı bazı kazanımlara ilişkin içerikler, 4-6 yaş Kur’an Kursu öğretim programında yer almaktadır.²⁴³ Katılımcılar (KK.5, KK.10, KK.5, KK.6, KK.4, KK.6, KKE.3), çocuklarının ilk eğitiminin din eğitimi olmasını ve doğru bilgilerle sağlam temeller atılarak, dinini seven, hayatları boyunca edindikleri bilgilerden yararlanmalarını istedikleri için Kur’an Kurslarını tercih etmişlerdir.

²⁴³ “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programı”, DİB (2022).

Katılımcılar aynı zamanda (KK.5, KK.5, KK.4, KK.3, KKE.2), çocukların etkinliklerle el becerileri kazanmaları, Kur'an-ı ve peygamberi tanımaları, adap öğrenmeleri, dua ve sure ezberlerinin yapılması; her şeyden önemlisi, bütün bunların güvenilir kurum eliyle gerçekleşmesi; yine velilerce, kendilerine çocukken verilmeyen böyle bir dinî eğitim imkânının çocuklarına sunulmasından memnuniyet duyduklarını, çocuklukta gerçekleştiremedikleri hayallerini bu şekilde gerçekleştirme imkânı elde ettikleri için Kur'an Kurslarını tercih etmişlerdir.

MEB bünyesinde okul öncesinde verilen eğitim, sosyalleşmeyi sağlamakta, okula hazırlamakta, ama dinî anlamda yeterli bilgiyi verememektedir. Veliler ise bu yaşlarda alınan dinî eğitimin ve dinî vecibelerin hayat boyu devamlılığının sağlanması açısından önemli olduğunu düşünmektedirler. Bu sebeple 4-6 yaş Kur'an kursları, diğer eğitim kurumlarına karşı da tercih sebebi olmaktadır.

Tüfekçi yapmış olduğu çalışma ile velilerin çocuklarını kurslara gönderme sebebinin iyi bir din eğitimi ve değerler eğitimi almalarını sağlamak olduğunu tespit etmiştir.²⁴⁴ Akgül ise, çalışmasında, velilerin birden fazla sebep göstererek çocuklar için Kur'an Kursunu tercih ettiklerini belirtmektedir. DİB tarafından açılmış olan Kur'an Kurslarında çocukların ahlak ve din eğitimi almasını, üstelik erken çocukluk döneminde bu bilgilerin alınmasının gerektiğini düşündükleri için, velilerce tercih edildiğini ifade etmektedir.²⁴⁵

Demir ve Camadan'ın araştırmasına göre, veliler bu yaştaki çocukların daha kolay öğrendiğini ve din eğitiminin bu yaşlarda daha kalıcı olduğunu düşündüklerini tespit etmişlerdir. Aynı zamanda veliler, çocuklarının eğitim süreçlerinde bir daha böyle donanımlı ahlak ve din eğitimi alamayacakları kanaatinde oldukları için, 4-6 yaş Kur'an kurslarını tercih etmişlerdir.²⁴⁶ Çiftçi ise, 4-6 yaş eğitim kurumlarının değerler eğitimine önem vermesinden dolayı velilerce kabul gördüğü kanaatindedir.²⁴⁷ Bu çalışmada elde edilen sonuç, bu konularla ilgili yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlarla benzerlik oluşturmaktadır. 4-6 yaş Kur'an Kursları, erken çocukluk döneminde din eğitimi alınması için velilerce tercih edilen bir kurumdur.

3.2. Velilerin, 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programı Hakkındaki Görüşleri

3.2.1. 4-6 yaş Kur'an kursu öğretim programında bulunan müfredat hakkındaki görüşler

Müfredat bir içeriktir. Nelerin öğretilmesi gerektiğini gösterir. Hedef kazanımlara ulaştıran bir araçtır. Öğretim programı sayesinde eğitim kalitesi artacak, öğrencilerin de eğitim

²⁴⁴ Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kursları Eğitimin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, 67.

²⁴⁵ Akgül, *4-6 yaş grubu Kur'an Kursu Eğitimi Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 37.

²⁴⁶ Demir-Camadan, "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti (Bayburt İl Örneği)", 7-38.

²⁴⁷ Turgay Çiftçi, *Veli Görüşleri Doğrultusunda Okul Öncesi (4-6 Yaş) Verilen Değerler Eğitimine Bakış (Karasu Örneği)*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek Lisans Tezi, 2024), 36.

uygulamalarına kolaylık sağlayacaktır. Katılımcıların, öğretim programı ve müfredat hakkında bilgi sahibi olup olmadıklarını tespit etmek, öğretim programı ve müfredat hakkındaki görüşlerini öğrenmek adına katılımcılara, 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretim programında yer alan müfredat hakkında ne düşünüyorsunuz? Müfredat hakkında bilginiz var mıydı? Sorusu soruldu ve şöyle cevaplara ulaşıldı:

"Öğretim programı hakkında daha önceden bilgi sahibi değildik. Derslerin müfredat dâhilinde işlendiğini öğrendik" (KK.10).

"Müfredat ve öğretim programının verimli, öğretilebilir, akılda kalıcı, dini sevdiren nitelikte olduğunu düşünüyorum" (KK.7, KKE.4).

"Müfredat hakkında bilgim yoktu sonradan öğrendim. Yeterli olduğunu düşünüyorum" (KK.2).

"Müfredat hakkında daha önce bilgi sahibiydim. 4-6 yaş grubu çocuklar için hazırlanmış ideal bir müfredat, çocuklar için yeterli olduğunu düşünüyorum" (KK.9, KKE.6).

"Okul öncesi müfredatının uygulanmasının yanında dinî eğitimlerle zenginleştirilmiş bir müfredat olması memnuniyet vericidir" (KK.8).

"Müfredattaki konular eğlenceli, çocukların seveceği tarzda memnunuz" (KK.4).

"Kitap konuları ve bu konuları destekleyici etkinlikleri içeren müfredattan memnunuz, çocuklar için yeterli olduğunu düşünüyorum" (KK.6).

"Müfredat hakkında öğreticiler tarafından bilgilendirme yapıldığı için bilgi sahibi olduk. Çocuklarımızın değerler eğitimi, Kur'an eğitimi, dinî bilgiler eğitimi alacağı söylendi, müfredatı yeterli görüyorum" (KK.4).

"Müfredat hakkında bilgim yoktu, sadece din bilgisi verildiğini düşünmüştüm. Çocukların gelişimine uygun her türlü bilgi verilmektedir" (KK.3).

Müfredatı yeterli bulmuyorum, geliştirilmelidir" (KK.4).

"Müfredat, çocuğu sıkmadan, zorlamadan, oyunlar eşliğinde eğitim-öğretim imkânı sunuyor memnunuz. Müfredat hakkında bilgi sahibiydim" (KK.6).

4-6 yaş Kur'an Kursu öğretim programı ve müfredatı hakkında daha önce bilgisi olan katılımcılar olduğu gibi, bilgisi olmayan katılımcıların da olduğunu görmekteyiz. Öğretim programı ve müfredat hakkında bilgisi olan katılımcılar (KK.8, KK.7, KK.4, KK.6, KKE.4), müfredatın bu yaş aralığındaki çocuklar için verimli, öğretilebilir, eğlenceli, dini sevdiren nitelikte olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim programı ve müfredat hakkında bilgisi olmayan katılımcılar ise (KK.10, KK.2, KK.3, KKE.6), öğreticiler tarafından öğretim programı hakkında bilgilendirildiklerini ve çocukların gelişimine uygun bulduklarını, onları sıkmadan, zorlamadan, oyunlar eşliğinde eğitim-öğretim yapma imkânı sunan bir öğretim programı olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretim programı ve müfredatın geliştirilmesi gerektiğini belirten

katılımcıların sayısı az olmakla birlikte (K.K.4), her alanda olduğu gibi 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretim programı ve müfredatı da geliştirilmeli, bu alanda yeni projeler üzerinde çalışılmalıdır.

Akgül²⁴⁸ ve Gün'ün²⁴⁹ yapmış oldukları benzer çalışmada katılımcılar, 4-6 yaş Kur'an Kursunda uygulanan eğitim-öğretim programının ve müfredatının, öğrencilerin seviyelerine uygun olduğunu belirtmişlerdir. Tosun ve Çapcıoğlu,²⁵⁰ 4-6 yaş Kur'an Kursları öğretim programı ve müfredatına yönelik yapmış oldukları çalışmalarında, kazanım şekillerinden olan sevgi, saygı, merhamet vs. çocukların seviyelerine uygun olmadığını, bu kavramların çocuklar tarafından tanımlanamadığını tespit etmişlerdir. Bu durum, çocukların öğrenmede hazır bulunuşluk seviyesinde olmadıklarını, soyut kavramlardaki algı eksikliği veya öğreticinin duyguları çocuğa geçirememesinden kaynaklanmaktadır. Araştırmada elde ettiğimiz sonuç, Akgül ve Gün'ün sonuçlarıyla benzerlik ifade etmektedir.

3.2.2. Öğreticilerin meslekî yeterlilikleri hakkındaki görüşler

4-6 yaş Kur'an Kursları öğretim programının amacına ulaşması, müfredatın başarıyla uygulanması öğretici yeterliğine bağlıdır. Kursun fiziki durumunun iyi olması, materyallerin çokluğu, eğitimi iyi yönetemeyen bir öğretici ile anlamsızlaşır. Öğreticilerin pedagojik formasyon sahibi olması, çocukların aldıkları eğitimi yaşantılarıyla bütünleştirmelerinde etkili olmaktadır. Aynı zamanda öğretmenler, alan bilgisi, genel kültür, eğitim-öğretim beceri ve yeteneğine sahip olmalı, zaman zaman meslektaşlarıyla da fikir alışverişinde bulunmalıdırlar.

Eğitimi başarıya ulaştıran en önemli unsur öğretmendir. Kur'an Kursu öğreticiliği de özverili, sabırlı, iletişim yeteneğine sahip vs. olmayı gerektirir. Okul öncesi öğretmenleri, bir yandan çocukların kişisel gelişimine katkı sağlayacak oyunlar, etkinlikler yaparken, bir yandan da çocukların gelişim özelliklerine uygun din eğitimi vermektedirler. Katılımcılara, öğretmenlerin meslekî yeterlilikleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Sorusu soruldu ve şu cevaplara ulaşıldı:

"Öğretmenler meslekî yeterliğe sahip, çocuklarla ilgili, alakalı, disiplini sağlayarak eğitim verebiliyor" (KK.6).

"Öğretmenler ve yardımcıları hem çocuklara hem de velilere karşı aşırı ilgili, sevecen, saygılı ve sevgi dolular" (KK.5)

"Çocuklara ve velilere yaklaşımları güzel, çevremde haklarında olumsuzluk duymadım" (KK.6, KKE.5).

²⁴⁸ Akgül, *4-6 yaş grubu Kur'an Kursu Eğitimini Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 38-39.

²⁴⁹ Ayşegül Gün, "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2016), 33-66.

²⁵⁰ Gün, "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği", 33-66.

“Öğreticilerin çok güzel eğitim aldıklarını düşünüyorum, gayet başarılılar, velilerle yüz yüze ve sosyal medya ile iletişim sağlıyorlar, velileri bilgilendiriyorlar, bilgili, saygılı kimseler çok memnunuz” (KK.9, KKE.2).

“Öğretmenimizde iletişim kopukluğu var, çocuğumun okuldaki durumu hakkındaki bilgilendirmesi zayıf” (KK.2).

“Öğretmenler mesleki yeterlilikleri güzel fakat yardımcıları da eğitimi ve bilinçli olabilir” (KK.4).

“Öğreticilerin pedagojik eğitimlerinin artırılmasının yararlı olacağını düşünüyorum” (KK.2).

“Hocalarımızdan memnunuz, çocuklarımıza dinimizi sevdirdiler” (KK.8).

“Öğreticiler, çocuklarımıza anne şefkati ve merhametiyle yaklaşıyorlar, güven telkin ediyorlar, işlerini olması gerektiği gibi yapıyorlar” (KK.6).

“Öğreticiler donanımlı, tecrübeli, aldığı eğitimi başarı ile uygulayan, işini severek yapan, çocuklarımızın her halini güzel yönetebilen kimseler memnunuz” (KK.7).

“Öğreticiler çocukların dilinden anlayan, yapıcı ve pozitif, mükemmel insanlardır” (KK.3).

“Çocukların davranışlarındaki değişimlerden de anlaşılıyor ki öğretmenimizin başarıları takdire şayandır” (KK.4).

Katılımcı veliler (KK.8, KK.6, KK.4, KK.3, KK.4, KKE.5, KKE.2), öğretmenlerin mesleki yeterliğe sahip, özverili, iletişim yeteneği kuvvetli, çocuklarla ilgilenen, sevecen, saygılı, yüz yüze ya da sosyal medya aracılığıyla velilerle sürekli iletişim halinde olan görevliler olduğunu belirtmişlerdir. Yine katılımcı velilerden (KK.2, KK.4) bir kısmı azınlıkta olmakla beraber, öğretmenlerin iletişim kurmakta zayıf olduklarını, yardımcıların da eğitimi ve bilinçli olmaları gerektiğini ifade etmektedirler. Öncelikle öğreticinin iletişimsizliği karakteri ile ilgili olabilir, veli tarafından yeteri kadar tanınmamış olabilir ya da öğreticiye karşı antipatik bir tavrın bu düşünceye sebebiyet verdiği düşünülebilir. Diyanet İşleri Başkanlığı, öğretici seçiminde lisans mezunu olmayı şart koşarken, pedagojik formasyon şartı aramamıştır. Millî Eğitim Bakanlığı ve DİB iş birliği ile gerçekleştirilen 380 saatlik Okul Öncesi Çocuk Gelişimi sertifikasını zorunlu kılmıştır.

Akgül yapmış olduğu çalışmasında, 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretmenlerinin, din eğitimi ve öğretiminde yeterli ve başarılı olduklarını saptamıştır.²⁵¹ Bu çalışmada elde edilen bulgular da Akgül'ün yapmış olduğu çalışmayla benzerlik arz etmektedir. Öztürk²⁵² ve Gün²⁵³ ise yaptıkları

²⁵¹ Akgül, 4-6 yaş grubu Kur'an Kursu Eğitimini Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği), 42.

²⁵² Tuğba Öztürk, Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yarattığı Etkiler, (Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022). 52.

²⁵³ Öztürk, Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yarattığı Etkiler, 52.

araştırma neticesinde, pedagojik formasyon alan öğretmenlerin kendilerini bu alanda yeterli görmedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Çünkü, 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretim programı, esnek eğitim programı içerisinde yer aldığı için öğretmenler, çocukların hazır bulunuşluk düzeylerine göre neyi ne kadar vereceklerini bilememektedirler.²⁵⁴ Öğreticiler hizmet içi seminerlerle desteklenseler de esnek öğretim programının aksaklıkları yaşanabilir. Özellikle pedagojik formasyon eksiği olan imam hatip lisesi ve ön lisans mezunu olan öğretmenler ile lisans mezunu olan öğretmenlerin öğretim yöntemlerini uygulamakta zorlandıkları görülmüştür.²⁵⁵ Balbay çalışmasında, öğretmenlerin ilahiyat bilgisi noktasında sıkıntılarının olmamasına rağmen, bu bilgiyi 4-6 yaş çocuklarına nasıl aktaracakları, din dilini nasıl kullanacakları, sınıf ortamını nasıl oluşturacakları konusunda desteğe ve kendilerini geliştirmeye ihtiyaçlarının olduğunu tespit etmiştir.²⁵⁶

Çınar, yaptığı araştırmasında, öğretmenlerin %96,67'lik kısmının hizmet içi eğitim kurslarına katıldıklarını belirtmiştir. Bu katılım, öğretmenlerin eğitim alanında gelişime önem verdiğini, güncel bilgilere ulaştıracak eğitim fırsatlarından yararlanma arzusunda olduklarını göstermiştir. Hizmet içi eğitim kursları, pedagojik becerilerin artırılmasına, yeni eğitim-öğretim yaklaşımlarını keşfetmeye yardımcı olabilmektedir. Bu eğitim kursları sayesinde, 4 6 yaş Kur'an kurslarında eğitilmiş, nitelikli öğretim kadrosunun bulunduğunu ve çocuklara ihtiyaçları olan din ve ahlak eğitimini verdikleri görülmüştür.²⁵⁷ Çalışmalar farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Çınar da 4-6 yaş din ve ahlak eğitiminde, öğretmenlerin nitelikli oldukları sonucuna ulaşmıştır.

3.2.3. 4-6 yaş Kur'an kursunun fizikî yapısı hakkındaki görüşler

Okul öncesi dönemi çocukların eğitim alacakları ortam, gerek iç mekân gerekse dış mekân itibarıyla gelişim özelliklerine uygun olmalıdır. Bu durum çocuğun eğitimini ve eğitiminin kalitesini etkilemektedir.²⁵⁸ Katılımcılara kursların fiziki yapıları hakkındaki görüşleriniz nedir? Sorusu yöneltilmiş, şu cevaplar alınmıştır:

"Fiziki olarak eğitime uygun buluyorum; mekân çocukların ilgisini çekecek tarzda düzenlenmiş, ancak materyal sayısı arttırılabilir" (KK.21, KKE.7).

²⁵⁴ "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)" (2014).

²⁵⁵ Gün, "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği", 41-42.

²⁵⁶ Emine Balbay, *4-6 Yaş Kur'an Kurslarının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Diyarbakır ve Batman Örneği)*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 85.

²⁵⁷ Sevde Çınar, *Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Din Eğitimi*, (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023), 77.

²⁵⁸ Seda Özkubat, "Okul Öncesi Kurumlarında Eğitim Ortamının Düzenlenmesi ve Donanım", *Eğitim Bilimleri Dergisi* 4/2 (2013), 63-64

“Genellikle cami lojmanları, cami alt katları 4-6 yaş Kur’an Kursu olarak tahsis ediliyor. Çocukların eğitim görmesi için fiziki olarak dönüştürülebilse de eksikleri var” (KK.14).

“Kursların bahçelerinde oyun alanları yok. Bahçeler aktif kullanılabilecek şekilde düzenlenmeli, eğitici oyuncaklar hususunda da yetersizlikler var” (KK.9).

“Kursu gezdim çocuklar için oldukça eğlenceli. Fiziki durumu ve materyaller beklentimizi karşılıyor, yeterli buluyorum” (KK.16).

“Çocuğumu gönderdiğim kursta, oyun odası, beslenme odası, değerler eğitimi odası vs. ayrı ayrı mevcut. Fakat her kursun aynı imkâna sahip olmadığını biliyorum, fiziki mekân ve materyal yeterlidir” (KK.3).

Katılımcıların büyük bir kısmı kursların fiziki yapısını yeterli bulmaktadır (KK.21, KK.16, KKE.7). Fakat, her kursun aynı imkana sahip olduğunu söylemek mümkün değildir. Kurs binalarının daha önceki yıllarda cami altlarında olması büyük bir sıkıntı olmakta idi. Fakat günümüzde iyileştirme yapılarak müstakil binaların sayıları arttırılmış, bu da eğitimin kalitesinin artmasına sebep olmuştur (KK.14).

Aynı zamanda katılımcı veliler, kursların fiziki yapısına dair iyileştirme talebi olarak şunları belirtmişlerdir: Etkinlik odası, oyun odası, değerler eğitimi odası vs. sınıfların ayrı ayrı olacağı bir kurs binasının dizaynı ile çocukların bahçede rahatça oynayabileceği dış mekânın park malzemeleri ile donatılmış olması, veli istekleri arasında yer alır (KK.3). 4-6 yaş arası çocuklar, oyunla öğrenen yaş grubu olduğu için dış mekân dizaynı, çocukların kursa gelme isteğini de arttıracaktır. Kursların bir kısmında çocuklar için düzenlenmiş bahçeler olmasına rağmen, bir kısım kurslar belediyenin çocuklar için düzenlemiş olduğu mahalle parklarına çok yakın açılmıştır, zaman zaman çocuklar parklara götürülerek açık havada etkinlik yaptırılmaktadır.

Bazı kursların ise çok katlı binadan oluşması, kursa giriş çıkışlarda öğretici- veli ilişkisini aksatması, engelli çocuklar olduğu takdirde zorlukların yaşanabileceği bilinen bir gerçektir. Yeni yapılacak kurslar da bu ihtiyaçların dikkate alınması önemlidir. Kurslardaki iç mekânın dizaynı ise çocukların her türlü güvenliğini sağlayacak şekilde oluşturulmalıdır. Oyuncak seçimi yapılırken ise, kesici, batıcı vs. olmamasına, çocukların yaş aralıklarına uygun olmasına dikkat edilmelidir.

Materyallerin çeşitliliği, eğitim- öğretimde kullanılması, çocukların yaparak yaşayarak öğrenmeleri, ilgi ve algılarının artırılması anlamında eğitimi destekleyen araçlardır. Veli cevaplarına göre, materyaller yeterli görülmektedir. Konular çocuklar tarafından oyunla, yaparak yaşayarak öğrenildiği için, öğreticiler tarafından materyallerin zenginleştirilmesi

gerekir. Akgül,²⁵⁹ Kurt²⁶⁰ ve Gün²⁶¹ yapmış oldukları çalışmalarında velilerin kursların fiziki durumundan memnun oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan bu çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

3.3. Velilerin, 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

3.3.1. 4-6 yaş Kur'an kursu müfredatı ve işlenen konuların çocuklar için uygunluğu hakkındaki görüşler

Müfredat veya işlenen konulardaki esas amaç, çocuklara eğitim yoluyla doğru davranış kazandırmak veya daha önce edindikleri davranışlarında birtakım değişiklikler yapmaktır.²⁶² Müfredat, içerik olduğu için, eğitim-öğretim programının hedefe ulaşması adına uygulanan konuların birbiriyle ilişkili olarak bir bütün haline getirilmesi gerekir. Çünkü, eğitim-öğretim plan ve program dâhilinde ilerler. Eğitsel olabilmesi için de eğitim-öğretim faaliyetlerine rehberlik eder. Programda kazanım sağlayacak olan konuların, öğreticilerin özverili davranarak, farklı yöntem ve teknikler kullanarak, sınıf içerisindeki bireysel farklılıklara rağmen, çocuklarda kalıcı öğrenmeleri gerçekleştirmesi hedeflenmektedir. Katılımcılara müfredat ve işlenen konuların, çocukların gelişim seviyelerine uygunluğu hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Sorusu soruldu ve şu cevaplar alındı:

“Müfredatta çocukların yaş ve seviyelerine uygun konular tercih edilmiş, etkinliklerle konuların pekiştirilmesi sağlanıyor, dua ve surelerin hareketlerle öğretilerek kalıcı olması hedefleniyor çok memnunuz” (KK.21).

“4-6 yaş, disiplin ve devam konusunda sorunlu bir yaş aralığı olarak eğitimi zorlaştırırsa da çocuğumdaki değişikliğe bakarak verilen eğitimi ve müfredatı yeterli buluyorum” (KK.8, KKE.3).

“Dini bilgilerin ve dini değerlerimizin kalıcı olması bağlamında etkinliklerle yaparak, yaşayarak öğreniyorlar verilen eğitimi ve müfredatı yeterli buluyorum” (KK.8).

“İşlenen konuların içeriği, kalitesi, sıralaması gayet güzel memnunuz” (KK.9).

“Verilen eğitimden memnun olmakla birlikte sosyal aktivitelerin artırılması taraftarıyım” (KK.4).

²⁵⁹ Akgül, *4-6 yaş grubu Kur'an Kursu Eğitimi Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 41.

²⁶⁰ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kuran Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 54.

²⁶¹ Gün, “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”, 33-66.

²⁶² Ali Murat Sünbül, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (Konya: Eğitim Akademi Yayınları,2011), 63.

“Hem dinî açıdan hem de kişisel gelişim açısından çocuklarımız çok güzel eğitim aldılar, müfredat ve işlenen konuları yeterli buluyorum” (KK.6).

“Din eğitiminin devlet kanalıyla okul ortamına taşınması, çocukların kulaktan duyma bilgilerle değil, müfredata uygun dinî bilgiler alması önemli, verilen eğitim ve işlenen konular çocukların seviyesine uygun memnunuz” (KK.5).

“Eğitim, müfredat, işlenen konuların çocuklarımıza uygunluğunu kabul etmekle beraber, her alanda olduğu gibi, 4-6 yaş Kur’an Kursları müfredatının geliştirilmeye ihtiyacı olduğunu düşünüyorum” (KK.6).

Katılımcılar (KK.21, KK.8, KKE.3, KK8, KK.9) müfredatta, çocukların yaş ve seviyelerine uygun konuların tercih edildiğini, dua ve sure öğretiminde hareketlerle kalıcılık sağlandığını, çocuklardaki olumlu yöndeki davranış değişikliğinin görülmesi sebebiyle isabetli bir içerik olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılara göre, din eğitimi gibi önemli bir alanda, içeriği devlet tarafından hazırlanmış 4-6 yaş eğitim- öğretim programının uygulanması, velilerin güvenini arttırmıştır (KK.5). Aynı zamanda katılımcılar arasında (KK.6, KK.4) müfredat içerisinde, sosyal aktivitelerin olması gerektiğini, işlenen konuların çocuklara uygunluğunu kabul etmekle beraber geliştirilmesi gerektiğini söyleyen az sayıda veli de bulunmaktadır. Akgül²⁶³ ve Gün,²⁶⁴ yapmış oldukları benzer çalışmalarda velilerce, 4-6 yaş Kur’an Kursu müfredatı ve işlenen konuların, çocukların gelişim seviyelerine uygun olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmada da benzer sonuca ulaşılmıştır.

3.3.2. 4-6 yaş Kur’an kursu eğitiminin beklentilere cevap verip verememesi hakkındaki görüşler

Erken çocukluk döneminden itibaren çocuklarda dine olan ilgi ve merakın yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Çok soru soran çocukların ilgi ve meraklarının sağlıklı bir şekilde doyurulması gerekir. Bu sebeple bireyleri cevaplara ulaştıracak din eğitiminin, bir ihtiyaç olduğu aşîkârdır. Birey için ihtiyaç olan eğitimlerin, aynı zamanda toplumunda ihtiyacı olduğu düşünülmelidir. Çünkü toplumu oluşturan unsur bireylerden oluşmaktadır. 4-6 yaş Kuran kurslarında özelde birey için verilen eğitimler, genel itibariyle toplumu ilgilendirmekte ve eğitmektedir. Bu kursların, okul öncesi dönemdeki çocukların din eğitimi hizmetini karşılaması, toplum için de bir ihtiyacın karşılandığı anlamını taşır.²⁶⁵ Bu açıklamadan sonra katılımcılara, 4-6 yaş Kur’an Kursu eğitimi, beklentilerinize cevap verebildi mi? Sorusu soruldu, şu cevaplar alındı:

²⁶³ Akgül, *4-6 yaş grubu Kur’an Kursu Eğitimi Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 38.

²⁶⁴ Gün, “Veli ve Öğretici görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”, 43.

²⁶⁵ Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur’an Kursları Eğitimin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, 75.

“Verilen eğitimin, çocuğumuzun yaş ve gelişim düzeyine uygun olmasından dolayı beklentimizi karşıladı. Memnunuz” (KK.9).

“Çocuğumuzun sosyalleşmesi, din eğitimi ve Kur’an eğitimi alması en çok istediğim şeydi. Beklentimi fazlasıyla karşıladı, memnunuz” (KK.10, KKE.3).

“Beklentimi büyük oranda karşıladı, fakat 4-6 yaş Kur’an Kurslarının her alanında geliştirilmesi gerektiğine inanıyorum” (KK.3).

“Beklentim, çocuklarımızın dinimizi sevmelerini sağlamaktır. Öğreticiler bu işi gereği gibi korkutmadan, oyunlarla sevdirecek yapıyorlar memnunuz” (KK.8).

“Beklentimi fazlasıyla karşıladı, sayılarının artırılması en büyük temennim. Çevremde bu yaş grubu çocukların velilerine tavsiye ediyorum” (KK.9).

“Davranışlarında, oynadıkları oyunlarda bile aldıkları eğitimin olumlu etkisini gördük, beklentimizi karşıladı” (KK.5).

“Okul öncesi eğitimi ve din eğitimini birlikte almasını istiyordum, beklentimi karşıladı” (KK.7).

“Çocuğumuzun İslami ve ahlaki değerler açısından gelişmesi ve yetişmesi beklentimizdi, büyük oranda amacımıza ulaştık” (KK.5, KKE.5).

“Beklentilerimi karşıladı, çocuğum beş yaşında dinini ve Kur’an okumayı öğrendi. Ben Kur’an bilmiyordum, çocuğumla beraber öğrendim” (KK.6).

Katılımcı cevaplarından da (KK.9, KK.5, KKE.3, KK.8, KKE.5, KK.7, KK.10, KK.6) anlaşıldığı üzere, çoğunlukla memnuniyet görülmekte olup veli beklentisi büyük oranda karşılanmıştır. Yanlış davranışlara karşı olan, doğru davranışları yapan ve çevresini uyaran, ahlaki değerlerin farkında olan çocukların yetişmesi velileri mutlu etmektedir. Hatta çocuklarla beraber ahlaki değerlerini sorgulayan ebeveynler, onlarla eksiklerini görmekte ve tamamlamaktadırlar. İlk defa sosyal bir ortama giren çocuklar için ise, paylaşma, birlikte hareket etme, kurallara topluca uyma, birbirlerine karşı saygı ve sevgi gösterme eğitimi alma, çocukların toplum içerisindeki davranışlarını da olumlu yönde etkileyecektir.

Katılımcı velilerin bir kısmı ise, beklentilerinin karşılandığını ama sürekli değişen ve gelişen çağa göre geliştirilebilir, yeniliklere açık bir eğitim sisteminin olması gerektiğini ifade etmişlerdir (KK.3). Tüfekçi çalışmasında, velilerin Kur’an Kursu eğitiminden en büyük beklentilerinin çocukların din eğitimi ve Kur’an eğitimi alması olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁶⁶ Çiftçi çalışmasında, velilerin 4-6 yaş Kur’an kursu eğitiminden memnun olduklarını belirtmiştir.²⁶⁷ Bu çalışmada da benzer sonuç tespit edilmiştir.

²⁶⁶ Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur’an Kursları Eğitimin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, 67.

²⁶⁷ Çiftçi, *Veli Görüşleri Doğrultusunda Okul Öncesi (4-6 Yaş) Verilen Değerler Eğitimine Bakış (Karasu Örneği)*, 56.

3.4. Velilerin, 4-6 Yaş Kur'an Kursu Eğitiminde Çocukların Eğitim Güçlüğü Yaşayıp Yaşamadıkları Hakkındaki Görüşleri

Velilerin çoğunluğu (KK.50), çocuklarını 4-6 yaş Kur'an Kurslarına bir yıl (iki dönem) süreyle gönderdiklerini, bazıları ise (KK.20), çocuklarını iki yıl (dört dönem) süreyle gönderdiklerini belirtmişlerdir. Bilinmesi gereken, çocukların din eğitimi alırken zorlanıp zorlanmadığını tespit etmek, şayet zorlanıyorsa bunun nedenlerinin, nelerin bunlara sebep olduğunun, eğitimin verimliliği ve kalıcılığı adına belirlenmesidir. Bu açıdan velilere, çocuklarınız ahlak ve din eğitimi alırken öğrenme güçlüğü yaşadı mı? Sorusu soruldu, şu cevaplar elde edildi:

"Yaşı küçük olması sebebiyle başlangıçta harfleri kavrama konusunda zorluk yaşadı" (KK.8).

"Çocuğum oyunu çok sevdiği için konulara fazla yoğunlaşamadı, bu sebeple zorlandı" (KK.4).

"İlk kez karşılaştığı konular olduğu için biraz zorlandığı zamanlar oldu, çoğunlukla Kur'an eğitimi alırken geçici zorlanmalar yaşadık" (KK.4, KKE.4).

"Başlangıçta zorlanmıştık, zaman geçtikçe konulara ve ortama alıştı, oyunla severek öğrendi" (KK.7).

"Kur'an eğitiminde cezm, şedde, med harflerinde zorlandı. Konular ilerledikçe ve değiştikçe başlangıçta zorlanmalar olsa da sonra öğrenebildi" (KK.3).

"Öğrenme güçlüğü yaşamadık, aksine evde öğretemediğimiz pek çok konuyu, oyunla çok kolay öğrendi" (KK.8).

"Kur'an harflerini bilmesine rağmen aklında fazla tutamadığı için zorluk yaşadı" (KK.3).

"Öğrenme güçlüğü yaşamadık, sadece yaşı itibarıyla çok çabuk sıkılıyor" (KK.4).

"Müfredat çocukların seviyesine uygun olduğu için öğrenme güçlüğü yaşamadı" (KK.6).

"Ufak tefek öğrenme güçlüğü yaşadı, bu durumun çocuğumun bireysel farklılığından kaynaklı olduğunu düşünüyorum" (KK.6).

"Evimizde kural olmadığı için sınıf kurallarına ve sosyal kurallara uymakta zorlandı" (KK.3).

"Çocuğum çok rahat bir karaktere sahip olduğu için, ders çalışmak istememesinden kaynaklı öğrenme zorluğu yaşadık" (KK.4).

"Çocuğum zorluk yaşamadı çünkü öğreticiler, bu konuda donanımlı ve işini severek yapan kimseler" (KK.6).

Çocukların ilk defa Kur'an'la karşılaşması, ezber yapması, harflerde ve ezberde, cezm, şedde, med harfleri vs. konularda zorlanması gayet normal bir olaydır ve isteksizliğe sebebiyet verebilir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (KK.8, KK.4, KKE.4, KK.7, KK.3), başlangıçta çocukların zorlandığını ama zamanla bunlarla meşguliyet arttıkça alışıp kavrayabildiğini ifade etmişlerdir. Bazı çocukların bireysel farklılığından kaynaklı (KK.6), daha fazla oyuna meyilli

(KK.4), kavramaya henüz hazır olmayış sebeplerinden dolayı öğrenmesi gecikmektedir ama öğrenmektedir. Bu durum öğreticilerin (KK.6), sabırlarının, sevgiyle yaklaşımlarının bir sonucudur. Aynı zamanda aldıkları eğitimi, çocukların seviyesine indirgediklerinin de göstergesidir. Bazı katılımcılar, müfredatın çocukların seviyesine uygun olmasına rağmen, başlangıçta zorluk çektiklerini ama sonuçta öğrenebildiklerini, okul ortamını tanıdıklarını, ders çalışma sorumluluğu kazandıklarını, arkadaşlarına nasıl davranması gerektiğini öğrenerek ilkokula başlamaya hazır olduklarını belirtmişler ve memnuniyetlerini ifade etmişlerdir. Veliler, ilkokul gibi düzenli bir eğitim beklentisi içerisinde olsalar dahi düzenli dersler, kurallar zaman zaman çocuklar için sıkıcı olmaktadır. Çünkü çocuklar oyunla, deneme yanılma yaparak öğrenmeyi tercih ederler.

Kurt²⁶⁸ ve Akgül, yaptıkları çalışmada, çocukların 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi alırken herhangi bir güçlük yaşamadıkları sonucuna ulaşmışlardır.²⁶⁹ Gün ise, konuyla ilgili yaptığı çalışmasında, velilerin yarısı çocuklarının kursta öğrenme güçlüğü çektiğini ifade etmiş, diğer yarısı ise çocuklarının öğrenme güçlüğü çekmediğini belirtmişlerdir.²⁷⁰ Öğrenme güçlüğü çekilen konular arasında hareke, cezm ve şedde bulunmaktadır. Ayrıca ezber konusunda da zorluklar yaşandığı bilinmektedir. Öğreticiler, çocuklarla daha fazla zaman geçirdikleri için, öğrenen ve öğrenemeyen çocuklar hakkında bilgi sahibidirler. Öğreticiler, çocukların öğrenememesinin sebebinin öğretici veya öğrenci kaynaklı olabileceğini ifade etmişlerdir. Eğitim- öğretim programındaki eksikliklere de dikkat çekerek, çocukların harfleri öğrenme ve ezber konusunda zorlandığı sonucuna varmışlardır.²⁷¹ Bu çalışmanın tespiti ise, Akgül ve Kurt'un ulaştığı neticeye benzer niteliktedir.

3.4.1. Çocukların öğrendikleri bilgileri aile veya başkalarıyla paylaşma durumu hakkındaki görüşler

Bireyin topluma, toplumun bireye karşı üstünlüğü yoktur. Toplum içerisinde bireyler etkileşim halinde olduğu için, dinî inançlar sosyal ilişkilerde de etkili olmaktadır. Bireyin aldığı din eğitimi, gündelik hayatına yansiyarak bireyin hayatını biçimlendirmektedir. Birey tarafından benimsenen inançlar, birtakım sorumlulukların alınmasına da sebep olur. 4-6 yaş Kur'an Kurslarında alınan eğitim, çocukların yaşantılarına yansıdığı için gözle görünür bilgi birikimine sahip oldukları gözlemlenmektedir. Bu eğitim sayesinde de dinî sosyalleşme sağlanmış, çocukların çevreyle iletişime geçtikleri saptanmıştır.²⁷² Her çocuğun iletişimi güçlü

²⁶⁸ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Grubu Kuran Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 59.

²⁶⁹ Akgül, *4-6 yaş grubu Kur'an Kursu Eğitimini Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 39.

²⁷⁰ Akgül, *4-6 yaş grubu Kur'an Kursu Eğitimini Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 39.

²⁷¹ Gün, *"Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği"*, 50.

²⁷² Bahar Küçük, *Diyanet Eğitim Kurumlarında 4-6 Yaş Çocuğunun Eğitim ve Dinî Sosyalleşmesi Açısından İncelenmesi: Gaziantep İli Örneği*, (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 49.

olmayabilir, öğrendiklerini çevre veya anne-baba ile paylaşıp paylaşamama durumu, çocukların bireysel farklılıklarından kaynaklanabilir. Çünkü çocuklar cinsiyet, yaş, karakter itibarıyla birbirlerinden farklılık gösterirler. Kimi çocuk konuşmayı, paylaşmayı sevmeyen, içe kapanık bir karakterdir. Paylaşacağı zamanı bekler. Kimi çocuk ise, her öğrendiği bilgiyi aile veya çevresiyle paylaşmakta acele etmektedir. Katılımcılara, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi alan çocukların davranışlarındaki değişim hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Sorusu sorulmuş, şöyle cevaplara ulaşılmıştır:

“Öğrendiği bilgileri çevresiyle paylaşıyor. Kendisinden yaşça büyük olan yakınına öğrendiklerini anlatıyor” (KK.9, KKE.9).

“Ailedeki herkesle öğrendiklerini severek paylaşıyor. Takdir gördükçe de mutlu oluyor” (KK.23).

“Günlük hayatımızda yeri geldiğinde öğrendiklerini paylaşıyor” (KK.6, KKE.5).

“Kardeşleri, aile büyükleri ve arkadaşlarıyla paylaşıyor. Yemek duası yapıyor, uyku duasını okuyor. Duaları ve sureleri çevresine öğretmek istiyor” (KK.7).

“Genellikle biz sorarsak öğrendiklerini paylaşıyor” (KK.6).

“Çocuğum anne dışında başka kimseyle öğrendiklerini paylaşmak istemiyor” (KK.5).

Öğrendiklerini çevresiyle paylaşan çocuk, bir de takdir görürse, doğru davranışları pekiştirme konusunda daha başarılı olur. Katılımcıların çoğunluğu (KK.9, KKE.9, KK.23, KK.6, KKE.5, KK.7), çocukların öğrendiklerini çevreyle paylaştıklarını belirtmişlerdir. Buna rağmen veliler (KK.6, KK.5), çocukların bireysel farklılığından kaynaklı, içe kapanıklık, utangaçlık, sosyal gelişimini tam tamamlayamama gibi nedenlerle, sorulduğunda ya da kendisine en yakın gördüğü ebeveynleriyle öğrendiklerini paylaştıklarını da ifade etmişlerdir.

Çocukların kurslarda almış oldukları eğitim dinî sosyalleşmelerinde etkilidir. Bu sayede çevrelerindeki insanlarla öğrendikleri sembol, kavram temelli bir bilgi ve davranış etkileşimine girerler. Dinî sosyalleşmeleri, dinî kimliklerinin oluşumunda etkilidir.²⁷³ Demir ve Camadanda, öğrenilen bilgilerin paylaşılması konusunda, çocuğun mizacının etkili olduğu kanaatine varmışlardır.²⁷⁴ Aynı zamanda Kurt, yaptığı çalışmada çocukların okulda öğrendikleri bilgileri çevresiyle paylaştığı sonucuna ulaşmıştır.²⁷⁵ Araştırma neticesinde çocukların, 4-6 yaş Kur'an Kursunda aldıkları eğitimi yakınlarıyla paylaştıkları görülmüş, benzer çalışmalarla aynı sonuç elde edilmiştir. Böylece, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin, çocuklara sosyal gelişim anlamında katkı sağladığı görülmüştür.

²⁷³ Küçük, *Diyanet Eğitim Kurumlarında 4-6 Yaş Çocuğunun Eğitim ve Din Sosyalleşmesi Açısından İncelenmesi: Gaziantep İli Örneği*, 49.

²⁷⁴ Demir-Camadanda, “4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti (Bayburt İl Örneği)”, 20-21.

²⁷⁵ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 60.

3.4.2. Çocukların dinî ve ahlaki gelişimleri açısından 4-6 yaş Kur'an kursuna başlamadan önceki ve sonraki değişimleri hakkındaki görüşler

DİB, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitimi ile çocukların ahlak ve din eğitimi almadan ve aldıktan sonraki farkındalıklarını belirlemeyi ve ahlak gelişimini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Kur'an Kurslarında verilen eğitim, değerler eğitimine katkı sağladığı gibi, dinî gelişimi ve diğer bütün gelişim alanlarını da etkilemektedir. Sadece erken çocukluk döneminde değil, bireye ileriye yönelik hayat serüveninde olumlu kazanımlar sağlamaktadır. Değerler eğitimi içeriğine sahip 4-6 yaş eğitim-öğretim programının başarılı ve öğrenci seviyesine uygun bir şekilde uygulanması halinde toplumda; ahlaklı, dinî, millî, evrensel değerlere sahip bireylerin oluşması kaçınılmazdır.²⁷⁶ Çocukların öğrendikleri bilgileri aile ve çevreyle paylaşması ile kazandıkları değerleri gündelik hayatta kullanabilmeleri arasında anlam ilişkisi görülmektedir. Ailelerin rehberlik ve yönlendirmelerinin seviyeleri hangi düzeyde ise, çocuklar kazanımlarını o düzeyde günlük hayatlarına yansıtırlar.²⁷⁷ Elbette ki pekiştirilmiş davranışlar kalıcılık özelliği taşır. Katılımcılara, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin önceki- sonraki olmak üzere çocukların davranışlarındaki değişim konusundaki görüşleriniz nelerdir? Sorusu soruldu, şu cevaplar alındı:

"Çocuğum bu kurslarda eğitim aldıktan sonra, paylaşımcı ve edepli bir birey oldu" (KK.3, KKE.5).

"Gözlemlediğime göre kesinlikle çok değişiklik var. Bizim veremediğimiz bilgileri burada severek öğrendi" (KK.5).

"Eski haline göre daha sakin, uyumlu, çevresiyle iletişimi güzel" (KK.4).

"Eski ve yeni hali arasında çok fark var. Saygı kavramını çok net anladı. Dinî konularda daha hassas ve dikkatli olmaya başladı" (KK.5).

"Dine aykırı davranışlardan kaçma eğilimi gösterdi, daha paylaşımcı oldu" (KK.3).

"Kursa başladıktan sonra anne-babaya nasıl davranması gerektiğini, nasıl namaz kılınacağını, camide nasıl davranılması gerektiğini vs. öğrendi. Öğrendiklerini uygulayacağı ortamların oluşturulması, deneyimleyerek öğrenebilmesi, aldığı eğitimi kalıcı hale getirdi" (KK.5).

"Daha önce de besmeleyi bilmesine rağmen söylemezdi. Kurs eğitimi sonrası her işe başlarken sıkça söylemeye başladı" (KK.4).

"Peygamber hayatı, Kur'an bilgisi, sureler ve dinî konularda bilgi sahibi olması, ahlaki ve dinî gelişimine katkı sağladı" (KK.3).

²⁷⁶ Tüfekçi, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kursları Eğitimin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, 76.

²⁷⁷ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 77.

“Ebeveynlerin dahi gözlerinden kaçan birçok davranışı düzeltebilecek bir bilgiye sahip olduklarını gözlemledik” (KK.6)

“Kurallara daha fazla uyan bir çocuk oldu. Ezber yeteneği de çok gelişti” (KK.2).

“Dinî anlamda daha bilinçli olurken, ahlaki olarak olumlu manada büyük bir değişim gösterdi. Kuralları bize sık sık hatırlatıyor” (KK.5).

“Öğrendiği bilgileri hayatında ve etrafında uyguluyor. Dinî ve ahlaki yönden hayatımıza olumlu katkısı oldu kursların” (KK.4).

“Arkadaş kaynaklı olumsuz davranışları gözlemlememize rağmen, genel itibariyle olumlu davranış kazandı çocuğum” (KK.2).

“Çok olumlu değişimler gözlemliyoruz. Mesela sofrada yemeğe besmele ile başlanması gerektiğini bize hatırlatıyor” (KK.4).

“Sosyalleşen ve özgüvenli bir çocuk oldu. Bildiğimiz ama ihmal ettiğimiz adabları bize hatırlatıyor. Su içme adabı gibi” (KK.2).

“Çocuğum kursa başladıktan sonra gözle görünür değişimleri oldu. Bilginin yanı sıra hayatının her döneminde uygulayacağını düşündüğüm davranışsal değişimler var. Uyku duası, yemek duası, besmelenin gücüne olan inancı, su içme adabı gibi. Sosyal ve bilişsel olarak da gelişim gösterdi” (KK.3).

“Çocuğumda hiç fark göremedim” (KK.4).

“Cuma namazına gitmeye başladı, konuları kavrama ve ezber yeteneği gelişti. Temizlik konusunda daha hassas oldu” (KK.2).

Bazı aileler, çocukların zaman zaman sordukları dinî ve ahlaki sorulara tatmin edici cevap verememektedir. Cevap veren aileler ise, çocuğun kafasındaki şablonla örtüşen cevabı vermekte ya da yanlış olan şablonu düzeltecek cevabı vermekte yetersiz kalmaktadır. Çocuklarda din eğitiminin sağlıklı gerçekleşmesi için ailede verilen eğitim ile okul eğitiminin birlikte bir bütünlük oluşturması gerekir.²⁷⁸

Katılımcılar, çocukların Kur'an Kursu eğitimi aldıktan sonra dinî bilgilerinde artış, ahlaki davranışlarında olumlu manada gözle görünür değişiklik olduğunu ifade etmişlerdir (KK.3, KKE.5, KK.4, KK.5, KK.3). Çocuklarda dinî konularda farkındalığın arttığı ve davranışların ona göre şekillendiği çocuk davranışları oluşmuş, ebeveynlerini uyararak, dine aykırı davranışların düzeltilmesi noktasında etken olmuşlardır²⁷⁹ (KK.6, KK.2, KK.5, KK.4). Ebeveynlerin bildikleri fakat dikkat etmedikleri günlük hayattaki temel dindar davranışları, sofraya duası, uyku duası,

²⁷⁸ Küçük, *Diyanet Eğitim Kurumlarında 4-6 Yaş Çocuğunun Eğitim ve Dinî Sosyalleşmesi Açısından İncelenmesi: Gaziantep İli Örneği*, 52.

²⁷⁹ Küçük, *Diyanet Eğitim Kurumlarında 4-6 Yaş Çocuğunun Eğitim ve Dinî Sosyalleşmesi Açısından İncelenmesi: Gaziantep İli Örneği*, 51.

eve giriş-çıkış duası vs. çocuklar tarafından hatırlatılarak, aileler tarafından uygulanır hale gelmiştir. Çocukların değer davranışları severek, isteyerek, bilinçli uygulamaları ahlaki ve dinî sosyalleşmeleri için oldukça önemlidir. “Çocuğumda hiç fark göremedim” (KK.4), diyen katılımcılara göre, bunun sebebi, ebeveynlerin ahlaki ve dinî davranış noktasında hassasiyetlerinin zayıf olması ve çocuklarının ahlaki ve dinî davranışlarını yeri geldikçe pekiştirmemelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, Kur’an kursunda verilen dinî eğitim ile ailede yaşanan dinî ve ahlaki davranışların birbirini destekler nitelikte olması gerekir. Ancak bu durumda öğrenmelerin kalıcılığından söz etmek mümkün olur.

Kurt²⁸⁰ ve Akgül,²⁸¹ çalışmalarında 4-6 yaş Kur’an Kurslarının çocuğun ahlaki gelişim noktasında davranışlarına etki ettiğini tespit etmişlerdir. DİB’ in dindar ve ahlaklı nesil yetiştirmeye yönelik hedefini gerçekleştirebildiği görülmektedir. Aynı zamanda Çiftçi çalışmasında, 4-6 yaş Kur’an kursunda eğitim gören çocukların bu kuruma başladıktan sonra değerler eğitimine yönelik olumlu kazanımlara sahip olduğunu tespit etmiştir.²⁸² Bu çalışmada elde edilen sonuç, katılımcıların çoğunluğunun da ifade ettiği gibi Çiftçi, Kurt ve Akgül’ü destekler niteliktedir.

3.5. Velilerin, 4-6 Yaş Kur’an Kursu Hakkındaki Beklenti ve Önerileri

3.5.1. 4-6 yaş Kur’an kurslarının yapısı hakkındaki görüşler

Gelişim özelliklerine uygun olarak dizayn edilmiş bir sınıf ortamında eğitim görmek, hem eğitim kalitesini artırır hem de beklentilerle örtüşen davranışların kazandırılmasında etkili olur. Başarıya ulaştıran nedenlerden bir tanesidir. DİB’ in, Kur’an kurslarının fiziki yapısına yönelik şartları mevcuttur. Bu şartlar imkân dâhilinde yerine getirilmekte, eksiklikler her geçen gün giderilmektedir. Bu çalışmada, katılımcılara 4-6 yaş Kur’an kurslarının fiziki yapısının eğitim-öğretim için uygunluğu hakkındaki görüşleriniz nelerdir? Sorusu soruldu ve şöyle cevaplar alındı:

“Çocukların fiziksel gelişimlerine yardımcı olacak aktivitelerin artırılması gerektiğini düşünüyorum, jimnastik gibi” (KK.23).

“Bütün olanaklar sağlanmış durumda, her açıdan yeterli buluyorum” (KK.18).

“Kursların iç mekânı geniş ve ferah olabilir, bahçeleri ise dışarda oynamaya elverişli hale getirilebilir” (KK.12).

²⁸⁰ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Kur’an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 63.

²⁸¹ Akgül, *4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 40.

²⁸² Çiftçi, *Veli Görüşleri Doğrultusunda Okul Öncesi (4-6 Yaş) Verilen Değerler Eğitimine Bakış (Karasu Örneği)*, 69.

“Kursların fiziki donanımı güzel. Farklı öğretmenler eşliğinde yabancı dil eğitimi, okula hazırlık açısından Latin alfabesi öğretilmesi gerektiğini düşünüyorum” (KK.15, KKE.2).

DİB idaresindeki 4-6 yaş Kur'an Kurslarının fiziki yapı itibarıyla eksiklikleri vardır, bu eksikliklerin telafisi ivedilikle yapılmaktadır. Kursların çoğunluğunda oyun parkının bulunduğu bir bahçenin olmaması öncelikli sorundur (KK.12). Kur'an Kursları genelde cami altları, apartman altları vs. olduğu için bu imkânı elde edememektedir. Aynı zamanda farklı gelişimlerin gerçekleştirileceği sınıflar da mevcut değildir. Çocukların fiziksel aktivite yapacakları spor sınıfı, yabancı dil sınıfı vs. ileriye dönük iyileştirme ile oluşturulabilir (KK.15, KKE.2).

Katılımcıların beklentileri, binaların daha ferah, geniş iç mekâna sahip olması, çocukların oynamaktan mutlu olacağı bahçe alanının oluşturulmasıdır. Kurt,²⁸³ Gün,²⁸⁴ Akgül²⁸⁵ ve Öztürk²⁸⁶ çalışmalarında kursların fiziki yapısı hakkında velilerin memnuniyetlerini tespit etmişlerdir. Bayka ise²⁸⁷ mevcut eksikliklerin eğitimde sorun yaratmayacağını belirtir. Katılımcıların verdiği cevaplar neticesinde, kursların fiziki yapısı hakkında veli memnuniyetinin olduğuna dair sonuç ortaya çıkmıştır.

3.5.2. 4-6 yaş Kur'an kurslarını iyileştirmeye yönelik öneriler

4-6 yaş Kur'an Kurslarının geçmişi çok yakın bir zamana tekabül eder. DİB, çocukların din eğitimi serüveninin daha nitelikli ve kalıcı olması, bu sürecin iyi yönetilmesi ve devamlılığının sağlanması için velilerin yapacağı, kursların iyileştirilmesine yönelik önerilerini dikkate alacaktır. Katılımcılara Kursları iyileştirmeye yönelik önerileriniz nedir? Sorusu soruldu ve şöyle neticeler elde edildi:

“Oyun ablalarının olmasını ve çocuklara farklı, eğlenceli oyunlar oynatmasını istiyorum” (KK.13).

“Beslenme saatinde yenilecek olan beslenmenin, kurs tarafından verilmesi iyi olur” (KK.22, KKE.4).

“Kurslara verilen devlet desteğinin artırılması gerekir, yetersiz” (KK.15).

“Özellikle çalışan anneler için, kursların tam güne uyarlanmasını talep ediyoruz” (KK.9).

²⁸³ Kurt, *Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, 54.

²⁸⁴ Gün, *Veli ve öğretici görüşleri doğrultusunda 4-6 yaş grubu Kur'an kursu eğitimi: Samsun İli Örneği*, 53.

²⁸⁵ Akgül, *4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitiminin Veli Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, 41.

²⁸⁶ Öztürk, *Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yarattığı Etkiler*, 62-63.

²⁸⁷ Hatice Bayka, *Öğretici ve Veli Görüşleri Açısından Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 yaş grubu)'nın Değerlendirilmesi*, (Samsun: OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 48.

“Her müftülükte, 4-6 yaşa faydalı olacak, rehberlik servisi olması gerektiğini düşünüyorum.” (KK.7).

Katılımcılarla gerçekleştirdiğimiz görüşme neticesinde, çocukların oyun saatlerinde oyun ablalarıyla kaliteli zaman geçirerek farklı oyunlar öğrenmeleri, beslenme saatlerinde yenmesi gereken beslenmenin kurs tarafından karşılanması, veli beklentileri içerisinde yer alır (KK.13, KK.22, KKE.4). Kurslarda beslenme durumu şu şekilde planlanır; veli arzusunun bırakılarak, gerek öğreticinin belirlediği haftalık beslenme programına göre veli kendi çocuğuna koyar ya da veliler her gün sırayla bütün çocuklara hazırlayıp getirir. Buna rağmen yine de veliler, beslenmenin kurs tarafından karşılanmasını önermektedirler. 4-6 yaş Kur'an Kursları yakın geçmişte açıldığı için eksikleri olup, geliştirilmeye ihtiyacı vardır, devlet desteği de gerekmektedir. DİB, yapılan çalışmalarla bu önerileri dikkate alacaktır (KK.15).

Katılımcılarımızın diğer bir önerisi ise, 4-6 yaş Kur'an Kurslarının tam gün olması yönündedir. Son yıllarda bu talepler dikkate alınmış, il merkezlerinde her kursta olmamak kaydıyla bazı kurslarda tam gün olarak eğitim- öğretim yapılmaya başlanmıştır. Rehberlik hizmetleri önerisi sunan katılımcılar, çocukların kritik dönemlerinde destek almasının gerekliliğini ifade ederler (KK.7). Rehberlik hizmetleri, çocukların duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olur, sosyal becerilerini geliştirmelerine destek olur ve onları öğrenmeye teşvik eder. Akademik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olur. Öğrencilerin sorunlarını tanımak ve çözmek için öğretmenlerle iş birliği yapılabilir.

SONUÇ

İnanma eğilimiyle dünyaya gelen çocukların bu ihtiyacına cevap vermek amacıyla DİB, 4-6 yaş Kur'an Kurslarını açarak çalışmalarını başlatmış, din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerini sistemli bir şekilde yürütmüştür. Bunun için, çocukların gelişmişlik düzeylerine uygun öğretim programları, müfredat, materyaller ve kitaplar hazırlamış; Kur'an Kursları bina donanımı ve çevre düzenlemesini oluşturmuş; öğretici seçiminde eğitime önem vererek hizmet içi eğitimlerle de onları desteklemiştir.

Bu araştırma ile DİB, çocukların ahlak ve din eğitimi noktasında ihtiyaçlarına cevap verebildi mi? Veli görüşlerine müracaat ederek, daha verimli ve kaliteli ahlak ve din eğitimi gerçekleştirmek adına yeterli ve eksiklikler konusunda görüşlerin tespitini yaparak gelişme ve geliştirme anlamında çalışmalara devam etmek amaçlanmaktadır.

Katılımcıların, yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar ile şu sonuçlar elde edilmiş ve değerlendirilmiştir:

1. 4-6 yaş Kur'an Kursuna göndermek suretiyle, çocukların gelişim özelliklerine uygun, okul öncesinde din eğitimi almalarını sağlamak velilerin en önemli isteğidir. Dinî içerikli soru sorarak, manevi uyanışın başladığı bu dönemde, çocukların dinî, ahlaki ve değerler eğitimi alması gerektiği, bu kazanımları özümseyip hayatına tatbik eden nesillerin yetişmesi için, 4-6 yaş Kur'an kurslarının açılmasının isabetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. 4-6 yaş Kur'an Kursları eğitim-öğretim programı, müfredatı, çocukların manevi gelişimlerini destekleyici ve gelişim özelliklerine göre hazırlanmış; materyaller ve sınıf yapısı bu kazanımı sağlayacak şekilde oluşturulmuştur. Ailelerin de çocuklarına din eğitimi vermedeki eksikliklerini tamamlayıcı yer olarak gördükleri 4-6 yaş Kur'an Kurslarının, işlevini yerine getiren güvenilir bir kurum olduğu görülmüştür.

3. Veliler, çocuklarının Kur'an-ı Kerim öğrenmelerini, sure ve dua ezberlemelerini, değerler eğitimi hakkında bilgi edinip uygulamalarını ve aynı zamanda sosyalleşmelerini istedikleri için 4-6 yaş Kur'an Kurslarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

4. Kaliteli bir din eğitimi için, eğitim programının ve müfredatının uygulanması, materyallerin kullanımı başarılı bir öğretici yeterliliği ile mümkündür. DİB, öğretici seçiminde lisans mezunu olmayı şart koşturmuş, formasyon şartı aramamıştır. Aynı zamanda DİB, MEB ve DİB iş birliğiyle, halk eğitim merkezlerinde açılmış olan 380 saatlik okul öncesi gelişim sertifikasını yeterli görmüştür. Veliler, öğreticilerin çocuklara yaklaşımını sıcak, sevecen, saygılı, samimi, özverili; çocuklarla ve velilerle iletişimlerini güzel olarak nitelemişlerdir. Bazı çalışmalar neticesinde öğretmenler, öğretim programını uygulama noktasında kendilerini yeterli bulmamalarına rağmen özverili çalışmalarını başarıyla devam ettirmişlerdir. Bu çalışma, 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretmenlerinin, din eğitimi ve öğretiminde yeterli bilgiye sahip olduğu sonucunu göstermiştir.

5. Çocukların eğitim ortamı iç ve dış mekân olarak, gelişim özelliklerine uygun olmalıdır. Başlangıçta cami altları 4-6 yaş Kur'an Kursu olarak açılmış, bahçede oyun park alanı bulunmadığı için mahalle parklarına zaman zaman çıkartılarak fiziksel aktiviteler yapılmıştır. Fakat bugün gelinen noktada müstakil kursların sayıları artırılmakta, kurs binasının iç ve dış mekânı çocukların eğitimine uygun hazırlanmaktadır. Aynı zamanda iç mekânın ferah, duvarlardaki görselin zengin olması, etkinlik ve beslenme odasının, çocuklara özel tuvaletlerin bulunması, koridorların geniş olması; dış mekânın oyun park alanıyla zenginleştirilmesi, çocuğun okuluna istekli gelmesinde etkilidir. Mülakat neticesinde katılımcıların, 4-6 yaş Kur'an Kurslarının fiziki yapısını yeterli buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

6. Çocukların ilk defa okulla, öğretmenle ve derslerle karşılaştıkları bu dönemde biraz şaşkınlık yaşamaları gayet normaldir. Bireysel farklılıkları, oyuna meyilli olmaları öğrenmelerini zaman zaman güçleştirmektedir. Veliler, çocukların Kur'an harflerini öğrenmede, cezm, şedde, med harflerini uygulamada, sure ve dua ezberlerinde zorlandıklarını isteksiz olduklarını, ancak bu durumun geçici olup bunlarla meşguliyet arttıkça öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Böylece ders yapma sorumluluğu ve bilinci kazandırılmaktadır. Katılımcıların verdiği cevaplar neticesinde çocukların, 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminde güçlük yaşamadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

7. Her çocukta bireysel farklılık sebebiyle mizaç, karakter, utangaçlık vs. ayrılığı görülebilir. Öğrendikleri bilgileri paylaşma konusunda benzerlik yaşanmaz. Kimisi eve gelince hemen paylaşmayı tercih ederken, kimisi sofrada, kimisi yanlış bir davranışla karşılaştığında düzeltmek isterken veya kendisine ne öğrendin diye sorulduğunda paylaşmayı tercih edebilir. Din kimliğinin oluşmasında, dinî sosyalleşmenin önemi vurgulanmaktadır. Bu çalışmada, katılımcılar tarafından çocukların öğrendikleri bilgileri yakın çevresiyle paylaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

8. DİB' in 4-6 yaş Kur'an Kurslarını açmasındaki en önemli amaç, dindar ve ahlaklı bir nesil yetiştirmektir. Aileler, çocukların dinî nitelikli sorularına tatmin edici cevap verme konusunda yetersiz kalmaktadır. Din eğitimi noktasında aile-okul iş birliği ile kalıcı davranış kazanımı sağlanabilir. Okulda öğrendikleri bilgiler, aile tarafından desteklenmelidir. Sofra duası, uyku duası, eve giriş -çıkış duası, büyüklere saygı vs. uygulanarak öğrenme pekiştirilebilir. Veliler, çocukların değer davranışlara günlük hayatta riayet ettiklerini, hatta kendilerini uyardıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum 4-6 yaş Kur'an Kursu eğitiminin, ahlaklı nesil yetiştirmedeki amacına ulaştığının göstergesidir.

9. Katılımcıların 4-6 yaş Kur'an Kurslarına dair beklentileri ise şöyledir:

- a) Her kursta çocukların fiziksel aktivite yapacakları bahçe düzenlemesinin yapılması,
- b) Çocukların farklı gelişimlerini destekleyecek, bina içerisinde spor, yabancı dil vs. sınıfların oluşturulması,
- c) Oyun saatinde, farklı oyunlar öğrenebilecekleri oyun ablalarının olması,

- d) Velilerin çocukları için koydukları beslenmenin, Kur'an kursları tarafından karşılanması,
- e) Çalışan veli çocukları için, Kur'an kurslarında tam gün sınıflarının oluşturulması,
- f) Çocukların duygusal ihtiyaçlarını yönetecek, rehberlik hizmetinin olması, veli beklentileri içerisinde yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgül, Merve. *4-6 yaş grubu Kur'an Kursu Eğitimini Veli Görüşleri Üzerinden Değerlendirilmesi (Amasya Örneği)*, Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Akyürek, Süleyman. "Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri" *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18/1 (2005) 19-36.
- Altınışik, Remzi vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamaları*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi, 2002.
- Altıok, Fusun. "Çocuklarda Dilin Oluşumu ve Gelişimi", *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 4/19 (1971), 117-132.
- Aral, Neriman – Baran Gülen. *Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları, 2011.
- Armaner, Neda. *Din Psikolojisine Giriş I*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1980.
- Arslan, Ümit. *Okul Öncesi Eğitimde Temel Becerilerin ve Sosyal Davranışların Kazandırılması. Okul Öncesi Eğitime Giriş* ed. Gelengül Haktanır. 210. Ankara: Anı Yay. 2007.
- Atabek, Erdal. *Çocuklar, Büyükler ve Tavşanlar*. İstanbul: Altın Kitap Yayınları. 1994.
- Ay, Mehmet Emin. "Çocuk ve Din Eğitimi". *Yeni Dünya Dergisi*, 1/2, (Kasım 1993).
- Ay, Mehmet Emin. *Çocuklarımıza Allah'ı Nasıl Anlatalım*. İstanbul: Timaş Yay, 2008.
- Ay, Mehmet Emin. *Çocuklara Allah'ı Nasıl Anlatalım*. İstanbul: Timaş Yay, 2011.
- Ay, Mehmet Emin. *Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi*. Bursa: Düşünce Kitabevi, 2020.
- Aydın, Ayhan. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Yay, 2. Baskı, 2000.
- Aydın, Betül vd. *Eğitim Psikolojisi (Gelişim ve Öğrenme)* Ankara: Nobel, 2014.
- Ayhan, Halis. *Din Eğitimi ve Öğretimi İman-İbadet*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1985.
- Ayhan, Halis. *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: Şule Yayınları, 1995.
- Ayhan, Halis. *Din ve Ahlak Eğitim Öğretimine Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2004.
- Ayhan, Halis. "Çocuklarda İman Öğretimi ve İbadet Eğitimi", Ed. Nuray Türkyılmaz Catic, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları*. 127-187 İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2005
- Aydın, Mehmet Zeki. *Ailede Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yay, 2009.
- Aydın, Oktay. "Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Gelişim Özellikleri." *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2003.
- Bacanlı, Hasan. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2002.
- Bacanlı, Hasan. *Sosyal İlişkilerde Benlik: Kendini Ayarlamının Psikolojisi*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2004.
- Bacı, Büşra. *Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu) ile Okul Öncesi Eğitimi Programının Karşılaştırılması*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Bak, Mustafa. *Çocuk Gelişimi*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2011.

- Balbay, Emine. 4-6 Yaş Kur'an Kurslarının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Diyarbakır ve Batman Örneği), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Başaran, İbrahim Ethem. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Yargıçoğlu Yayınları, 1974.
- Baymur, Feriha. *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 2. Basım, 1973.
- Baz Bilici, Ali. *0-6 Yaş Grubu Çocuklarda Dinî Gelişim Süreci ve Din Eğitimi*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Beyatlı, Yahya Kemal. *Aziz İstanbul*. İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları, 2010.
- Bilgin, Bilgin. *İslam ve Çocuk*. Ankara: DİB Yay, 1991.
- Bilgin, Beyza. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 1995.
- Bilgili, Fatih. *Çocuğun Dinî Eğitimi ve Karşılaşılan Güçlükler*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2005.
- Binbaşioğlu, Cavit. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1992.
- Cebeci, Suat. *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
- Ceylan, Yusuf. Bir Analitik Eğitim Felsefecisinin Gözüyle Din Eğitimi: Paul H. Hirst Örneği. *Akev Akademi Dergisi*. 0/78, (2019).
- Cihandide, Zeynep Nezahat. *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.
- Cüceloğlu, İçimizdeki Çocuk İstanbul: Remzi Kitabevi, 1992.
- Cüceloğlu, Doğan. *İnsan ve Davranışı-Psikolojinin Temel Kavramları* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002.
- Çamdibi, Hasan Mahmud. *Din Eğitimine Giriş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1989.
- Çelik, Nuran. *4-6 Yaş Çocukların İnanç Esaslarını Anlayış Biçimleri*. Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Çın, Ahmet. *İlk Çocukluk Döneminde Çocuğun Din Eğitimi ve Ailenin Din Eğitimine Etkisi (Diyarbakır Örneği)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Çınar, Sevide. *Diyanet İşleri Başkanlığına Bağlı 4-6 Yaş Kur'a Kurslarında Din Eğitimi (Sivas Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Çiftçi, Turgay. *Veli Görüşleri Doğrultusunda Okul Öncesi (4-6 Yaş) Verilen Değerler Eğitimine Bakış (Karasu Örneği)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Çileli, Meral. "Ergenlikte Ahlak Gelişimi" *Ergenlik Psikolojisi*. Der. Bekir Onur. 265-286 Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık, 1987.
- Dağ, Mehmet. *İslam Eğitim Tarihi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1974.
- Demir Ömer- Camadan Rabia. "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Ebeveyn Memnuniyeti (Bayburt İli Örneği)", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (Bahar 2019), 14-16.
- Demirel, Özcan vd. *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Ankara: Pegem Akademi yayınları, 2002.
- DİB. "Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)". 2014. [https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/Kur'an%20Kurslar%C4%B1%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%20\(4-6%20Ya%C5%9F\)%20-%202014.pdf](https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/Documents/Kur'an%20Kurslar%C4%B1%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%20(4-6%20Ya%C5%9F)%20-%202014.pdf)
- DİB, *Kur'an Kursları Öğretici Kitabı*. Ankara, DİB Yayınları, 2015.
- DİB. Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu). Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2018.

DİB. “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programı”. 2022. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/4-6%20Ya%C5%9F%20Grubu%20Kuran%20kurslar%C4%B1%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1-2022.pdf>

DİB,4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Öğreticilerine Yönelik Rehber Kitapçık, Ankara: TDV Yayınevi, 2022.

DİB, *Kuran Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2022.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: MÜİFAV, 1996.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996.

Dodurgalı, Abdurrahman. *Ailede Din Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.

Dodson, Fitzhugh. *Çocuk Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Ailem Yayınları, 2007.

Doğan, Recai. Yaygın Din Eğitiminin Niteliği. Ed. Recai Doğan -Ramazan Ege. 267-286. *Din Eğitimi içinde*, Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Duman, Ahmet. “Bazı Eğitim Bilimi Kavramlarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2003) 0-0

Durakoğlu, Abdullah. “Maria Montessori’ye Göre Okul Öncesi Çocukluk Döneminin Özellikleri”. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1/16, 2011.

Ebu Davut, *Salat* 26; Tirmizi, *Salat*, 182-183

Erden, Münire -Akman, Yasemin. *Eğitim Psikolojisi*, Ankara: Arkadaş Yayınları,6. Baskı,1998.

Erden, Münire – Akman, Yasemin. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 10. Baskı, 2001.

“Erken Çocukluk Dönemi”. Ekim 2005. https://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/erken_cocukluk_donemi_-anne_baba_el_kitabi.pdf

Fidan, Nurettin – Erden Münire. *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları, 1998.

Fişek, Güler- Yıldırım, Serap. *Çocuk Gelişimi* Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1993.

Gelişim Psikolojisi: Kuramlar, Yöntemler ve Yaşamın İlk Yılları, Kısaltarak Çeviren: Figen Çok, 654.

Güleç, İsmail vd. Yaşam Boyu Öğrenme Nedir? Kavram ve Kapsamı Üzerine Bir Değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 2/3 (2012), 34-48.

Gün, Ayşegül. “Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(Aralık 2016), 33-66.

Güngör, Erol. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. Ankara: Ötüken Neşriyat, 1995.

Hilal Onat, *Niçin Din Eğitimi? Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu Sempozyum Bildirileri* 15-23. Ed. D.G. Öztaşbaşı. Ankara: Ankara Ün. İlahiyat Fak. ve Tömer.1997.

Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları, 2001.

Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.

İşıkdogan, Davut. *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği bölümü mezunu öğretmenlerin yeterlikleri* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi,2006).

İbn Haldun, *Mukaddime*. Çev. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, cilt 2, 1991.

İsaoğlu, Emine. *Velilerin 4-6 yaş Grubu Kur’an Kurslarından Beklentileri ve Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma (Trabzon İli Örneği)* Trabzon: Yüksek Lisans Tezi,2023.

İslamoğlu, Beşir. *Modern İlmihal (Davranış Bilgisi) İnanç, metodoloji, İbadet ve Sosyal Hayat Fıkhi*. Ankara: Avrasya Yayınları, 2002.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988.

Karışman, Tuba. *Din Eğitimi Açısından Çocuğun Yetiştirilmesinde Anne Babanın Hak ve Sorumlulukları*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Kasapoğlu, Abdurrahman. "Allah İnsan İlişkisi Açısından Muhabbet / Sevgi Olgusu", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Hikmet Yurdu, 5, (2010),99-149.

Kayadibi, Fahri. "Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi". *İÜİFD*, 5, (2002).

Keskiner, Emine. "Çevre ve Din Eğitimi: İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Kitapları Üzerine Bir İnceleme". *Değerler Eğitimi Dergisi*. 12/27, (2014).

Keyifli, Şükrü. Eğitim ve Din Eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 13/2, 2013.

Konuk, Yurdağül. *Okul öncesi çocuklarda (5-6 yaş) dinî duygunun gelişimi ve eğitimi*. Ankara: TDV Yayınları, 1994.

Köylü Mustafa-Oruç, Cemil. *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017.

Köylü, Mustafa. "Çocukluk Dönemi Dinî İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", *AÜİFD*, 45/2 (2004), 37-54.

Kulaksızoğlu, Adnan. *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi,2000.

Kurt, İbrahim. *Velilerin 4-6 Yaş Kur'an Kurslarından Memnuniyet Düzeyleri ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma (Ankara Örneği)*, Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Küçük, Bahar. *Diyanet Eğitim Kurumlarında 4-6 Yaş Çocuğunun Eğitim ve Dinî Sosyalleşmesi Açısından İncelenmesi: Gaziantep İli Örneği*, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Maslow, Abraham H. *İnsan Olmanın Psikolojisi*. Çev. Okan Gündüz. İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık, 2011.

MEB, *Okul Öncesi Eğitimi Programı*. Milli eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, 2013.

MEB, *Okul Öncesi Eğitim Programı (36-72 Aylık Çocuklar İçin)*, Ankara: MEB, 2013.

(MEGEP) Mesleki Eğitim ve Öğretimi Güçlendirme Projesi. *Çocuk gelişimi ve eğitimi*, Ankara: Milli Eğitim Yay, 2009.

Mehmedoğlu, Yılmaz. "Dualarında Çocuk". *Ekev Akademi Dergisi*, 3/1(2001), 145-152.

Muhammed Kutup, *İslam Terbiye Ahlak Sistemi*. Çev: Ali Özek. İstanbul: Hisar Yay, 1977.

Nas, Mehmet. *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi*. İzmir: Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.2018

Ogelman, Hülya Gülay. "Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim", *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*, ed. Eda Kargı. 48.Ankara: Pegem Yayınları, 2016.

Oktay, Ayla. *Yaşamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem* (İstanbul: Epsilon Yayınları,2000)

Oktay, Ayla. "Okul Öncesi Dönemi (3-6 Yaş)", *Ana Baba Okulu*, ed. Haluk Yavuzer 46. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2011.

Oruç, Cemil. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.

Oruç, Cemil. *Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Din Eğitimi* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları,2014).

Öcal, Mustafa. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar* Ankara: Doğu Matbaası, 1990.

- Öcal, Mustafa. *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*. Ankara: TDV Yayınları.1991.
- Ökten, Celile- Acar, Sevilay. Yüksek Öğretim ve Yaygın Eğitim İş birliği: Annemin Masalı. *Sakarya University Journal of Education*, 5/2, (2015),21-35.
- Özeri, Zeynep Nezahat. *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Özkubat, Seda. “Okul Öncesi Kurumlarında Eğitim Ortamının Düzenlenmesi ve Donanım”, *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4/2 (Aralık 2013), 63-64.
- Özmen, Nihat. *Çocuk Eğitimi İzlenecek Metotlar*. İstanbul: Dua Yayıncılık, 2014.
- Öztürk, Tuğba. *Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yaratıldığı Etkiler*, Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2022.
- Pazarlı, Osman. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1968.
- Pearce, John. *Çocuklarda Büyüme ve Gelişme*. Çev. Ayşegül Yeşildağlar. Ankara: Doruk Yayınları, 1997.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayıncılık, 1993.
- Resmî Gazete. (2011). Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname. 17/09/2011 Sayılı Tarih ve 28057 Sayılı Resmî Gazete
- Sağlam, İsmail. *Çocuk ve İbadet*. Bursa: Düşünce Yay, 2003.
- Sayar, Kemal- Dinç, Mehmet. *Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2011.
- Saygılı, Sefa. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2007.
- Saygılı, Sefa. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2018.
- Selçuk, Mualla. “Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler (Okul Öncesi Çağı)”, *İslami Araştırmalar Dergisi*,4/2 (1990),108.
- Selçuk, Mualla. *Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler*. Ankara: TDV yayınları.2015
- Selçuk, Ziya. *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Nobel Yayınları, 8. Baskı,2001.
- Selçuk, Ziya. *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2003.
- Selçuk, Ziya. *Gelişim ve Öğrenme* Ankara: Nobel Yayınları, 2004.
- Sünbül, Ali Murat. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Konya: Eğitim Akademi Yayınları, 2011.
- Şahin, İdris. *Eğitim Bilimine Giriş*. İzmir: Dinozor Kitapevi, 2016.
- Şemin, Refia. *Gençlik Psikolojisi*. İstanbul: İ.Ü.E.F. Yay.1984.
- Tarhan, Nevzat. *Sen ben ve Çocuklarımız*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2. Basım, 2012.
- Tirmizi, “Birr”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi VIII, 356.
- Tolstoy. *Din Nedir*. Çev. Murat Çiftkaya. İstanbul: Kaknüs Yay, 2007.
- Tongar, Hatice Kübra. *Korkutarak Değil Sevdirek Din Eğitimi*. İstanbul: Hayykitap, 2017.
- Tongar, Hatice Kübra. *Peygamberlerin Çocuk Eğitimi Metotları*. İstanbul: Hayykitap, 2017.
- Tosun, Cemal- Çapcıoğlu, Fatma. “4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dinî Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi “, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*. Ankara: 5(2015), 711-712.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Yayınları, 2002,143.

Tüfekçi, Kevser. *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kursları Eğitimin Öğretici ve Veli Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Tütüncü, Mehmet. "Çocukta duygu ve heyecan eğitimi", *İzmir 9 Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4/4(1987), 280- 281.

Ulcay, Sema. *Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kurumlarında Yıllık Program*. İstanbul: MEB Yayınları,1983.

Ulvan, Abdullah Nasih. *İslam'da Aile ve Çocuk Eğitimi*. İstanbul: Uysal Yayınevi, 2012.

Ülgen Gülten- Fidan, Emel. *Çocuk Gelişimi* İstanbul: MEB Yay,1989.

Vergote, Antonie. *Din İnanç ve İnançsızlık*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1999.

Yaman, Ertuğrul. *Değerler Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.

Yaparel, Recep. Günümüz Psikolojisinde Gündü Kavramı ve Gündülenme Kuramları. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 9, 1995.

Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. Ankara: TDV Yayınları, 1983.

Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*, Ankara: TDV Yayınları, 1987.

Yavuz, Kerim. *Çocuk ve Din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 1994, 59.

Yavuz, Kerim. *Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi*. İstanbul: Boğaziçi Yay, 2012.

Yavuzer, Haluk. *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 7. Basım, 1998.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 9. Basım, 1998.

Yavuzer, Haluk. *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 12. Baskı, 2000.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 19. Baskı, 2000.

Yavuzer, Haluk. *Bedensel, Zihinsel Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.

Yavuzer, Haluk. *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2005.

Yavuzer, Haluk. *Çocuğun Eğitimi El Kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 26. Basım, 2010.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2010.

Yavuzer, Haluk. *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2018.

Yazar, Taha -Keskin, İsmail. "Millî Eğitim Şuralarında Yaşam Boyu Öğrenme, Halk Eğitimi, Yetişkin Eğitimi ve Yaygın Eğitimi ile İlgili Kararların Değerlendirilmesi". *HAYEF: Journal of Education*, 15(1), 63-83. DOI: 10.26650/hayef. (2018).15.1.0002

Yazgan, Rıdvan. *İslam ve Hayata Dair Kur'an'ı Kerimden Bazı Ayetler ve Yorumu*. İstanbul: Reha Yayınları, 2004.

Yıldırım, Ali vd. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

Yörükoğlu, Atalay. *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları, 1997.

Yörükoğlu, Atalay. *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım,1991.

Yörükoğlu, Atalay. *Çocuk Ruh Sağlığı-Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınevi, 2004.

EKLER

EK-1: Görüşme Formu

Demografik Bilgiler:

- Kaç yaşındasınız?
- Cinsiyetiniz nedir?
- Eğitim durumunuz nedir?
- Ekonomik durumunuz nedir?
- Din ve inanç bakımından sosyokültürel durumunuz nedir?

Mülakat Sorularımız:

-Yaygın din eğitimi kurumu olarak 4-6 yaş Kur'an kursları hakkında görüşünüz nedir?

- Kursların açılması, işlevleri ve tercih etme hakkındaki görüşler

-4-6 yaş Kur'an kurslarında verilen eğitim hakkındaki görüşünüz nedir?

- Verilen eğitim, müfredat, işlenen konuların çocuklar için uygunluğu, verilen eğitimden beklenti, memnun olup- olmama durumu

-4-6 yaş Kur'an kursu programını yeterli buluyor musunuz?

- Programda uygulanan müfredat hakkındaki görüşler
- Müfredat hakkında önceden bilgi sahibi olup olmama durumu
- Görevlilerin mesleki yeterliliği hakkındaki görüşler
- Kursların fiziki yapısı (bina ve materyal) hakkındaki görüşler

-Çocuğunuz 4-6 yaş Kur'an kursunda kaç dönem eğitim aldı ve öğrenme güçlüğü yaşadımı? Nedeni hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

-Çocuğunuz öğrendiği bilgileri sizinle veya çevresiyle paylaşıyor mu?

-Dinî ve ahlaki gelişim açısından çocuğunuzda kursa başlamadan önceki ve sonraki değişimleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?

-4-6 yaş Kur'an kursuna dair beklenti ve önerileriniz nelerdir?

- Kursun yapısı hakkında veya diğer konularda iyileştirmeye yönelik görüşler

EK-2. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Tablo Ek 2.1 Demografik Bilgiler

Demografik Bilgiler					
Katılımcı Seri No	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Ekonomik Durum	Sosyokültürel Durum
1	38	K	Lisans	İyi	İyi
2	25	K	Lise	Orta	İyi
3	30	K	Lise	Orta	Orta
4	35	K	Ön Lisans	İyi	İyi
5	34	K	Lisans	İyi	İyi
6	36	E	Ön Lisans	Orta	İyi
7	33	K	Lisans	Orta	Orta
8	37	K	Lisans	Orta	Orta
9	37	K	İlkokul	Orta	İyi
10	38	K	İlkokul	Orta	İyi
11	39	E	İlkokul	Orta	İyi
12	39	K	İlkokul	Kötü	Orta
13	40	K	İlkokul	Orta	İyi
14	44	K	Lise	Orta	İyi
15	30	E	Lise	İyi	İyi
16	37	K	Lise	Orta	Orta
17	42	K	Lise	Orta	İyi
18	30	E	Lisans	İyi	Orta
19	30	K	Lisans	İyi	İyi
20	29	K	Ortaokul	Orta	İyi
21	39	K	Ortaokul	Orta	İyi
22	33	K	İlkokul	Orta	Orta
23	42	K	İlkokul	Orta	İyi
24	32	K	Lisans	İyi	Orta
25	32	E	Lisans	Orta	İyi
26	28	K	Lisans	İyi	Orta
27	46	K	Lisans	Orta	Orta
28	33	K	Lisans	Orta	İyi
29	39	K	Lisans	Orta	İyi
30	35	K	Lisans	Orta	Orta
31	39	K	Lisans	İyi	İyi
32	26	K	Lisans	İyi	Orta
33	31	K	Lisans	Orta	İyi
34	45	K	Lise	İyi	İyi
35	31	K	Lisans	İyi	İyi
36	32	E	Lise	İyi	Orta
37	36	K	Lise	Orta	Orta
38	38	K	Lisans	İyi	İyi
39	34	K	Lisans	İyi	İyi
40	32	K	Lise	İyi	İyi
41	32	K	Ön Lisans	Orta	İyi
42	28	K	Lise	İyi	İyi
43	36	K	Ön Lisans	Orta	Orta
44	36	K	Ön Lisans	Orta	İyi
45	35	K	Lisans	Orta	İyi
46	35	E	Lisans	İyi	İyi
47	31	K	Ön Lisans	Orta	İyi
48	32	K	Lisans	İyi	İyi
49	39	K	İlkokul	Orta	İyi
50	32	E	Lisans	Orta	İyi
51	42	K	İlkokul	Orta	Orta
52	27	K	Lise	Orta	Orta
53	36	E	Ön Lisans	Orta	İyi
54	36	K	Lisans	Orta	İyi
55	32	K	Ön Lisans	Orta	Orta
56	38	K	Lisans	İyi	Orta
57	30	K	Lisans	İyi	İyi
58	32	K	Ön Lisans	Orta	İyi

59	39	K	İlkokul	Orta	İyi
60	34	E	Lisans	Orta	İyi
61	29	K	Lisans	Orta	İyi
62	39	K	Lisans	İyi	İyi
63	30	K	Ortaokul	Orta	İyi
64	32	K	Ortaokul	İyi	İyi
65	39	K	Lise	İyi	İyi
66	32	K	İlkokul	Orta	İyi
67	27	K	Ortaokul	Orta	İyi
68	31	K	Lise	İyi	Orta
69	36	K	İlkokul	Orta	Orta
70	54	E	Ortaokul	Orta	Orta

EK-3. Tez Araştırması Valilik Onayı

T.C.
ÇORUM VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

Sayı : E-48240781-806.01.03-3783903
Konu : Tez Araştırması

18.05.2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Eda ÖZÇULHA'nın 17.05.2023 tarihli başvurusu.

Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü yüksek lisans öğrencisi Eda ÖZÇULHA ilgede kayıtlı dilekçesi ile ekli listede isimleri bulunan **4-6 yaş Kur'an kurslarında öğrenci velileri ile mülakat görüşmesi gerçekleştirmek üzere tez araştırma çalışması** yapmak istemektedir.

Bu sebeble; Eda ÖZÇULHA'nın ekli listede yer alan **4-6 yaş kurslarında söz konusu "tez araştırması"** çalışmasını yapması müftülüğümüzce uygun görülmekte olup, makamınızca da uygun görüldüğü takdirde;

Olur'larnıza arz ederim.

Adem AYGÜL
İl Müftüsü V.

OLUR
Tamer ORHAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: Kurs Bilgileri (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: F406D2B9-1FB9-4EB6-8155-0D71F444FF6E Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>
Bahçelievler Mah. Gazi Cad. No:100 19200 Çorum Bilgi için:Elif BOYRAZ
Telefon No: (0 364) 223 07 20 Faks No: (0 364) 223 07 23 Memur (Ş) (5-15)
e-posta: corum@diyanet.gov.tr web: corum.diyaret.gov.tr
KEP: corummuftulugu@ns03.kep.tr

EK-4. Tez Araştırması Çorum İl Müftülüğü İzin Belgesi

**T.C.
ÇORUM VALİLİĞİ
İl Müftülüğü**

Sayı : E-48240781-219.99-3788052
Konu : Tez Araştırması

22.05.2023

Sayın Eda ÖZÇULHA

İlgi : a) Eda ÖZÇULHA'nın 17.05.2023 tarihli başvurusu.
b) Çorum Valiliğinin 18.05.2023 tarihli ve E-48240781-806.01.03-3783903 sayılı oluru.

Hilâl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana bilim dalında yapmakta olduğunuz Tez Araştırmasına dair ilgede kayıtlı dilekçeniz ile talep etmiş olduğunuz Kur'an Kursu bilgileri ekte gönderilmiştir.

Bilgilerini rica ederim.

Adem AYGÜL
İl Müftüsü V.

Ek:

- 1 - Kurs Bilgileri (1 Sayfa)
- 2 - Olur. (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Doğrulama Kodu: 1A2D4CFF-8C41-4A61-92DF-70E40813881F Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/>
Bahçelievler Mah. Gazi Cad. No:100 19200 Çorum
Telefon No: (0 384) 223 07 20 Faks No: (0 384) 223 07 23
e-posta: corum@diyanet.gov.tr web: corum.diyanet.gov.tr
KEP: corummuftulugu@n1803.kep.tr Bağlı için: Elif BOYRAZ
Memur (Ş) (5-15)

